

BRYGGAN //

Ett gestaltungsförslag med fokus på rekreativa värden och upplevelsekvaiteter i Fyrisparken, Uppsala

Klara Elblad och Julia Hultegård

Examensarbete/Självständigt arbete · 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Uppsala 2024

Bryggan // Ett gestaltningsförslag med fokus på rekreativa värden och upplevelsekvaiteter i Fyrisparken, Uppsala

The Dock // A design proposal focusing on recreational values and perceived qualities in Fyrisparken, Uppsala

© Klara Elblad och Julia Hultegård

Handledare: Ulla Myhr, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Amalia Engström, SLU, institutionen för stad och land

Biträdande examinator: Anders Mårsén och Åsa Ahrland, SLU, institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå A2E

Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitektprogrammet - Uppsala

Kurskod: EX0860

Program: Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala

Kursansvarig institution: Institutionen för stad och land

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2024

Omslagsbild: © 2024 Klara Elblad och Julia Hultegård

Upphovsrätt: Klara Elblad och Julia Hultegård där inget annat anges.

Övriga fotografier och figurer publiceras med upphovspersonens tillåtelse.

Originalformat: A3

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Perceived Sensory Dimensions, Upplevelsekvaiteter, Rekreativa värden, Sociala värden,

Research by design, Vattennära park, Uppsala stad, Fyrisån, Fyrisparken

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

TACK

till vår handledare Ulla Myhr, klasskamrater och familj som har stöttat oss genom hela examensarbetet

SAMMANDRAG

Den globala urbaniseringen och förtätningen av städer sker i många fall på bekostnad av grönområden. Förtätningen riskerar inte bara att minska grönområdets utbredning, utan även försämra människors hälsa och välmående.

Uppsala är en växande kommun som planerar att genomföra flera förtätningar av staden. Samtidigt finns ett stort intresse från kommunen att öka de sociala och rekreativa värdena längs Åstråket som går intill Fyrisån i centrala Uppsala. Fyrisparken är ett grönstråk längs Åstråket som har stor potential att öka dessa värden och utrustas med fler hälsofrämjande element med hänsyn till platsens centrala placering samt den förtätning som sker i området.

Syftet är att föreslå en gestaltning för ett urbant och vattennära grönstråk där rekreativa värden samt upplevelsekvaiteter främjas. Gestaltungsförslaget belyser platsens utvecklingspotential och exemplifierar hur Fyrisparken kan utvecklas samt förstärka rekreativa värden. I arbetet analyseras vilka upplevelsekvaiteter som Fyrisparken har idag och vilka kvaiteter som är mest lämpliga att utveckla.

Gestaltungsförslaget vägledades av det designteoretiska ramverket *Research by design* som bestod av tre faser; *förstudie*, *gestaltungsprocess* samt *presentation och diskussion*. Förstudien hade för avsikt att ge en teoretisk bakgrund för aktuella ämnen, analysera platsen ur olika perspektiv och ge inspiration med hjälp av referensprojektet Broparken i Vallastaden, Linköping. Gestaltungsprocessen var en kreativ process där lösningar testades med hjälp av olika skisser. Teorin *Perceived Sensory Dimensions* användes både som ett analysverktyg och en vägledning för gestaltningen.

Gestaltungsförslaget *Bryggan //* är en social och rekreativ park med stark identitet och nära kontakt till vatten. I parken tillförs en lekmiljö, ett utegym och flera bryggor för att skapa rekreativa värden samt en mötesplats för alla åldrar. Befintliga träd bevaras för att bibehålla parkens karaktär och ny vegetation planteras för att skapa varierade rum. Gestaltningen har ett karaktärsstarkt formspråk, inspirerat av designen på den intelligande Eddaspången, som stärker Fyrisparkens identitet.

Gestaltungsförslaget visar hur en urban och vattennära park kan stärka rekreativa värden samt *sociala*, *varierade* och *kulturella* upplevelsekvaiteter. Därmed illustrerar resultatet möjligheterna att bevara och utveckla urbana, vattennära grönstråk för människan.

Nyckelord: *Perceived Sensory Dimensions*, *Upplevelsekvaiteter*, *Rekreativa värden*, *Sociala värden*, *Research by design*, *Vattennära park*, *Uppsala stad*, *Fyrisån*, *Fyrisparken*

SUMMARY

INTRODUCTION

Today, urban densification is a common development in urban planning to respond to the global urbanization that is taking place around the world (Haaland & van den Bosch 2015). A major challenge with this is that the proportion of urban green spaces is decreasing and that the quality of existing green spaces risks deteriorating (ibid.).

Access to greenery should be preserved and promoted in urban environments as they have restorative abilities that are important for humans (Stoltz & Grahn 2021). Water in combination with greenery also has several positive psychological effects for people (Ulrich 1981). In addition to human’s mental and physical health, urban parks have also been shown to facilitate social interactions and cohesion between people (Peters et. al. 2010). Creating places for people in the green spaces of the city is thus central to designing sustainable and health-promoting cities.

The population of Uppsala is growing rapidly (Uppsala kommun 2023) and the city is becoming denser (Uppsala kommun 2016). This means that the need to create health-promoting urban spaces that encourage physical activity, recreation and socializing for people is urgent in future urban planning. In the current master plan, Uppsala kommun (2016) emphasizes that there is great potential for the development of recreational movement paths along Åstråket which follow the Fyrisån river and runs through central Uppsala. Fyrisparken is a green space along the river that would need to be equipped with more health-promoting elements given the central location of the site and the densification taking place in the area.

AIM

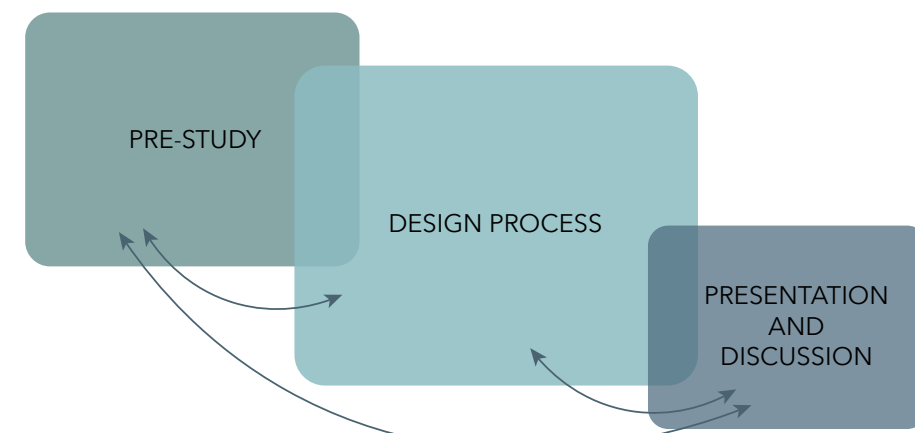
The aim of the work is to propose a design for an urban and waterfront green space where recreational values are promoted. The goal is to generate a strong design proposal that exemplifies how Fyrisparken can develop and enhance perceived qualities. The intention is that the proposal can highlight the site’s development potential and be used as a source of inspiration for future redesign of the site.

RESEARCH QUESTION

How can Fyrisparken in Uppsala be designed so that recreational values and social perceived qualities are enhanced?

METHOD

The work process in this paper included the three different parts of *Pre-design*, *Design Process* and *Presentation and Discussion*. The method in this paper was inspired by *Research by Design* (Roggema 2017) and the parts were based on the three phases Pre-design, Design and Post-design. However, these phases were not followed linearly but overlapped in a creative work process like Roggema (2017) suggests, see *Figure 4*.

FIGURE 4 // The illustration shows what the work process has looked like where the three phases of Pre-study, Design process and Presentation and Discussion overlap and do not follow each other linearly.

PRE-STUDY

The focus of the pre-study was, like Roggema (2017), to gather information and analyze how the site is today. Through a literature review, an idea was formed of how Fyrisparken relates to its surroundings and motivated the need to increase recreational values at the site. To create an idea of the area's current situation, map material was analyzed and several site visits were carried out. Broparken in Vallastaden, Linköping, served also as a reference project in the paper.

DESIGN PROCESS

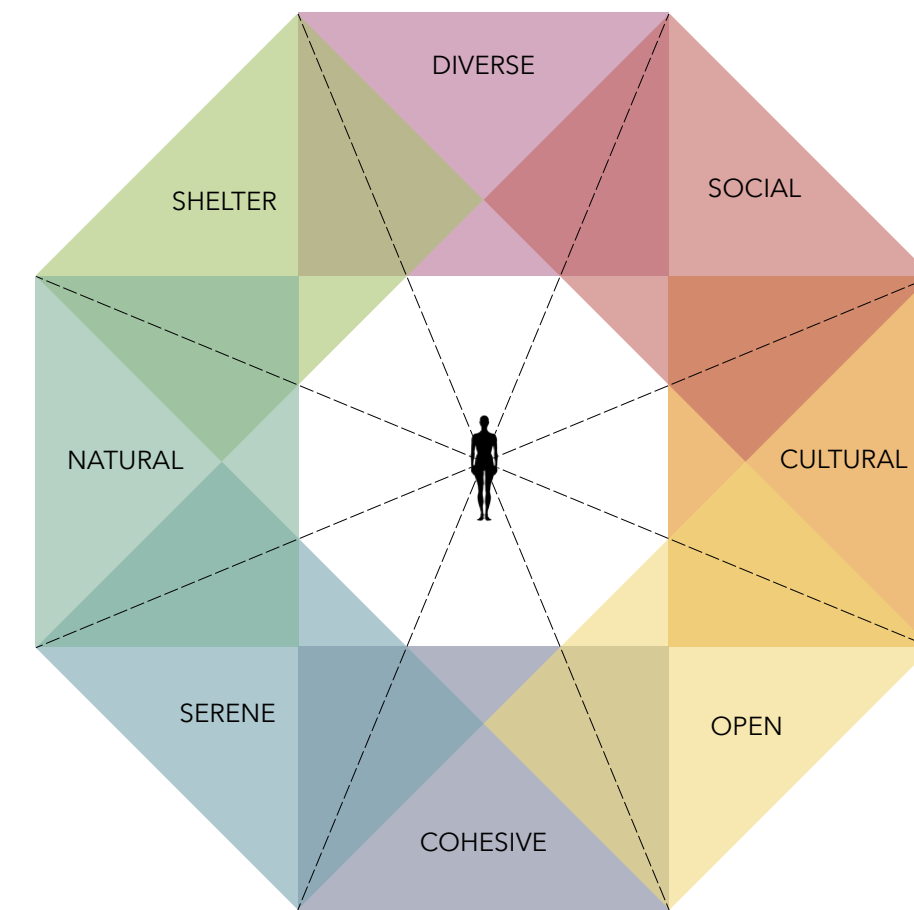
The design of the site was an intuitive and creative process where different solutions were tested within the project area using sketches in different forms and at different levels of detail. Design options were evaluated based on aspects such as accessibility, recreational functions and target groups on the site. Like Roggema (2017), we saw the design process as the core of the overall work process.

PRESENTATION AND DISCUSSION

In the final part of the work process, the design proposal was presented with the help of texts and illustrations, and the results of the work and method were discussed. The process and the result were compiled in the same way as Roggema's (2017) proposed work process in order to present the entire work process - from early ideas and sketches to the result - in a scientific way.

THEORY

The model *Perceived Sensory Dimensions* (Stoltz & Grahn 2021) was used as a theory to both analyze Fyrisparken and the reference project Broparken and worked as a guide for which perceived qualities the design proposal should focus on, see *Figure 14*.

FIGURE 14 // The illustration highlights the eight perceived qualities of the PSD model and how they interact with each other. The model is based on Stoltz and Grahn (2021).

DESIGN PROPOSAL

The design proposal *The Dock //* is a social and recreational park with a strong identity and close contact to water, see *Figure 67*. The proposal consists of programme points, a concept and descriptions of the design using texts and illustrations.

PROGRAMME POINTS

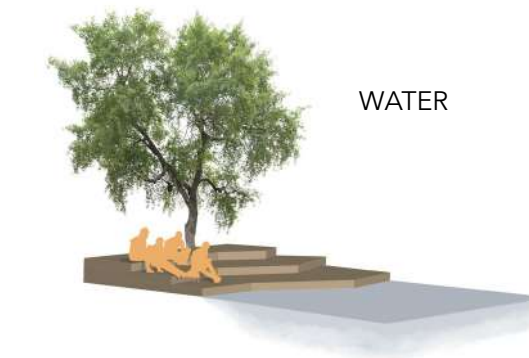
The six programme points *Social*, *Water*, *Activity*, *Identity*, *Movement* and *Vegetation* were developed with the help of the pre-study with the aim of creating a social and recreational design proposal that invites different user groups (see *Figure 52-57*).

FIGURE 67 // Perspective view showing the central dock from the other side of the river. There are many different seating options with close contact to the water and a passing pedestrian and bicycle path that runs among the trees.

FIGURE 52 // The illustration shows the social water feature and seating for larger groups.

FIGURE 53 // The stepping down of the docks allows people to get close to the water.

FIGURE 54 // The illustration highlights the possibility of running and strength training among trees.

FIGURE 55 // The identity of Fyrisparken is strengthened with the help of entrance signs and existing trees that are preserved.

FIGURE 56 // Both cyclists and dog owners have the opportunity to get around Fyrisparken at the desired speed.

FIGURE 57 // Older trees in the lawn are preserved and larger planting areas with grass and stones are added.

CONCEPT THE DOCK //

The design of Fyrisparken has been based on the concept *The Dock //*, see *Figure 59*.

THE DOCK // a link between water and land

THE DOCK // made of wood and surrounded by rocks and reeds

THE DOCK // a social meeting place where people want to stay

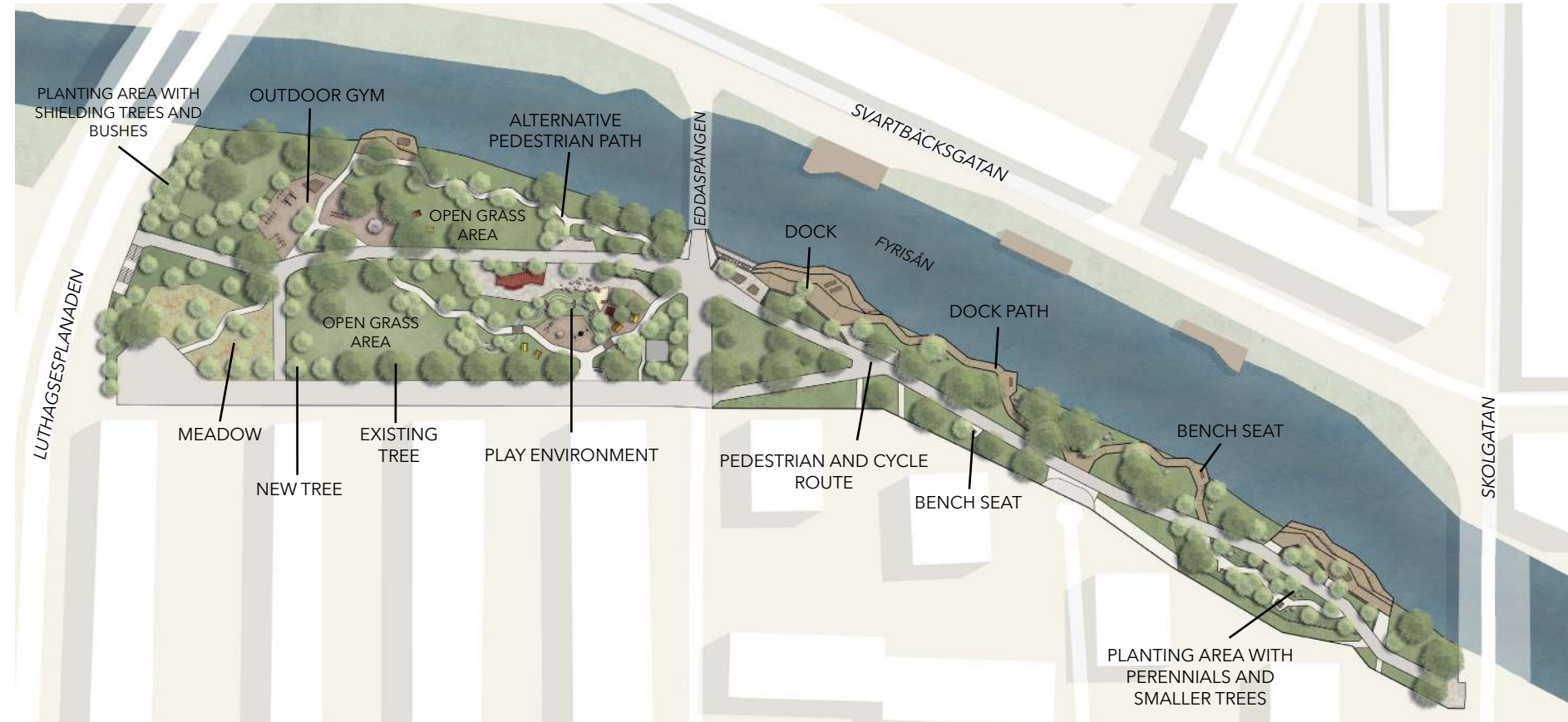
THE DOCK // created for all ages and includes different user groups

FIGURE 59 // Conceptual image showing how the dock functions as a social space for all ages and how it links water to land.

THE DESIGN

The design proposal for Fyrisparken takes the visitor between different spaces with *social*, *varied* and *cultural* perceived qualities. The existing pedestrian and cycle route will be retained, but developed by alternative routes in the form of dock and foot paths (see *Figure 67*). The docks provide calmer environments where there are large areas to socialize in large groups with good visual water contact and aesthetically pleasing views. The outdoor gym and play environment (see *Figure 69*) instead invite social interaction and physical activity for both adults and children. Parts of the open grass areas have been preserved for spontaneous sports and to sit down in the grass, while the added planting areas create a distinct spatiality and more protective functions. In addition, the older trees have been preserved, meadow areas have been added and various types of seating (see *Figure 68*) have been placed to maintain and strengthen the recreational values throughout Fyrisparken.

FIGURE 61 // The illustration plan shows the main elements of the design proposal and how they relate to each other. Scale 1:3000 (A3)

FIGURE 69 // Perspective view illustrating different elements of the play environment such as the water play, the play ditch, the sandbox and the playhouses in relation to the apple trees.

FIGURE 68 // Zoom-in on the illustration plan of the central dock showing different seating opportunities within the park. Scale 1:500 (A3)

DISCUSSION

DISCUSSION OF RESULTS

The design proposal promoted the *Social*, *Varied* and *Cultural* perceived qualities in Fyrisparken. The perceived qualities of *Open* and *Sheltered* were also strengthened, even though they are opposite qualities which according to Stoltz and Grahn (2021) are difficult to integrate. However, we believe that the qualities of *Open* and *Sheltered* are desirable to combine to create an appreciated and varied outdoor environment, which is supported by both Appleton (1975) and Kaplan and Kaplan (1989).

Broparken has inspired the design proposal as the site had high values of all three qualities that we wanted to strengthen in Fyrisparken. Among other things, the docks with different types of seating have been inspired by Broparken to increase the social values in Fyrisparken. Inspiration from Broparken was also taken to increase the *Cultural* and *Varied* perceived qualities with a certain abstinence to the *Varied* as we felt that Broparken could be perceived as somewhat motley.

In order to create a park that can be appreciated by many people, we sketched out different types of solutions and discussed how these would affect both the functions and experiences from the perspective of different target groups. During the design process, we therefore had to make certain compromises to find a solution that we considered best suited to the site's conditions and potential. One example of this type of solution is that new recreational areas were placed and designed in a way that allowed many of the existing, older trees to be preserved, as the trees on the site have high cultural-historical and perceived values.

The availability of green, social meeting places at the same time as urban densification is one of many challenges facing the future. The ongoing densification in Uppsala contributes to higher demands being placed on the existing green spaces in the city and the areas therefore need to be used in a way that promotes public health

and people's needs. The design can be seen as a part of meeting Uppsala kommun's (2016) objectives in the development of Åstråket. The intention is to inspire and highlight the potential of Fyrispark to become a new social and recreational district park in Uppsala.

DISCUSSION OF METHOD

The three phases from *Research by Design* (Roggema 2017) are consistent with how we worked during our education, which contributed to Roggema's (2017) work process being seen as suitable to use in this paper. However, we felt that in the initial phase it was the combination of site analysis and sketching that defined our work, which distinguishes our and Roggema's (2017) work process. Thus, it would probably have been rewarding to explore other work processes.

Our application of Stoltz and Grahn's (2021) PSD shows how to further develop the circular model to analyze a place with scales. This interpretation of the model is something that others in our profession can be inspired by when assessing and presenting perceived qualities. However, there are some difficulties when it comes to interpreting the concepts and assessing placement on the scale. But as long as there is an understanding of the complexity of the scales, it is an effective way to analyze and present perceived qualities.

FUTURE RESEARCH

Questions that can be further explored:

- How can *Natural*, *Serene* and *Cohesive* perceived qualities be integrated into an urban environment like Fyrisparken?
- How can a redesign of Fyrisparken be adapted to current challenges such as climate change and biodiversity loss?
- How can PSD be further developed so that it functions as a more precise analysis tool with fewer margins of error when designing outdoor environments?

INNEHÅLL

INLEDNING	12	DISKUSSION	64
Bakgrund	13	Resultatdiskussion	65
Syfte	14	Metoddiskussion	68
Frågeställning	14	Framtida forskning	69
Avgränsning	15		
METOD	16	REFERENSER	70
Förstudie	17	Skriftliga referenser	70
Gestaltningprocess	19	Figurförteckning	72
Presentation och diskussion	25		
Teori	26		
FÖRSTUDIE	28		
Litteraturoversikt	29		
Analys av platsen	34		
Upplevelsekvaiteter i Fyrisparken	44		
Referensprojekt	46		
Upplevelsekvaiteter i Broparken	48		
GESTALTNINGSFÖRSLAG	50		
Programpunkter	51		
Gestaltningprogram	52		
Bryggan //	53		
Södra parken	56		
Centrala bryggan	58		
Lekmiljön	60		

”

*Ett vattendrag som gör
dig mer än glad!*

”

INTRODUKTION

Fyrisån har ett stort värde för Uppsala stad och är en del av Uppsalas identitet. Exempelvis benämns Fyrisån i låtar och det arrangeras evenemang kring ån. Det är särskilt populärt att promenera längs den centralt belägna Åstråket som är tillgänglig för allmänheten.

Strax norr om Uppsala stadskärna ligger Fyrisparken. Trots Fyrisåns starka identitet och platsens centrala läge är namnet Fyrisparken okänt bland människor som bor i Uppsala. Därmed har Fyrisparken stor potential att utvecklas, få en starkare karaktär och bidra till många människors välbefinnande.

Vi som skriver detta examensarbete har bott i Uppsala under fem års tid och har därför en god lokalkännedom om staden. Vi har inte heller lagt märke till Fyrisparken trots att vi bott i Uppsala under hela vår studietid och i många kurser arbetat med landskapsarkitektur i Uppsala.

Fyrisån ligger varmt om hjärtat för såväl oss som Uppsalas övriga befolkning, vilket beskrivs på ett bra sätt i låten Fyrisån av artisterna Adolphson & Falk med frasen "Ett vattendrag som gör dig mer än glad!".

INLEDNING

Inledningsvis introduceras arbetet via en bakgrund som sätter arbetet i ett sammanhang. Sedan presenteras arbetets syfte samt frågeställning och därefter beskrivs hur arbetet har avgränsats.

// INLEDNING

BAKGRUND

Idag är förtätning av städer en vanligt förekommande utveckling i stadsplaneringen för att bemöta den globala urbaniseringen som pågår runtom i världen (Haaland & van den Bosch 2015). I Sverige växer befolkningen i sju av tio kommuner varav Göteborg, Malmö, Uppsala och Stockholm kommun har störst folkökning, se *Figur 1* (Statistiska centralbyrån 2022). Förtätningens effekter har framförallt visat sig ha positiva korrelationer med transport och ekonomiska vinster i staden medan de ekologiska, sociala och hälsofrämjande aspekterna har negativa korrelationer till mer förtätade områden (Berghauser Pont et. al. 2020). Därtill är en stor utmaning med förtätning av städer att andelen urbana grönområden minskar samt att kvaliteten på befintliga grönområden riskerar att försämrans (Haaland & van den Bosch 2015).

Tillgång till grönska bör bevaras och främjas i stadsmiljöer då de har restaurativa förmågor som är viktiga för människan (Stoltz & Grahn 2021). De ingående kvaliteter som människor kan uppleva inom grönområden har även en inverkan på människans hälsa och välmående (ibid). Därtill är närhet till urbana grönområden en viktig faktor som påverkar människors hälsa och indikerar på minskad stress (Grahn & Stigsdotter 2003).

Miljöer som innefattar vatten har dessutom visat sig vara både uppskattade platser i allmänhet och hälsofrämjande för människan. Exempelvis har vatten i kombination med grönska flera positiva psykologiska effekter för människor (Ulrich 1981). Förutom de uppskattade visuella kvaliteterna vattenmiljöer erbjuder så har även ljudet av vatten stimulerande effekter på människan (White et. al. 2010). Därtill har miljöer med vatten korrelationer till ökad fysisk aktivitet (Völker & Kistemann 2015). Detta innebär att det inte bara är grönskan som är väsentlig för människors hälsa och välmående i staden - även kontakten till vatten i urbana miljöer bör stärkas.

Förutom människans psykiska och fysiska hälsa så har urbana parker även visat sig underlätta för sociala interaktioner och sammanhållning

mellan människor (Peters et. al. 2010). Enligt Gehl (2010) är stadens offentliga rum därför en viktig beståndsdel i stadsstrukturen för att främja det sociala stadslivet. Vikten av att skapa platser för människan i de gröna rummen i staden är därmed centralt för att utforma hållbart hälsofrämjande städer, vilket kan uppfattas problematiskt då tillgången till nära urbana grönområden riskerar att minska på grund av förtätning.

Uppsala är inget undantag när det kommer till ökad befolkningstillväxt och förtätning av staden. Idag är Uppsala den snabbaste växande kommunen bland de största kommunerna i Sverige (Uppsala kommun 2023) och enligt Uppsala kommuns översiktsplan (2016) planeras nybyggnation för den befolkningstillväxt som förväntas ske fram till 2050. Utbyggnaden planeras att genomföras bland annat i centrala Uppsala vilket kommer leda till en mer koncentrerad stadskärna där människor kommer att bo och röra sig tätare än vad de gör idag (Uppsala kommun 2016). Behovet av att skapa hälsofrämjande stadsrum som uppmanar till fysisk aktivitet, rekreation och umgänge för människor i de centrala delarna av Uppsala är därmed angeläget i framtida stadsplanering.

I den nuvarande översiktsplanen framhäver Uppsala kommun (2016) att det finns stor potential för utveckling av rekreativa rörelsestråk längs med Fyrisån som rinner genom centrala Uppsala. Idag utvecklas redan Södra Åstråket längs Fyrisån, mellan stadskärnan ner till Årike Fyris (se *Figur 2*), som ska erbjuda befolkningen ett grönt stråk med möjligheter till lek, rekreation och en bättre vattenkontakt (Uppsala kommun 2022b). Längs Åstråket framhäver även översiktsplanen målet att skapa "Möjligheter till rörelse och vistelse med vattenkontakt, vistelseytor och rörelsestråk" (Uppsala kommun 2016:141) vilket tyder på att det finns ett stort intresse från kommunen att öka de sociala och rekreativa värdena längs hela sträckan.

FIGUR 1 // Illustrationen framhäver var de fyra kommunerna som växer mest i Sverige är belägna.

Norr om Södra Åstråket, mellan Islandsbron och Luthagsesplanaden, finns ett område som kallas för Årummet som är ett offentligt finrum längs Fyrisån i centrala Uppsala med höga sociala, rekreativa och identitetskapande värden (Uppsala kommun 2013). Inom detta område finns ett grönstråk, mellan Haglundsbro och Luthagsesplanaden längs Fyrisåns västra sida, som har stor potential att utvecklas när det kommer till både de tre värden som ska prägla Årummet och Uppsala kommuns allmänna målsättningar för området.

Grönstråket heter Fyrisparken och består idag till stora delar av ett gång- och cykelstråk, öppna grönytor samt två bilparkeringsplatser. Med hänsyn till platsens centrala placering skulle detta område därför behöva utrustas med fler hälsofrämjande element då förtätningen redan är påtaglig kring parken idag. Närliggande förtättningsprojekt som exempelvis Börjetull med cirka 1600 nya lägenheter (Uppsala kommun 2020) och Kvarteret Vapenhuset med cirka 800 nya lägenheter (Uppsala kommun 2024) bidrar till att fler människor förväntas bo nära och röra sig i Fyrisparken i framtiden. Därmed har detta arbete fokuserat på att förstärka de sociala och rekreativa aspekterna i vattennära Fyrisparken.

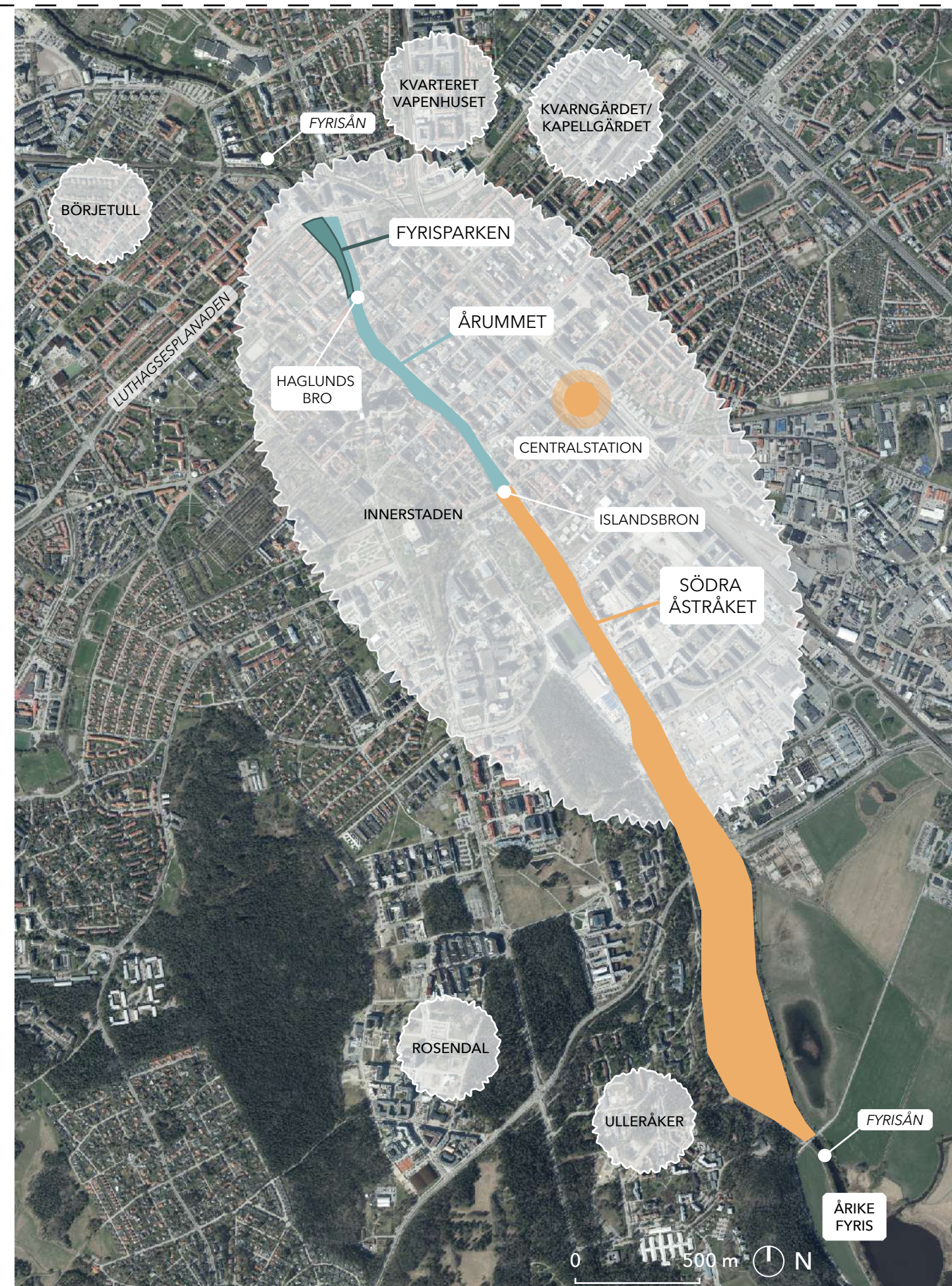
SYFTE

Arbetets syfte är att föreslå en gestaltning för ett urbant och vattennära grönstråk där rekreativa värden främjas. Målet är att generera ett karaktärsstarkt gestaltningsförslag som exemplifierar hur Fyrisparken kan utveckla och förstärka upplevelsekvalliteter. Avsikten är att förslaget ska belysa platsens utvecklingspotential och användas som inspirationskälla vid framtida omgestaltning av platsen.

FRÅGESTÄLLNING

Hur kan Fyrisparken i Uppsala gestaltas så att rekreativa värden och sociala upplevelsekvalliteter förstärks?

FIGUR 2 // Kartan visar Fyrisparkens placering i förhållande till centrala Uppsala, Årummet och Södra Åstråket. Den markerar även utvecklingsområdena innerstaden, Börjetull, Kvarngärdet/Kapellgärdet, Rosendal och Ulleråker som är några av stadsdelarna som planeras att expandera i Uppsala. Skala 1:20 000 (A3). Ortofoto © Lantmäteriet

AVGRÄNSNING

Arbetet avgränsades geografiskt till att omgestalta Fyrisparken med en areal på ca. 1,5 hektar. Arbetsområdet avgränsades därmed av Fyrisparkens utbredning (se Figur 3) som sträcker sig mellan Luthagsesplanaden i norr, Skolgatan i söder, Fyrisån i öst och Fyrisgatan samt bebyggelse i väst.

I arbetet utgick vi ifrån landskapsarkitektens synvinkel, vilket innebar att bland annat konstruktionstekniska lösningar och anläggningsdetaljer inte omfattades. Därtill berördes inte marktekniska frågor såsom exempelvis skredrisker.

Ytterligare en avgränsning i arbetet var att vattenkontakt i form av badmöjligheter bortprioriterades på grund av Fyrisåns vattenflöde och risk för föroreningar. Vattenkontakt skapades istället visuellt, avståndsmässigt och till viss mån via ljud och känslor.

Arbetet avgränsades även till ett skede där gestaltningsförslaget presenterades med hjälp av främst illustrativa bilder. Projekteringsaspekter, som val av exakta produkter och ingående höjdsättning, var inte en del av arbetet då målet med gestaltningsförslaget var att fungera som diskussionsunderlag för vidare utredning. Att ta fram projekterade ritningar som underlag för anläggning var därför inte relevant att göra i detta arbete.

FIGUR 3 // Kartan visar Fyrisparkens geografiska avgränsning. Skala 1:2000 (A3). Ortofoto © Lantmäteriet

METOD

Följande kapitel redogör för arbetsprocessen i detta arbete som omfattade de tre olika delarna *förstudie*, *gestaltungsprocess* samt *presentation och diskussion*. Metoden i arbetet var inspirerad av *Research by design* av Roggema (2017) och delarna baserades på de tre faserna *Pre-design*, *Design* och *Post-design*. Likt Roggema (2017) följdes dock inte dessa faser linjärt utan överlappade varandra i en kreativ arbetsprocess, se *Figur 4*.

Detta kapitel beskriver och motiverar även hur Stoltz och Grahn (2021) teori kring upplevelsekvantiteter har applicerats som analysverktyg i Fyrisparken.

// METOD

FÖRSTUDIE

Fokus i förstudien var, likt Roggema (2017), att analysera hur det är på platsen idag. Förstudien bidrog till kunskap om våra ingående huvudämnen och skapade en förståelse för den befintliga platsen ur olika aspekter.

Därtill bidrog förstudien till att ringa in ämnet och identifiera platsens komplexa problem, det så kallade *wicked problem* (Roggema 2017), som endast kan angripas genom gestaltning och kan ha många möjliga lösningar. Gestaltning behöver ständigt utvärderas och ett gestaltningsförslag är inte den slutgiltiga lösningen utan kan ses som en hjälp att förstå och hantera komplexa problem (ibid.). I detta arbete är det komplexa problemet vår frågeställning; *hur kan Fyrisparken i Uppsala gestaltas så att rekreativa värden och sociala upplevelsekvantiteter förstärks?* och vårt resultat ska ses som en av många potentiella lösningar.

Förstudien användes även som stöd under gestaltningsprocessen och resulterade i programpunkter och gestaltningsprogram som sedan låg till grund för gestaltningens utformning. Gestaltningen och förstudien var dock inte två separata faser utan överlappade varandra under arbetets gång.

I förstudien ingick delarna *litteraturoversikt*, *analys av platsen* samt *analys av referensprojekt*. Utöver dessa delar genomfördes även observationer på platsen. Under följande rubriker beskrivs och motiveras de delar som ingick i förstudien.

LITTERATURÖVERSIKT

Litteraturoversikten utfördes med avsikt att motivera gestaltningsförslagets utformning och lösningar. Huvudsakligen nyttjades vetenskapliga artiklar, rapporter och kommunala dokument med målet att få en uppfattning om Fyrisparkens sammanhang och motivera behovet att öka rekreativa värden på platsen.

Rubrikerna *Uppsala stad*, *Promenaden längs Fyrisån* och *Historiska spår vid Fyrisån* har målet att beskriva Fyrisparkens kontext ur både ett historiskt och framtida perspektiv. Kommunala dokument, rapporter och webbsidor användes för att få en uppfattning om framtida utveckling av Uppsala stad och områden längs med Fyrisån. För att undersöka platsens historia analyserades även en artikel som ger en historisk överblick av Fyrisån och historiska lämningar på platsen studerades med hjälp av Fornsök (Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister 2018).

Människans rekreativa koppling till grönska undersöktes med hjälp av ett bokavsnitt av Jarle Sorte (2005). Därtill granskades vetenskapliga artiklar kopplade till miljöpsykologiska aspekter för att framhäva relationen mellan grönska och upplevelsevärden. Vetenskapliga artiklar analyserades även för att förstå vattnets positiva hälsoeffekter och de sinnliga upplevelser vatten kan ge.

Betydelsen av fysisk aktivitet för människan och lekmiljöer för barns utveckling lyftes fram med hjälp av vetenskapliga artiklar. Artiklarna gav kunskap om vikten av fysisk aktivitet och tillgången till platser där människor kan vara fysiskt aktiva. Därtill bidrog de till en förståelse för vilka delar som är viktiga i en lekmiljö och underbyggde utformningen av lekmiljön i gestaltningsförslaget.

ANALYS AV PLATSEN

I analysen av platsen samlade vi först in data kring platsen för att skapa en uppfattning om områdets nuvarande situation utifrån nutida och historiskt kartmaterial. Under datainsamlingen inventerades områdets geologiska, topografiska och historiska förutsättningar genom bland annat jordartskartor, topografiska kartor, historiska kartor samt flygfoton.

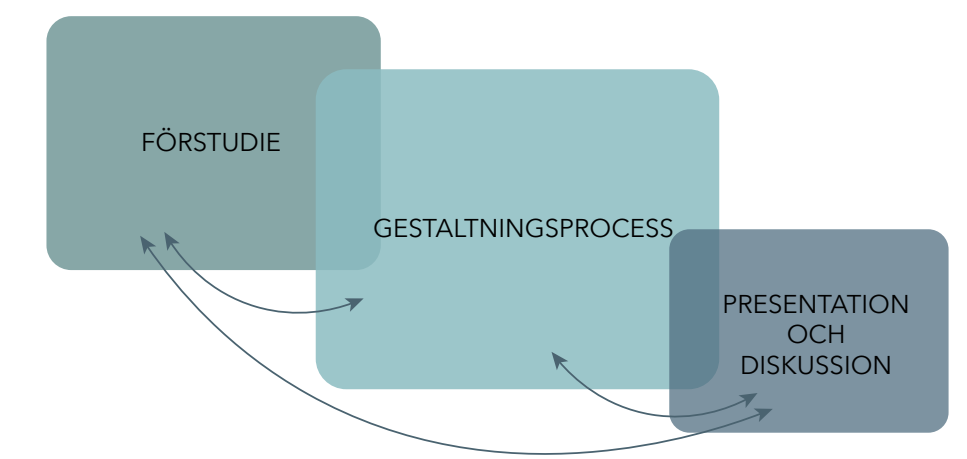
Vi utförde även platsbesök av projektområdet där vi inventerade hur området ser ut, används och relaterar till sin omgivning idag.

Aspekterna som analyserades inom och i nära anslutning till platsen var barriärer, utblickar, rörelsestråk och noder eftersom dessa faktorer påverkar hur människor rör sig och upplever Fyrisparken. Samtliga aspekter utgick från ett gång- och cykelperspektiv då huvudanvändarna av platsen idag är fotgängare och cyklister.

Vi har dessutom analyserat platsens läge i staden och platsens relation till övriga karaktärer som återfinns längs Åstråket. Detta genomfördes för att se Fyrisparken i sitt sammanhang och för att skapa ett gestaltningsförslag som tar hänsyn till övriga karaktärer längs med Fyrisån.

Andra faktorer som vi tog hänsyn till var placering och typ av vegetation, sol- och skuggförhållanden samt material inom projektområdet. Även en översiktlig bedömning av trädens kondition samt utbredning utfördes eftersom målet var att föreslå en gestaltning där så många träd som möjligt bevarades då dessa har ett högt värde ur både ett rekreativt och kulturellt perspektiv.

Därtill analyserades Fyrisparken utifrån Stoltz och Grahn (2021) modell för upplevelsekvantiteter som kallas för *Percieved Sensory Dimensions*, förkortat *PSD*. Hur och varför detta genomfördes beskrivs och motiveras under rubriken *Teori* i metodkapitlet.

FIGUR 4 // Illustrationen visar hur arbetsprocessen har sett ut där de tre faserna förstudie, gestaltungsprocess samt presentation och diskussion överlappar varandra och inte följer varandra linjärt.

OBSERVATIONER

Ostrukturerade observationer av platsen var en viktig del av vår metod under hela arbetets gång. Fyrisparken besöktes åtta gånger och dessa genomfördes vid tillfällen då vi kände att det var relevant för att komma framåt i arbetet.

Vid första platsbesöket låg fokus på att känna in platsen och uppfatta dess storlek, karaktär och funktioner för att få en översiktlig bild av Fyrisparken. Under andra platsbesöket genomfördes analyser av området som beskrivs närmare under rubriken *Analys av platsen*.

Därefter har gestaltningsprocessen fått styra när vi besökt och observerat arbetsområdet. Under arbetsprocessen skrev vi listor över vilka aspekter vi ville granska vid nästa platsbesök. Exempel på aspekter som undersöktes var gång- och cykelvägens bredd samt dimensioner på den befintliga stentrappan vid Fyrisån. Observationerna av platsen var vägledande i gestaltningsprocessen och har hjälpt oss att förstå hur vår gestaltning relaterade till den nuvarande platsen.

Förutom Fyrisparkens utformning observerade vi dessutom människorna som rörde sig inom projektområdet för att få en inblick i vilka målgrupper som använder platsen idag. Observationerna låg därefter till grund för flera delar av gestaltningsprocessen som bland annat tidskisserna med temat *personporträtt* och generella beslut som togs vid utformningen av platsen.

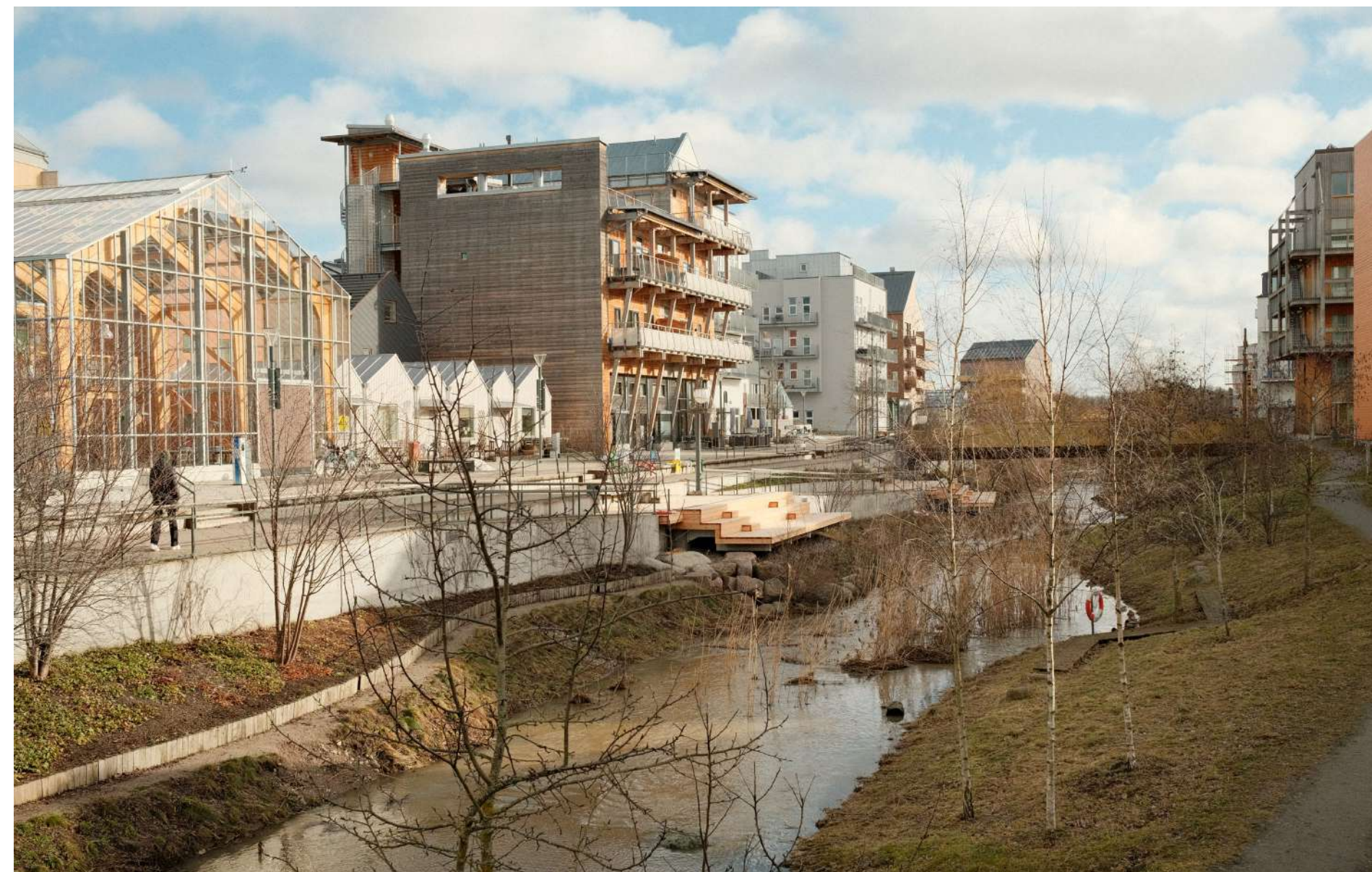
Utöver de fysiska platsbesöken nyttjade vi även *Google Maps Streetview* under förstudien och gestaltningsprocessen. Verktöget fungerade som ett komplement till platsbesöken vid tillfällen då vi funderade över hur vår gestaltning kan integreras med platsen på ett så bra sätt som möjligt. Bilderna via *Google Maps Streetview* är tagna under sommaren, vilket bidrog till att vi fick en inblick i hur platsen kan se ut under en annan årstid.

Vi har dessutom god lokalkännedom om Uppsala stad och Fyrisåns betydelse då vi båda har bott i Uppsala under fem års tid. Detta har varit givande under arbetsprocessen då vi har en personlig koppling till Uppsala stad och det har även gjort det möjligt att genomföra många platsbesök.

ANALYS AV REFERENSProjekt

Broparken i Vallastaden i Linköping valdes som referensobjekt då området likt Fyrisparken är beläget intill ett vattendrag i en urban miljö. Idén bakom Broparken var att skapa ett attraktivt stadsrum för människor vilket är en typ av miljö vi även ville förstärka i Fyrisparken.

Trots att parkens vattendrag är konstruerat och betydligt mindre än Fyrisån så har Broparken arbetat med bland annat vattenkontakt, rörelsestråk, sociala ytor och möten med strandkant (se *Figur 5*). Hur dessa aspekter integrerats i Broparken var intressant att

FIGUR 5 // Fotografiet visar delar av Broparken i Vallastaden, Linköping, som vi använde som referensprojekt för vårt arbete. Likt Fyrisparken ligger Broparken i en urban miljö och innehåller grässlåtor som sluttar ner mot ett vattendrag vilket gör att de har liknande förutsättningar.

analysera i relation till vår gestaltning av Fyrisparken samt Stoltz och Grahns (2021) PSD. Syftet med referensprojektet var därmed att öka förståelsen för hur platser med liknande utmaningar och förutsättningar har gestaltats.

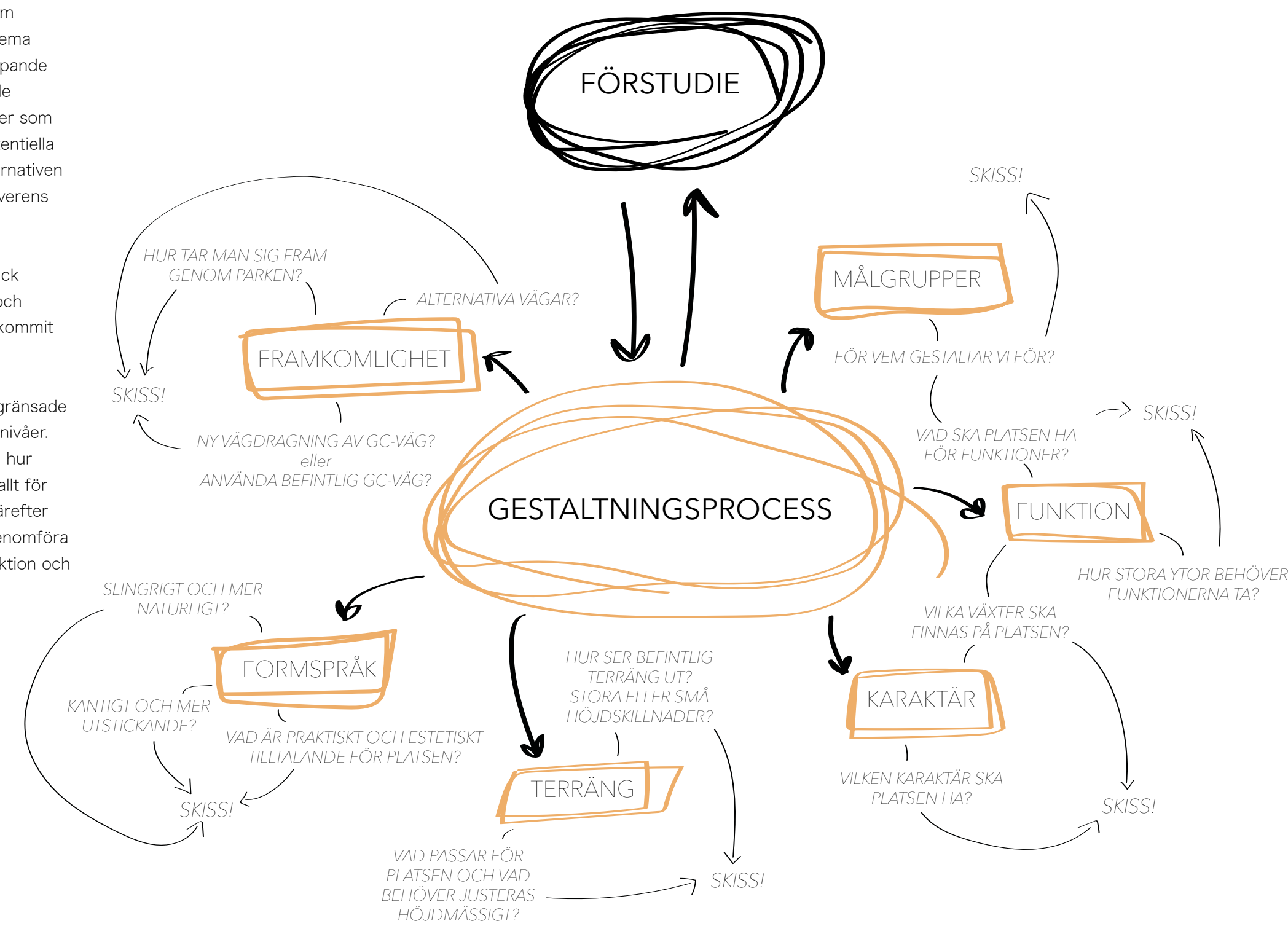
Därtill blev Broparken nominerad till Sveriges Arkitekters pris för bästa landskapsarkitektur 2020. Det tyder på att parken ses som ett lyckat projekt inom branschen, vilket motiverade vårt val av referensprojekt ytterligare.

GESTALTNINGSPROCESS

Gestaltningen av platsen var en intuitiv och kreativ process som successivt genererade både problem och lösningar. Likt Roggema (2017) såg vi gestaltningsprocessen som kärnan i den övergripande arbetsprocessen där fokus var att undersöka hur platsen skulle kunna vara. Olika designalternativ utvärderades utifrån aspekter som framkomlighet, rekreativa funktioner och mötesplatser för potentiella målgrupper på platsen (se *Figur 6*). Därefter modifierades alternativen successivt under arbetet med gestaltningen, vilket stämmer överens med Roggemas (2017) synsätt på design-fasen.

Gestaltningsprocessen pågick parallellt med förstudien, men fick ta störst fokus i mitten av arbetets gång. Programpunkterna och gestaltningsprogrammet baserades på de aspekter som framkommit och analyserats i förstudien.

I gestaltningsprocessen testade vi olika lösningar inom det avgränsade området med hjälp av skisser i olika former och på olika detaljnivåer. Både digitala och analoga verktyg användes för att undersöka hur platsen kunde utformas. I ett tidigt skede skissade vi framför allt för hand och utforskade utformningen av platsen i grova drag. Därefter använde vi programvarorna *AutoCAD* och *Sketchup* för att genomföra en mer detaljerad gestaltning av platsen. Vi skissade i plan, sektion och perspektiv.

FIGUR 6 // Illustrationen visar hur vår gestaltningsprocess har sett ut samt förtydligar hur gestaltningsprocessen och förstudien pågick parallellt. Den visar även på några av frågorna som dök upp under gestaltningsprocessen och hur vi besvarade dem genom skissandet.

TIMSKISSER

Timskisser nyttjades i ett tidigt skede av gestaltningsprocessen för att generera idéer och utforska platsen utifrån olika teman. Vi genomförde huvudsakligen två timskisser med fokus på olika aspekter. Den första, *Personporträtt*, fokuserade på vilka funktioner som kan integreras i Fyrisparken och i den andra, *Formspråk*, var målet att utforska olika typer av linjeföring. Nedan beskrivs hur dessa timskisser var utformade och vilka aspekter vi tog med oss från skissprocessen.

SEX OLIKA PERSONPORTRÄTT FÖR TIMSKISSEN

PENSIONÄREN AGDA, 82 ÅR

går dagliga promenader med sin rullator, ofta genom Fyrisparken

HUNDÄGAREN SVANTE, 58 ÅR

rastar sin hund varje morgon i parken

MOTIONÄREN YAZAN, 42 ÅR

bor i lägenhetshuset intill Fyrisparken och brukar ta löpturer längs med Fyrisån 2-3 gånger i veckan

CYKLISTEN FILIP, 24 ÅR

cyklar igenom parken på väg till och från universitetet

UNGDOMARNA NOAH, MEJA & JASMINE, 17 ÅR

går i gymnasiet i innerstaden och brukar hänga i parker efter skolan

SKOLPOJKEN CHARLIE, 8 ÅR

går i grundskolan i närheten av grönstråket och brukar gå genom Fyrisparken hem från skolan

PERSONPORTRÄTT

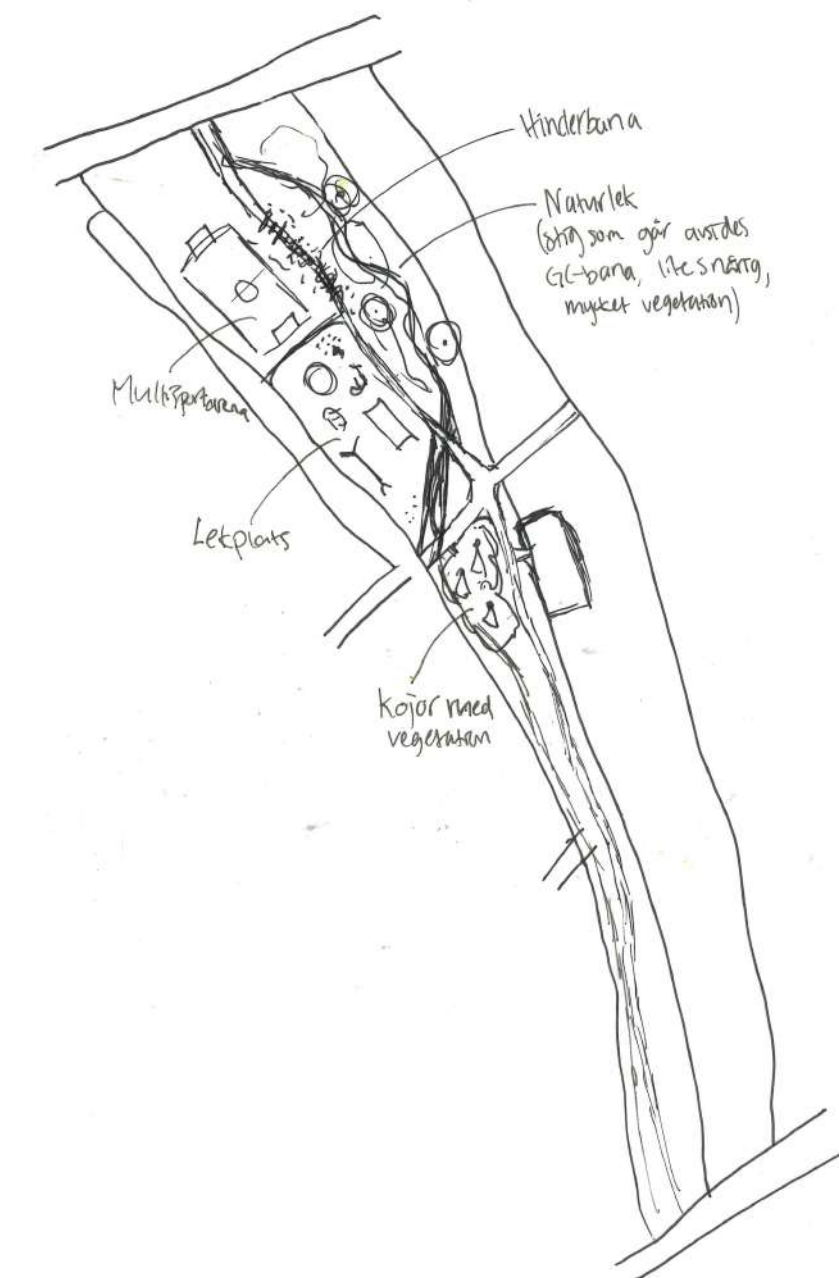
Fokus för timskissen var att undersöka vilka funktioner området ska erbjuda utifrån olika brukargrupper. Målet var att komma på idéer som kunde möta olika brukargrupperns behov. Skissandet blev därmed ett sätt att utforska platsen på ett kreativt sätt utan några begränsningar från den verkliga skalan på platsen.

Vi baserade timskissen på sex olika påhittade porträtt av personer som är potentiella användare av Fyrisparken. Under timskissen försökte vi gå in i rollen för respektive personporträtt och utforma Fyrisparken utifrån vad vi trodde skulle vara uppskattat och nödvändigt för att personen i fråga skulle vilja använda platsen. I skapandet av personporträtten utgick vi dels från människor vi observerat på platsen men även människor i olika åldrar och med olika intressen. Det motiverades av platsens centrala läge där det finns en stor spridning av både målgrupper och intressen.

Vi skissade enskilt under sex minuter för respektive personporträtt för att därefter presentera våra idéer för varandra. Denna process upprepades sex gånger med olika personporträtt i fokus. Slutligen diskuterade vi vilka idéer som vi bedömde kunde vara aktuella att bygga vidare på i gestaltningsprocessen. *Figur 7-9* visar tre av de timskisserna vi gjorde under detta moment.

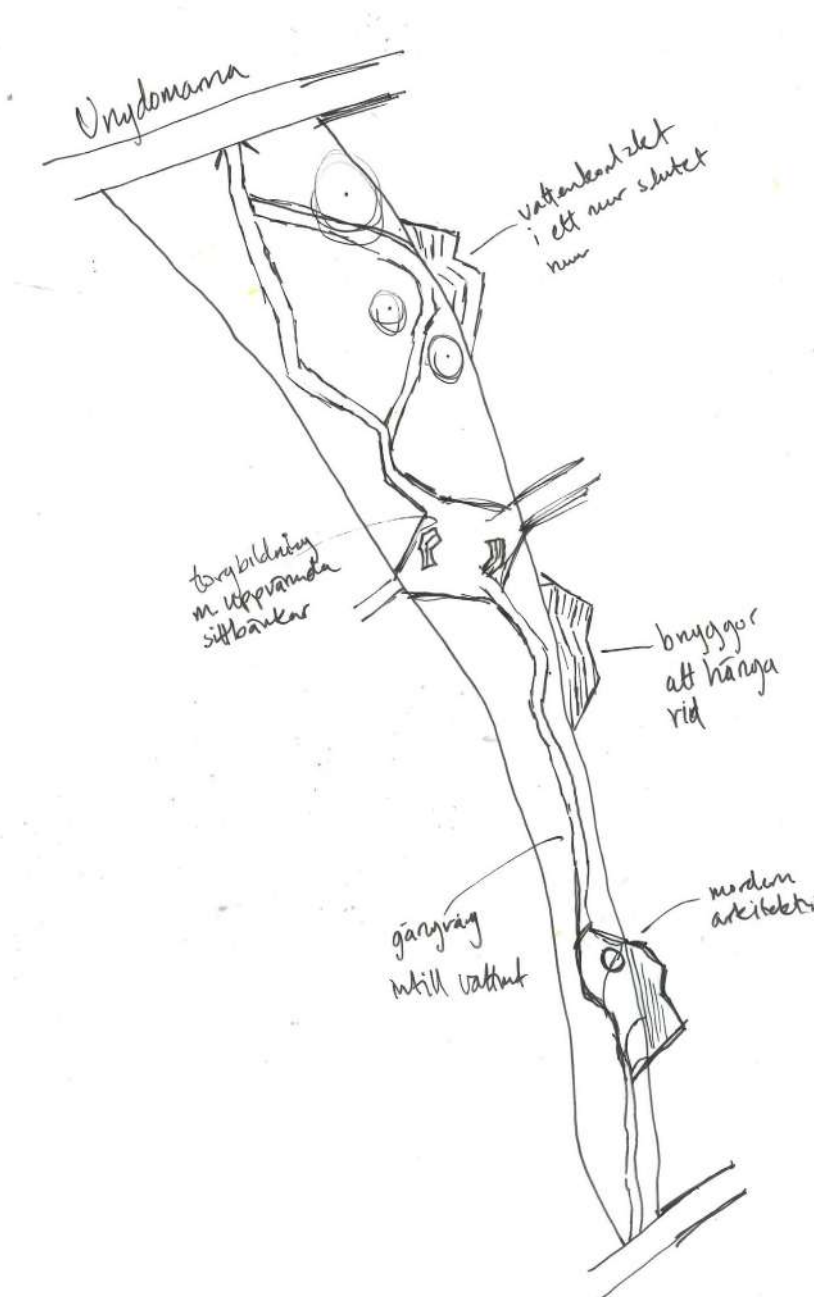
EXEMPEL PÅ TIMSKISSER PÅ PERSONPORTRÄTT

SKOLPOJKEN

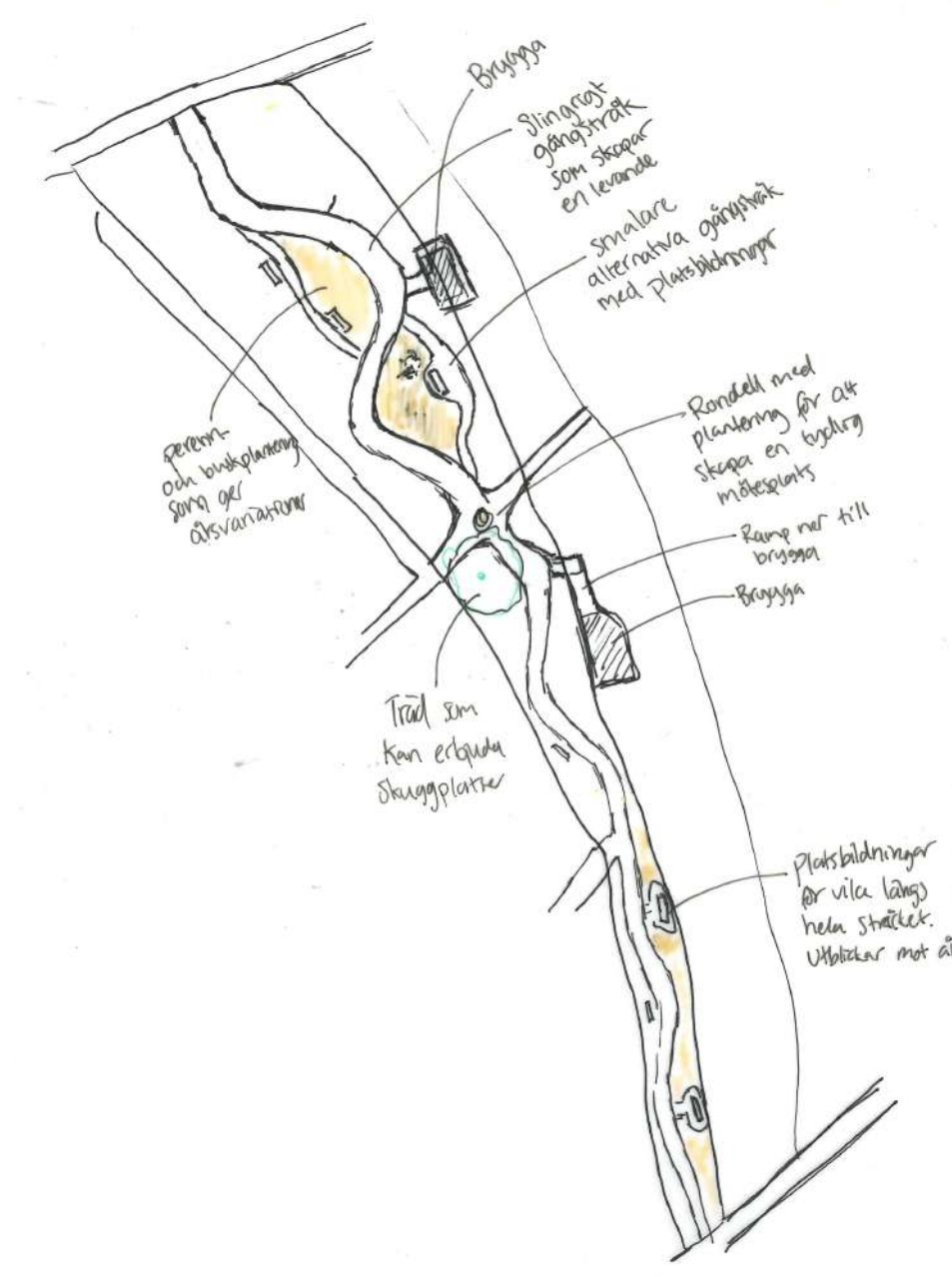
FIGUR 7 // Skissen framhäver tidiga idéer utifrån Skolpojken perspektiv där både lekplats och naturlek var idéer som kom upp och i ett senare skede gestaltades.

UNGDOMARNA

FIGUR 8 // Skissen framhäver tidiga idéer utifrån Ungdomarnas perspektiv. Bryggor att hänga vid och ett mer slutet rum med vattenkontakt var aspekter som vi skissade på och tog fasta på senare i gestaltningsprocessen.

PENSIONÄREN

FIGUR 9 // Skissen framhäver tidiga idéer utifrån Pensionärens perspektiv där tillgänglighet till bryggor, olika typer av gångvägar och perenn- och buskplanteringar var aspekter som vi tog fasta på i senare skeden.

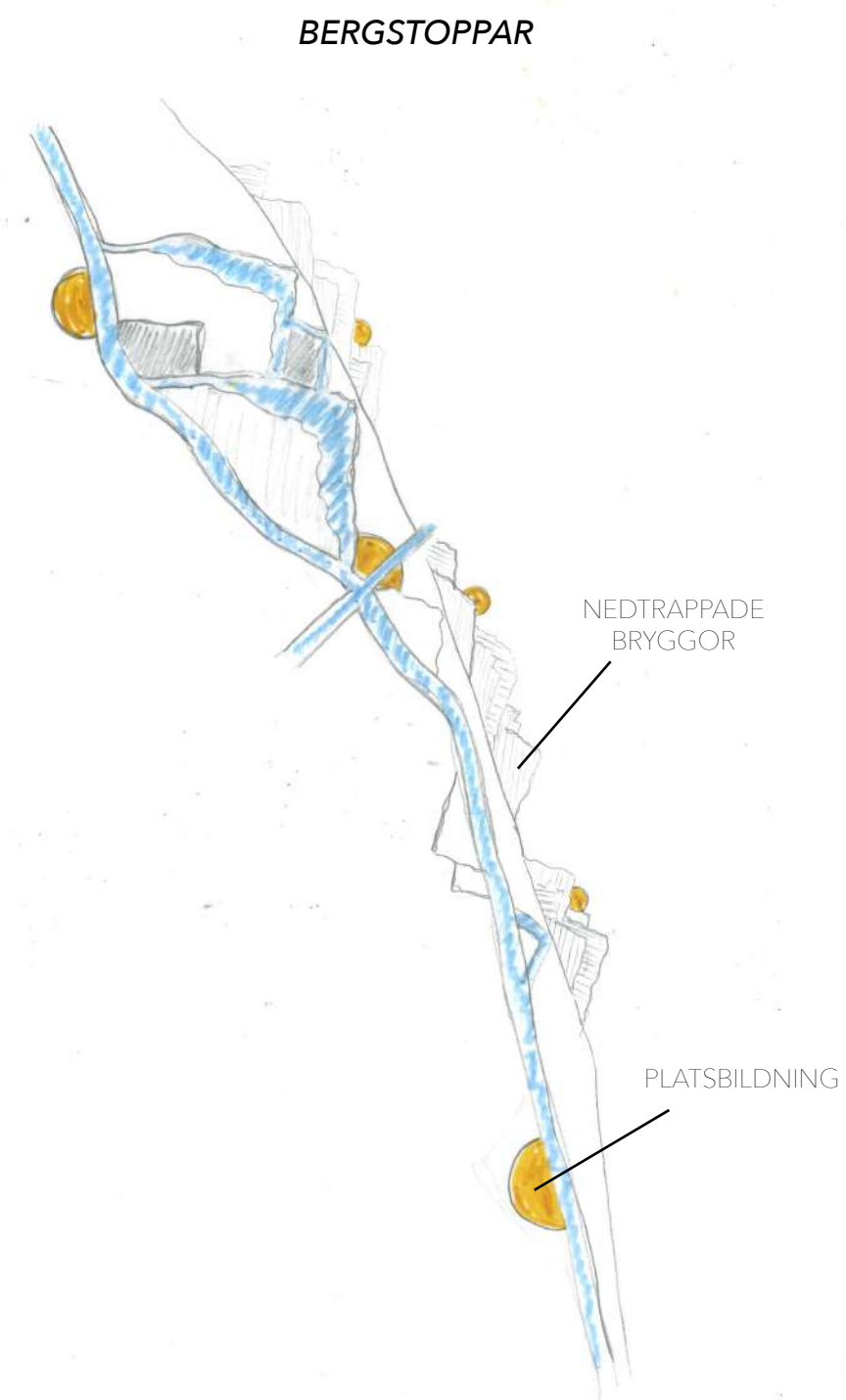

FORMSPRÅK

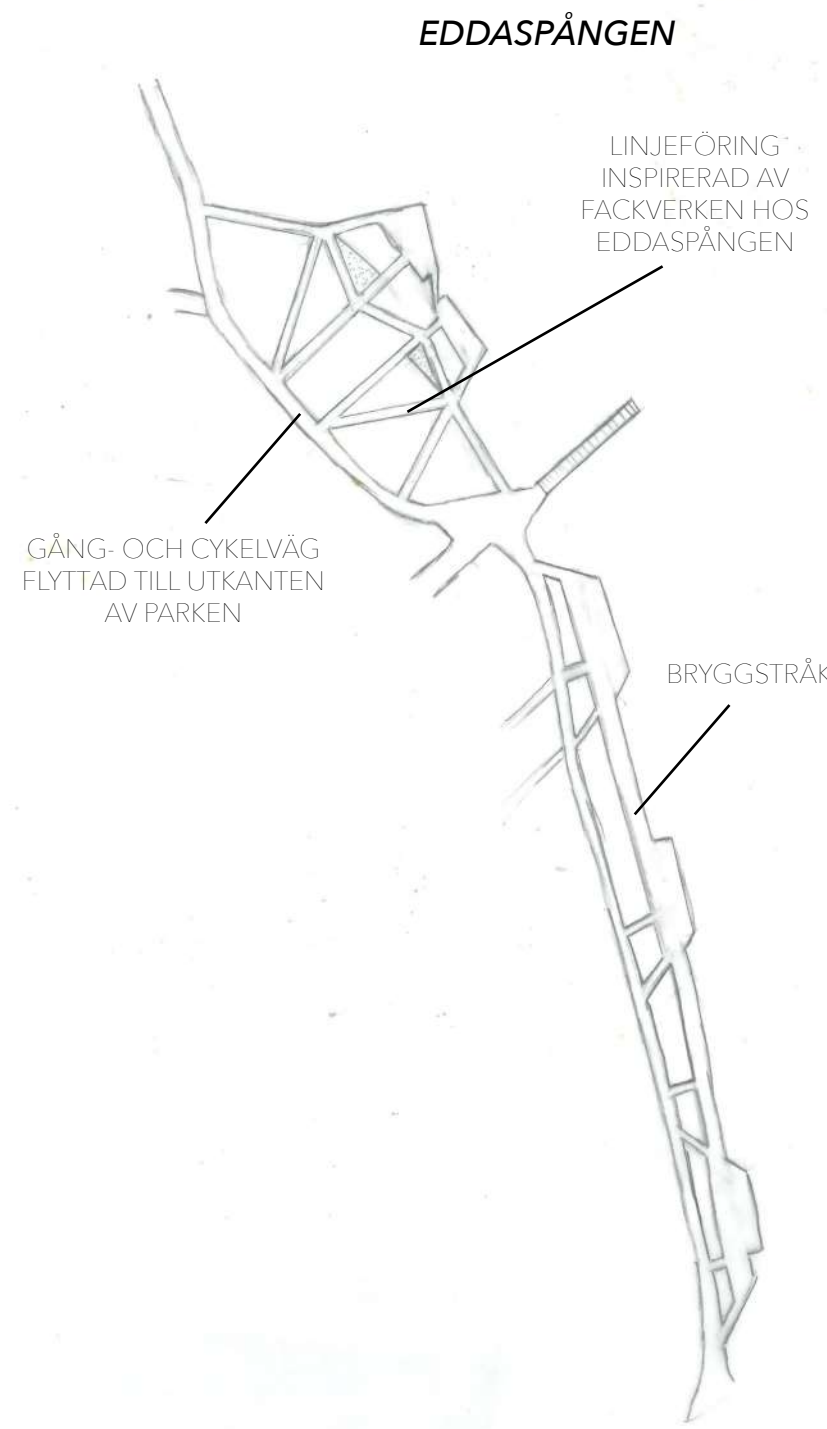
I en annan tidskiss fokuserade vi på att utforska olika formspråk som kunde appliceras på platsen. Inspiration till de olika skisserna fick vi från bland annat gång- och cykelbron, Eddaspången, som ligger i anslutning till parken (se Figur 10) samt några naturbilder som valdes ut. Tidskisserna baserades på motiv som tillät kreativiteten att flöda, samtidigt som att de kunde bidra med igenkännande former likt de mönster som återfinns på platsen och i naturen. Därmed blev funktioner och skalenlighet av mindre betydelse för denna typ av skiss. Varje tidskiss pågick i cirka 15 minuter och vi genomförde fyra tidskisser vardera med olika motiv som utgångspunkt för varje skiss. Avslutningsvis diskuterade vi våra skisser med varandra och skrev ner nya insikter samt idéer som vi ville vidareutveckla i gestaltningsprocessen. Figur 11-13 visar tre av de tidskisserna vi gjorde under detta moment.

FIGUR 10 // I en av tidskisserna använde vi fackverket på bron, Eddaspången, som inspiration till gestaltningen av det generella formspråket.

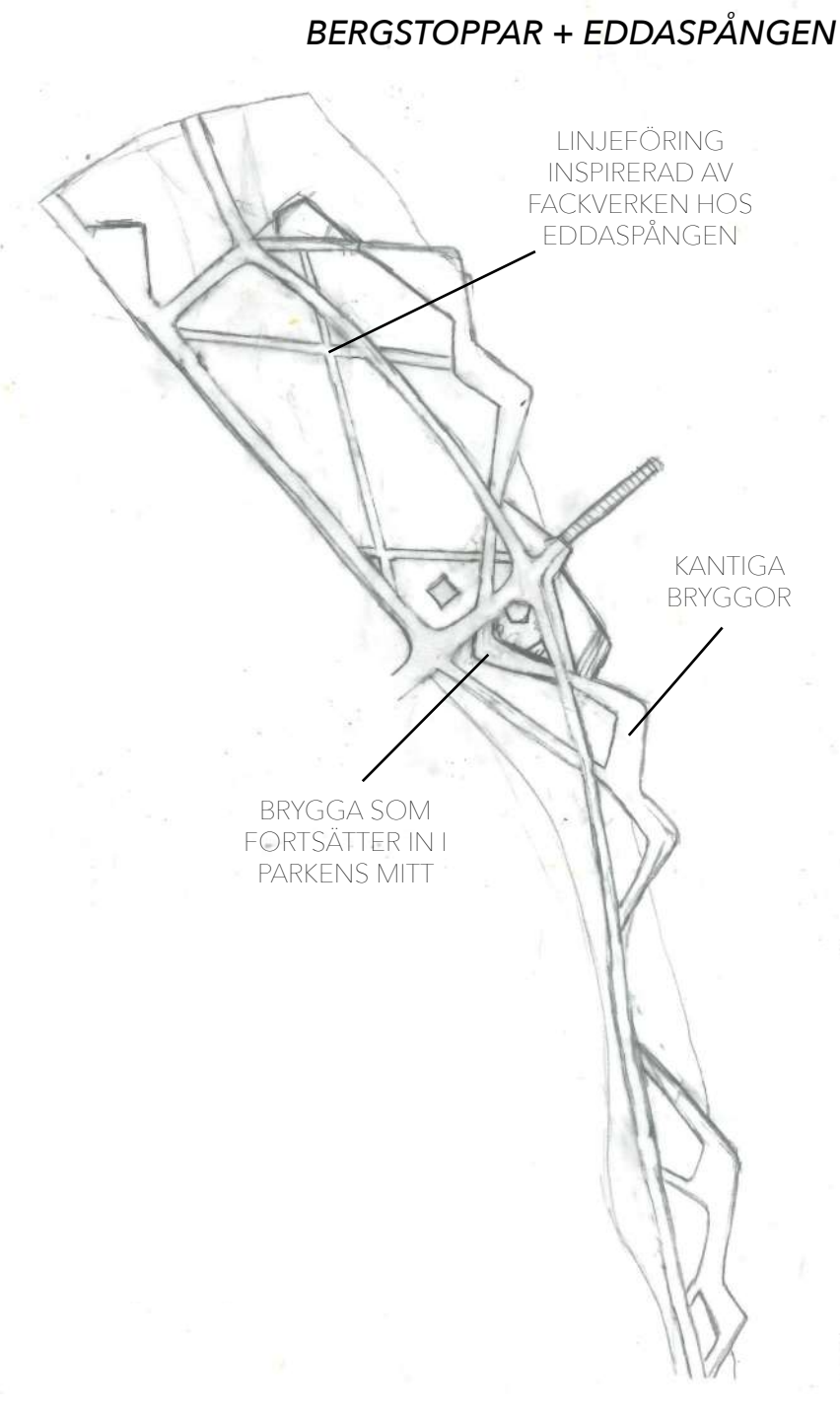
EXEMPEL PÅ TIMSKISSER PÅ FORMSPRÅK

FIGUR 11 // Skissen framhäver ett resultat av en tidskiss utifrån en naturbild på en solnedgång i bergsmiljö. Både bryggor och gångvägar formades utifrån bergens toppiga karaktär. Formen på bryggorna och deras nedtrappning i denna skiss ligger till grund för bryggornas utformning i gestaltningsförslaget, medan de blå gångvägarna och runda platsbildningarna var former vi i ett senare skede valde bort.

FIGUR 12 // Skissen utgår ifrån Eddaspångens formspråk med fackverkskonstruktion och raka linjer. Här föddes tanken att ha ett längre bryggstråk intill Fyrisån. Notera även att gång- och cykelvägen har en annan dragning, vilket vi senare ändrade för att bevara fler befintliga träd och behålla cykelstråket som en effektiv passage.

FIGUR 13 // Skissen är en sammanslagning av Figur 11 och 12 där bryggorna har en koppling till bergen och gångvägarna är inspirerade av Eddaspångens fackverkskonstruktion. Notera att två av bryggorna länkas samman i de centrala delarna av parken. Denna lösning valde vi senare bort för att minimera konflikter mellan fotgängare och cyklister i korsningen.

SPONTANA OBSERVATIONER OCH ERFARENHETER

Under arbetets gång var även spontana observationer i vår egen närmiljö viktiga inspirationskällor. Vi har exponerats för utemiljöer i vardagen som i sin tur har stimulerat den kreativa tankeverksamheten. Exempelvis har vi sett bänkar, olika materialmöten och lekelement som vi upplevt estetiskt tilltalande och funktionella. Dessa observationer inspirerade och påverkade våra val under gestaltningsprocessen. Därtill har vi under vår femåriga utbildning samlat på oss erfarenheter av utemiljöer som formade och influerade gestaltningen.

PRESENTATION OCH DISKUSSION

I den avslutande delen av arbetsprocessen presenterades gestaltningsförslaget med hjälp av text samt illustrationer och arbetets resultat samt metod diskuterades. Därtill presenteras frågor som är relevanta att utreda vidare under rubriken *Framtida forskning*.

Processen och resultatet sammanställdes liksom Roggemas (2017) föreslagna arbetsprocess för att redovisa hela arbetsgången - från tidiga idéer och skisser till resultatet - på ett vetenskapligt sätt. Enligt Roggema (2017) är det viktigt att arbetet presenteras på ett sätt som gör processen användbar och tillgänglig för verksamma inom ämnesområdet men även för allmänheten i stort. I vårt arbete var framförallt presentationstekniken ett viktigt verktyg för att kommunicera de idéer som fanns bakom gestaltningsförslaget samt insikter som har varit betydande för arbetet.

TEORI

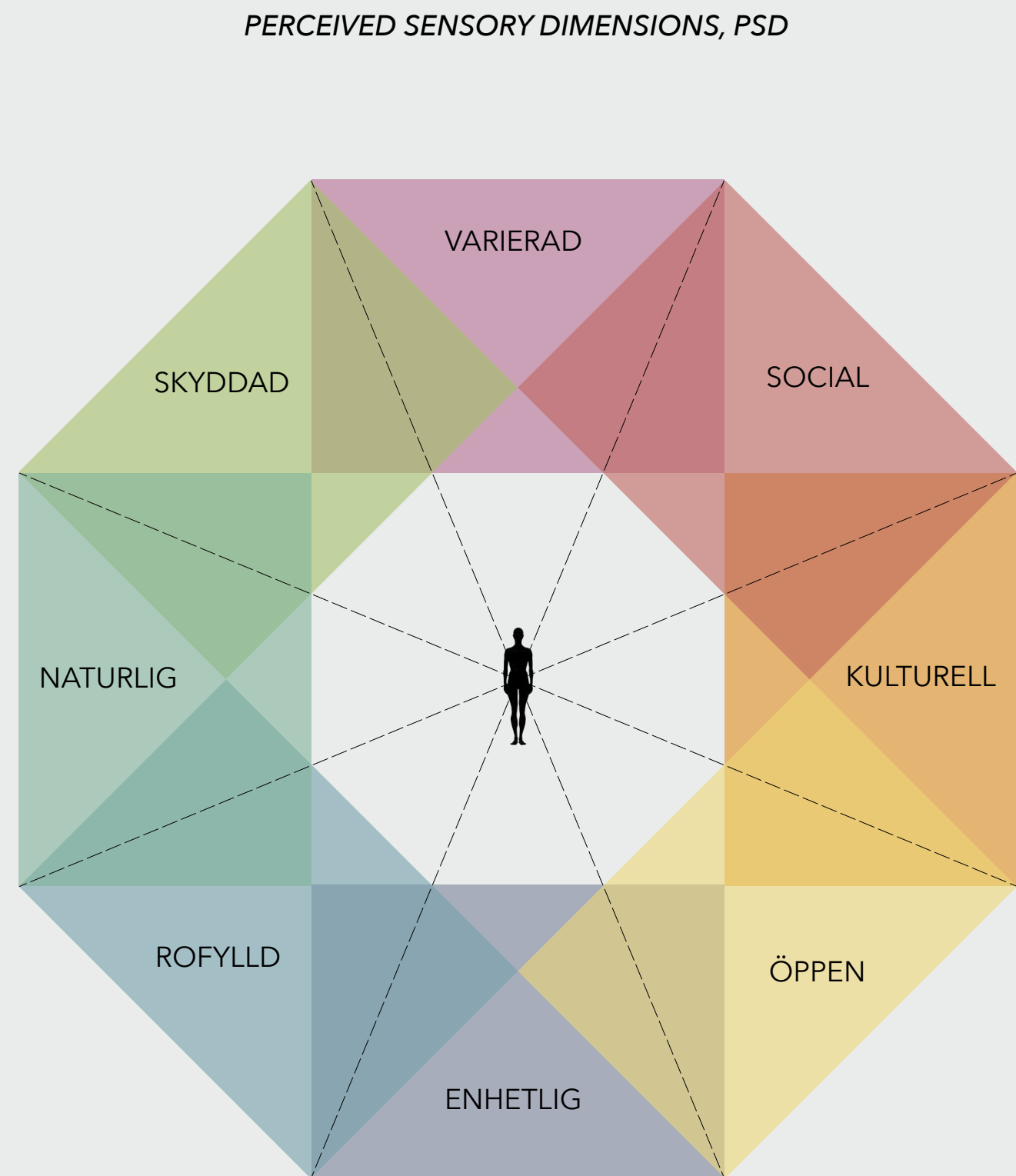
Nedan följer en beskrivning av modellen *Perceived Sensory Dimensions* - som förkortas *PSD* och översätts till "Upplevda sensoriska dimensioner" på svenska - av Stoltz och Grahn (2021) samt en redogörelse för hur och varför den nyttjas i detta arbete.

BESKRIVNING AV PSD

För att analysera upplevelsen av platsen använde vi oss av Stoltz och Grahns (2021) konceptuella modell för upplevelsekvalliteter i urbana grönområden. Denna teori ansågs som lämplig för detta arbete då den sammanställt över 50 års forskning inom ämnet på ett tydligt och pedagogiskt sätt. Därmed fungerade den väl som ett verktyg för att diskutera och vägleda gestaltningsprocessen, så väl som att kommunicera våra val till läsaren.

Den konceptuella modellen omfattar åtta kvaliteter som interagerar med varandra via fyra axlar; *Naturlig - Kulturell, Enhetlig - Varierad, Skyddad - Öppen* och *Rofylld - Social* (Stoltz & Grahn 2021). Dessa fyra axlar är integrerade i ett cirkulärt diagram som förtydligar hur kvaliteterna relaterar till varandra, se *Figur 14*. Stoltz och Grahn (2021) framhäver att de kvaliteter som befinner sig nära varandra i cirkeln kan förstärka varandra och skapa en stark estetisk miljö som främjar människors välbefinnande. Det är inte eftersträvaransvärt att integrera alla kvaliteter i samma miljö då motsatta kvaliteter är motstridiga och kan vara i konflikt med varandra (ibid.). Enligt Stoltz och Grahn (2021) samverkar idealt tre, alternativt fyra, kvaliteter tillsammans och skapar en miljö som ger en stark upplevelse.

Människan är i behov av olika typer av miljöer beroende på mående och situation. Stoltz och Grahn (2021) menar att kvaliteterna *skyddad, naturlig, rofylld* och *enhetlig* är speciellt viktiga för människor med hög stress, medan kvaliteterna *varierad, kulturell, öppen* och *social* snarare stimulerar personer som är välmående. Därmed är det generellt viktigt att skapa olika typer av miljöer som tillgodoser och möter människor i den sinnesstämning de befinner sig i.

FIGUR 14 // Illustrationen framhäver analysmodellens åtta upplevelsekvalliteter och hur de interagerar med varandra. Modellen är baserad på Stoltz och Grahn (2021).

TILLÄMPNING AV PSD

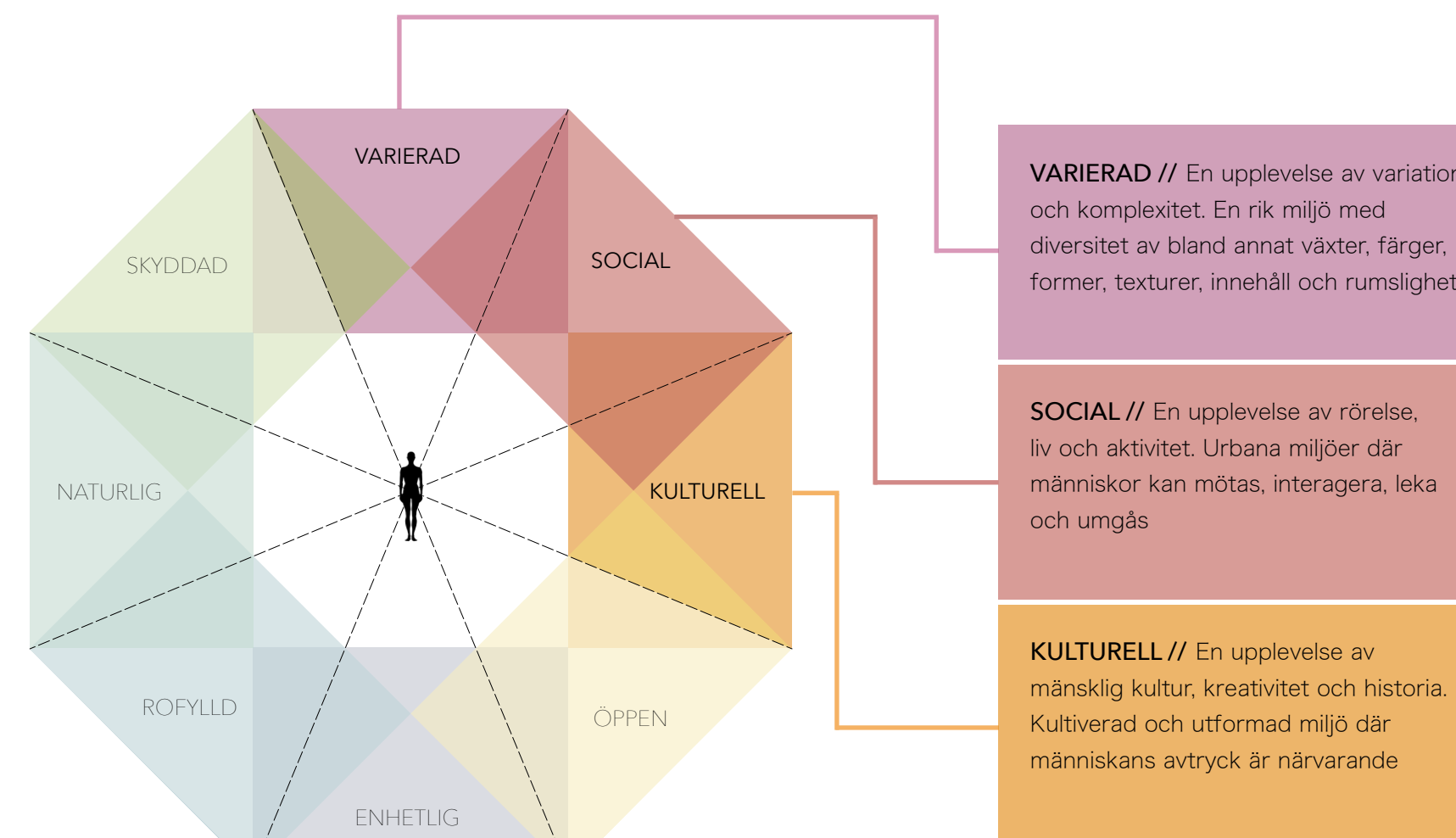
I detta arbete tillämpades Stoltz och Grahns (2021) teori vid flera olika skeden under arbetsprocessen.

I ett tidigt skede analyserades Fyrisparken utifrån teorin för att undersöka platsens befintliga upplevelsekvalliteter samt kartlägga platsens potential för vidareutveckling.

Teorin tillämpades även vid analysen av referensprojektet Brosparken för att identifiera likheter och skillnader med Fyrisparken. Syftet med teorin var att analysera vilka element och aspekter som påverkade upplevelsen av platsen för att sedan undersöka hur dessa aspekter kunde nyttjas som inspiration under vår gestaltningsprocess.

Teorin fungerade som en vägledning i gestaltningen då den både formade och motiverade vilka kvaliteter som främjades i utformningen av Fyrisparken. De tre upplevelsekvalliteterna som vi valde att förstärka var *sociala, varierade* och *kulturella* (se *Figur 15*) med motiveringen att det är en centralt belägen plats som är betydelsefull för Uppsala stads identitet. Övriga upplevelsekvalliteter har berörts men inte arbetats in lika aktivt i gestaltningsförslaget då det inte är eftersträvaransvärt att integrera alla upplevelsekvalliteter på en och samma plats (Stoltz & Grahn 2021).

Avslutningsvis analyserades även gestaltningsförslaget utifrån teorin med syftet att synliggöra och kritiskt granska hur upplevelsekvalliteterna bevarats samt förstärkts.

FIGUR 15 // Illustrationen framhäver de tre upplevelsekvalliteter som vi valde att förstärka i Fyrisparken; det vill säga de varierade, sociala och kulturella. Modellen är baserad på Stoltz och Grahn (2021).

VARIERAD // En upplevelse av variation och komplexitet. En rik miljö med diversitet av bland annat växter, färger, former, texturer, innehåll och rumslighet

SOCIAL // En upplevelse av rörelse, liv och aktivitet. Urbana miljöer där människor kan mötas, interagera, leka och umgås

KULTURELL // En upplevelse av mänsklig kultur, kreativitet och historia. Kultiverad och utformad miljö där människans avtryck är närvarande

FÖRSTUDIE

I förstudien presenteras vår litteraturöversikt, analys av platsen samt bedömning av upplevelsekvalliteter i Fyrisparken. Därtill beskrivs och analyseras vårt referensprojekt, Broparken.

// FÖRSTUDIE

LITTERATURÖVERSIKT

Under följande rubriker framhävs förtätningsproblematiken i Uppsala och Fyrisparken sätts i ett historiskt sammanhang och framtidsperspektiv. Därtill beskrivs och presenteras olika aspekter som berör människans relation till grönska, vatten, lek och fysisk aktivitet.

UPPSALA STAD

Uppsala är Sveriges fjärde största tätort med cirka 166 700 invånare (Statiska centralbyrån 2020) och ligger inom ett av Europas mest snabbväxande tillväxtområden (Uppsala kommun u.å.). Från år 2022 förväntas folkmängden i Uppsala kommun öka med 86 300 personer fram till år 2050, vilket motsvarar en folkökning på cirka 36 procent (Uppsala kommun 2022a).

Denna beräknade tillväxt har medfört att Uppsala kommun (u.å.) har fått planera för fler bostäder, arbetsplatser, skolor, mötesplatser och en mer tidseffektiv kollektivtrafik. Redan idag förtätas Uppsala stad samtidigt som att nya stadsdelar planeras och växer fram i utkanterna såsom Rosendal, Ulleråker och de södra stadsdelarna (Uppsala kommun u.å.). Utvecklingen innefattar bland annat ytterligare två tågspår mellan Uppsala och Stockholm, ombyggnad av Uppsala resecentrum och nya kollektivstråk (ibid.) vilket kommer innebära stora förändringar för stadens utveckling och framtida utformning. Vikten av att planera för rekreativa och slitagetåliga utomhusmiljöer för människan i Uppsala blir därmed väsentlig för att bemöta denna typ av tillväxt. Följaktligen är en ny gestaltning av Fyrisparken där människan är i fokus befogad.

PROMENADEN LÄNGS FYRISÅN

Fyrisån, tillsammans med Åstråket som går längs med vattendraget, har haft en betydelsefull roll för Uppsalas identitet och utveckling. Vattendraget - vars strandkant varierar mellan stensatta kajer, bryggor av trä och gröna slänter - är en viktig tillgång för stadsborna liksom för växt- och djurlivet (Uppsala kommun 2013).

Enligt Uppsala kommun (2013) utgör även mötet mellan staden och ån en väsentlig del av Uppsalas identitet vilket tyder på att området längs ån behöver hanteras med en viss varsamhet till stadens karaktär. De centrala delarna av Åstråket har med tiden utvecklats till ett offentligt rum med sociala, rekreativa och identitetsskapande värden där de anlagda promenadstråken (se *Figur 16*) och bryggorna (se *Figur 17*) har ökat attraktiviteten inom området (Uppsala kommun 2013). Detta område kallas för Årummet, som sträcker sig från Islandsbron i söder till Luthagsesplanaden i norr, och har resulterat i ett välbesökt stadsrum med nära kontakt till både vatten och grönska (ibid.).

Idag sker dessutom en utveckling av grönstråket längs Fyrisån söder om Årummet som ska fungera som en länk mellan stadskärnan och stadens södra utvecklingsområden. Det kallas för Södra Åstråket och ska erbjuda besökarna ett nytt grönstråk med möjligheter för lek och rekreation (Uppsala kommun 2022b). Några installationer som Uppsala kommun (2022b) redan har gjort i området är nya bryggor och bryggdäck intill Fyrisån, boulebanor och ett utegym (se *Figur 18*). Därtill planeras flera nya lekplatser, hinderbanor, platsbildningar och upprustningar av nuvarande element (ibid.). Det visar att det finns en ambition från Uppsala kommun att utveckla Åstråket och att man idag ser platser längs med ån som lämpliga ytor för rekreation, lek och aktivitet.

Enligt Uppsala kommun (2022b) ska insatserna i området göra att grönstråket blir mer tillgängligt, tryggt och levande samtidigt som nya mötesplatser och attraktiva rekreativstråk kan stärka vattenkontakten samt idrottande i stort. Initiativet visar på att det finns en strävan om att uppnå Uppsala kommuns (2016) mål längs Åstråket - det vill säga, att skapa platser som främjar rörelse, vattenkontakt och utevistelser. Däremot finns det i dagsläget inga större planer för utveckling i norra delen av Årummet, vilket borde prioriteras för att uppfylla målet i alla delar av staden.

FIGUR 16 // Promenadstråk längs Fyrisån i centrala Uppsala. Här finns även sittbänkar med utblick över ån och trädrader med lind.

FIGUR 17 // Bryggstråk som går längs Fyrisåns östra sida strax söder om Haglundsbron.

FIGUR 18 // Utegyttet är en av flera installationer som byggts längs Södra Åstråket i Uppsala.

HISTORISKA SPÅR VID FYRISÅN

Fyrisån har haft en väsentlig roll för likaså Uppsalas framväxt under medeltiden som den fortsatta utvecklingen av staden (Kjellberg 2006). Redan utifrån de första skriftliga källorna som berör Uppsala så uttrycks åns betydelse, vilket har gjort att uppkomsten av staden har en stark koppling till Fyrisåns utveckling (ibid.).

Årummet i sig har - trots de framstående förändringarna av Fyrisån samt dess betydelse för staden - relativt lite historiska uppgifter då äldre stadshistorisk forskning är begränsad (Kjellberg 2006). Detta medför en svårighet att kartera viktiga historiska spår inom området. Däremot har förvandlingen av åkanten inneburit att motivet bakom förändringarna, från färdigställandet av åmurarna år 1882 till dess moderna utformning, har skiftats från det praktiska till det estetiska (Kjellberg 2006). Följaktligen bildades ett årum som än idag präglar Uppsalas stadsbild (ibid.).

Broarna över Fyrisån har ett historiskt värde då de har präglat platsen under en lång tid. Haglunds bron klassas som en kulturhistorisk lämning L1941:2528 i KMR och skänktes till Uppsala stad av bankdirektören Aug Haglund år 1901 (Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister 2018). Uppgifter tyder även på att Eddaspången (se *Figur 21*) tidigare var placerad där Haglunds bron är idag, men att den sedan flyttades norrut i samband med byggnationen av Haglunds bron (Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister 2018).

Tillgången till historisk information om specifikt Fyrisparken är begränsad. Dock finns två fotografier från parken (se *Figur 19-20*) som visar kopplingen till Fyrisån, en vit byggnad som inte längre finns på platsen samt ett cykelstråk kantad av en trädrad med äldre träd som delvis är kvar idag. Detta tyder på att parken har utgjort ett viktigt stråk för både fotgängare och cyklister ur ett historiskt perspektiv samt att det finns ett kulturellt värde hos de träd som återfinns idag. Därmed är dessa aspekter viktiga att ha i åtanke vid en omgestaltning av Fyrisparken utifrån ett kulturellt perspektiv.

FIGUR 19 // Fotografi över Fyrisparken från andra sidan ån med Fyrisån i förgrunden (Sundgren u.å.).

FIGUR 20 // Fotografi från Fyrisparken som framhäver ett cykelstråk som går längs en trädrad (Sundgren u.å.).

FIGUR 21 // Fotografiet visar Eddaspången år 1961 och framhäver den dåvarande brodesignen som är densamma som idag (Ehrnvall 1961).

MÄNNISKANS RELATION TILL GRÖNSKA I STADEN

Parkmiljöer i staden är betydelsefulla inslag för människan och dess relation till naturen. Miljöer med grönska är mer önskvärd än stadsmiljöer utan (Kaplan & Kaplan, 1989) och mängden grönska inom eller i närheten av bostadsområden är avgörande för hur väl man trivs i sin bostad (Levy-Leboyer & Ratiu 1993). För att utveckla en omsorg för naturen hos människor behöver dessutom människan först skapa sig egna naturupplevelser som gör att man kan identifiera sig med naturen (Johansson 2005). Detta tyder på att grönska och naturupplevelser i den urbana miljön kan bidra till att människor både mår bättre och får kunskap om naturen som i sin tur bidrar till en omsorg för miljön.

Grönska kan skapa upplevelsekvantiteter för människan på flera olika sätt. Hög komplexitet genom en artrikedom och variation i den fysiska miljön väcker intresse hos besökaren (Küller 1972) samtidigt som att blandningen är betydande för de rekreativa kvaliteterna på platsen (Kardell et. al. 1977). Även variationen i öppna och slutna rum skapar en upplevd läsbarhet och mystik som är viktiga faktorer för naturupplevelsen (Kaplan & Kaplan 1989). Denna variation ger dessutom möjligheten till att se sin omgivning utan att alltid bli sedd av någon annan vilket enligt Appleton (1975) är den mest uppskattade platsen för människan i landskapet.

Däremot är det viktigt att komplexiteten balanseras med en minst lika hög helhet för att i sin tur skapa upplevelser av en kontinuitet och rytm på platsen (Jarle Sorte 2005). Enligt Jarle Sorte (2005) kan detta bidra till att stadsmänniskan får en helhetsupplevelse i parken där eftersträvsvärda samspel och samband uppenbaras som är sällsynta till vardags i det övriga samhället. Vid en gestaltning av en plats som ska bidra med upplevelsekvantiteter för människan är det därmed relevant att även planera för återkommande element och former som gör att människan kan identifiera likheter i den annars variationsrika miljön.

Hos träd kan det finnas en inneboende kraftfullhet som skapar upplevelsevärden på en plats. Till exempel kan praktfulla alléer eller stora solitära träd ge en känsla av styrka och att man jämförelsevis känner sig väldigt liten, medan en sirlig blomsteräng eller blommande fruktträd skapar en mer skir och mjuk karaktär som får oss att vilja skydda platsen (Jarle Sorte 2005).

Äldre träd har dessutom ett affektionsvärde som gör att en plats kan upplevas familjär, vilket gör att människor skapar sig ett känslomässigt förhållande till en specifik plats (Axelsson-Lindgren 1990). Affektionsvärden behöver dock inte handla om att uppleva det långa perspektivet av ett visst objekt, utan kan likväl uppstå genom att själv få växa upp med något annat som växer och blir äldre (Jarle Sorte 2005). Ett sådant exempel kan vara ett planterat, litet träd på en plats som har växt och blivit stor när du nästa gång återvänder till platsen. Det betyder i sin tur att plantera nya och bevara träd på en plats kan skapa affektionsvärden hos människor som gör att man värdesätter och bryr sig om platsen.

VATTNETS BETYDELSE FÖR MÄNNISKAN

Vattenmiljöer har visat sig ha flera positiva effekter för människan. Både naturliga och bebyggda miljöer som innehåller vatten är platser som generellt föredras av människor och upplevs ha fler positiva korrelationer till återhämtning än miljöer utan synligt vatten (White et. al. 2010). Vatten har till exempel en visuell dragningskraft hos människor där reflektioner av ljus i vattnet bidrar till en rörelse på platsen, se *Figur 22* (Völker & Kistemann 2015). Denna dynamiska egenskap hos vatten skapar en långvarig attraktion för betraktaren då detta är en kvalitet som saknas i den övriga gröna naturen som är mer statisk (ibid.). Därmed bör Fyrisån ses som en resurs i gestaltningen av Fyrisparken och fler vattnelement kan med fördel integreras i parken för att gynna rekreativa värden.

Vatten i städer har även en hälsofrämjande betydelse för aspekter som människans fysiska aktivitet, sociala deltagande och känslomässiga anknytning till en plats (Völker & Kistemann 2015). Stadsmiljöer med vatten gör det därmed lättare för människor att medverka i sociala och rekreationella fritidsaktiviteter i samhället (ibid.). Detta tyder på att en närmare kontakt till vatten både kan främja människor genom att bidra till en aktiv livsstil och sociala möten, vilket är aspekter som är lämpliga att förstärka i en urban och vattennära miljö som Fyrisparken.

En annan faktor som uppskattas av människor är ljudet av vatten. Olika typer av ljud som vatten avger - allt från läten av lugna och stillsamma flöden till mer energiska och brusande - är tilltalande sensoriska upplevelser, varav de lugna ljuden av vatten även har en restaurativ förmåga hos människan (White et. al. 2010). Det betyder att endast ljudet från vatten kan vara stimulerande och skapa upplevelser för människor som berör flera sinnen.

FIGUR 22 // *Utblick över Fyrisån där vattnet reflekterar himlen, Domkyrkotornen, träden och bron vilket skapar en rörelse på platsen.*

LEKMILJÖER

Lek är en grundläggande aspekt för att barn ska kunna utveckla olika typer av färdigheter. Barns sociala, kognitiva, emotionella och fysiska förmågor utvecklas i samband med lek och leken är viktig för att både lära sig samarbeta och klara utmaningar (Milteer et. al. 2012). Det finns därtill även korrelationer mellan lek i naturmiljö och barns utveckling av motoriska förmågor, såsom balans och koordination (Fjørtoft 2001). En varierad lekmiljö med naturliga element som stenar, växtlighet och varierad topografi stimulerar både lek och lärande (ibid.). Därmed är det viktigt att främja goda lekmöjligheter i städer med tillgång till naturliga element.

Tillgången till löst material är en betydande aspekt i samband med lek och bidrar till positiva effekter för barns utveckling (Flannigan & Dietze 2017). Det lösa materialet skapar nyfikenhet, kreativitet och stimulerar lek som överskrider de stereotypiska könsrollerna (ibid.). I offentliga miljöer, som Fyrisparken, kan det dock vara en utmaning att få tillgång till löst material. Ett sätt att lösa denna problematik är att integrera exempelvis sand och grus i offentliga lekmiljöer samt plantera växter som ger löst material i form av kottar och pinnar (Refshauge et. al. 2015). Det innebär att naturliga material med fördel kan planeras in i lekmiljöer i staden för att skapa tillgång till löst material som kan bidra till barns utveckling.

Ytterligare ett löst föremål som bidrar till barns lek är vatten. Vatten har identifierats som ett av fem favoritelement att leka med i en utomhusmiljö (Brunelle et. al. 2016). Därtill tilltalar vattenlek barn i både olika åldrar och med olika kön (Bozkurt 2019). Vattenlek kan därmed ses som en resurs för att stimulera lek som inkluderar barn med varierande förutsättningar.

FYSISK AKTIVITET I PARKMILJÖ

Fysisk aktivitet har stora hälsofördelar för människan och det har visat sig finnas en korrelation mellan tillgången till parker och fysisk aktivitet. Parker i anslutning till bostadsområden är betydelsefulla då de ger utrymme för intensiv fysisk aktivitet för människor i närområdet (Han et. al. 2013). Dessutom visar forskning på att mängden fysisk aktivitet är högre bland människor som bor i gröna bostadsområden jämfört med människor som inte bor i gröna områden (Richardson et. al. 2013). Därtill kan utegym leda till mer aktivitet i parker och i viss mån bidra till ökad fysisk aktivitet som ger positiva hälsoeffekter (Cranney et. al. 2016). Därav kan bostadsnära parker med utrymme för fysisk aktivitet, som exempelvis utegym, bidra till positiv påverkan på människors välmående och hälsa.

Att förbättra kvaliteten och karaktären på befintliga offentliga områden är en effektiv stadsbyggnadsstrategi som kan ge positiva hälsoeffekter och i viss mån bidra till fysisk aktivitet (Paquet et. al. 2013). Kvaliteter som storlek, grönska och aktivitet på allmänna platser har visat sig vara viktigare än antalet allmänna platser när det kommer till hälsobringande effekter i offentliga miljöer (ibid.). Därmed är det fördelaktigt att rusta upp befintliga parker som finns i städer på ett sätt som främjar grönska, olika aktiviteter och tar till vara på alla ytor i anslutning till parken. Dessa aspekter tyder på att Fyrisparken, med sitt centrala läge och gamla träd, är lämplig att utveckla till en plats med stark karaktär och aktivitet i fokus.

ANALYS AV PLATSEN

I analysen av platsen tydliggörs hur Fyrisparkens befintliga förutsättningar ser ut idag. Området sätts i ett sammanhang och de centrala delarna av Åstråket som sträcker sig längs Fyrisån karaktäriseras. Hur platsen ser ut idag, vilka barriärer som finns samt det befintliga lokalklimatet analyseras. Därtill framhävs var det finns topografiska skillnader i området, vilka utblickar som finns inom Fyrisparken samt vilka rörelsestråk och noder som finns i närområdet utifrån ett gång- och cykelperspektiv.

OMRÅDET I SITT SAMMANHANG

Fyrisparken ligger ca 1,5 km västerut från Uppsala centralstation längs Fyrisån, se *Figur 23*. Parken ligger i stadsdelen Luthagen som är ett bostadsområde som domineras av flerfamiljshus från mitten av 1900-talet. Här finns även en hel del studentlägenheter då Uppsala universitet har viss av sin verksamhet i detta område. Luthagen gränsar till Svartbäcken som också är ett bostadsområde med flerfamiljshus och småhusbebyggelse från 1900-talet. Fyrisparken har nära till centrum vilket gör att platsen har ett centralt läge mellan två större bostadsområden. Projektområdet är placerat i norra delen av Årummet som sträcker sig från Islandsbron i söder till Luthagsesplanaden i norr.

FIGUR 23 // Karta som markerar Fyrisparkens placering i förhållande till Uppsala centrum, Luthagen, Svartbäcken, Årummet, broarna och Domkyrkan. Skala 1:5000 (A3). Ortofoto © Lantmäteriet

KARAKTÄRER LÄNGS ÅSTRÅKET

Åstråket, som passerar Fyrisparken och Uppsala stad längs Fyrisån, är ett välanvänt gång- och cykelstråk för såväl Uppsalabor som besökare av staden. Längs denna sträcka finns flera karaktärer som ger Åstråket sin identitet, se *Figur 24*. Nedan följer en analys som identifierar fem karaktärsområden. Dessa återfinns i de centrala delarna av Åstråket, mellan Vindbron vid Årike Fyris i söder och Luthagsesplanaden i norr.

FIGUR 24 // Karta över olika karaktärsområden längs Åstråket mellan Årike Fyris och Luthagsesplanaden. Skala 1:10 000 (A3). Ortofoto © Lantmäteriet

1 STRANDKANTEN
Strandkanten karakteriseras av dess gröna slänter med träd som möter vattenkanten. På den västra sidan ligger Fyrisparken med dess öppna, oprogrammerade gräsytor och på den östra sidan finns tre bryggor med sittmöjligheter vid vattnet i eftermiddags- och kvällssol. I övrigt fungerar området främst som en effektiv, trafikseparerad gång- och cykelpassage längs båda sidor av ån för de som bor i de intilliggande bostadsområdena.

2 MUSEIOMRÅDET
Museiområdet har en något äldre karaktär med hänsyn till byggnadernas utseende och nära placering intill ån. Det gör att Åstråket längs vissa delar av denna sträckning känns smal eller otillgänglig. På den östra sidan kantas stora delar av sträckan av ett bryggstråk som används av fotgängare. Detta stråk är även kopplat till Gotlandsparken som innefattar en servering under sommartid och bryggor som är nedtrappade mot vattnet. I nära anslutning till området finns *Upplandsmuséet*, *Linnéträdgården* och saluhallen som tillsammans med utsikten över *Domkyrkan* bidrar till en känsla av att man befinner sig på en plats med en lång historia.

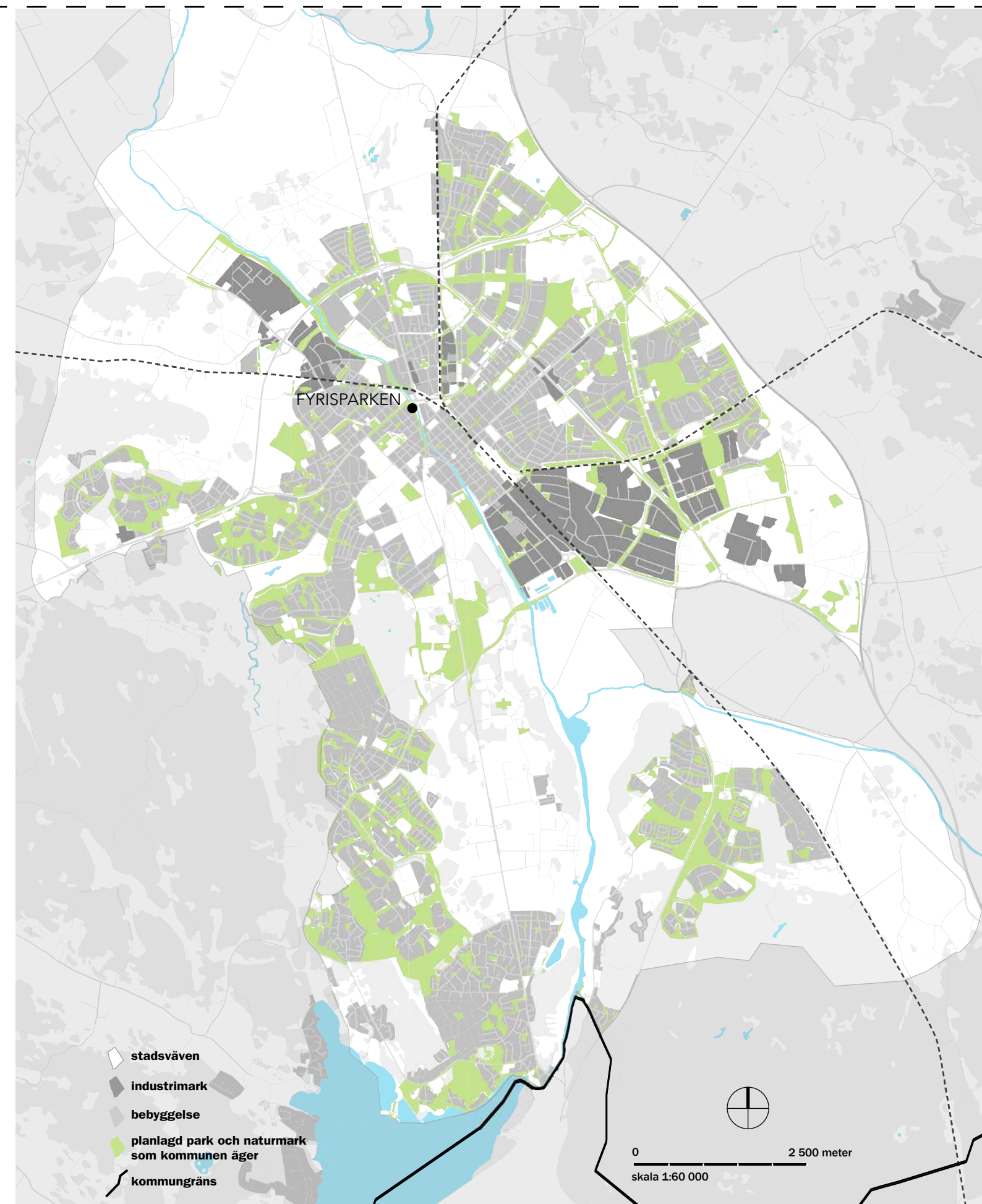
3 ÅMUREN I INNERSTADEN
Området karakteriseras av dess höga åmurar med gjutjärnsstaket som kantar och bidrar till en distans till vattendraget. Längs denna sträcka samsas separerade trafikleder för gång, cykel och bil tillsammans med en bilparkering och långor av cykelställ. Framförallt på den östra sidan finns en trärad av höga lindar som tillsammans med åmuren skvallrar om dess långa historia som mittpunkt i Uppsala. På samma sida finns även ett flertal sittbänkar och uteserveringar utplacerade i ett attraktivt läge för sol framåt eftermiddagen och utblick över ån.

4 HAMNPROMENADEN
Hamnpromenadens karaktär går att identifiera genom dess bitvis stensatta kajer och bitvis bryggstråk som utöver gångstråk även fungerar som båtupställningsplats. Längs den västra sidan av Åstråket passerar man bland annat *Svandammen*, *Stadsträdgården*, *Parksnäckan* och idrottsanläggningen *Studenternas* vilket gör detta till ett populärt promenadstråk som erbjuder flera kulturupplevelser. På den östra sidan ligger det nya bostadsområdet *Kungsången* där flera restauranger med uteserveringar finns längs med vattnet.

5 AKTIVITETSSTRÅKET
Aktivitetsstråket karakteriseras av de många aktiviteter som är utspridda längs västra sidan av Åstråket. Här finns bland annat minigolf, skateramp, utegym, boulebana, fotbollsplaner, oprogrammerade gräsytor som används för spontanidrott och det planeras för mer aktiviteter i samband med Södra Åstråkets utveckling. Det är även många som motionerar längs detta stråk för att komma bort från stadens hårdgjorda och trafikerade atmosfär. På östra sidan ån finns idag ett område för båtuppläggning som planeras att förflyttas samt *Uppsala Kungsångs naturreservat* som är ett populärt besöksmål för fågelskådare.

FYRISPARKEN I RELATION TILL GRÖNOMRÅDEN I UPPSALA STAD

Fyrisparken ligger i ett relativt tätbebyggt område med framförallt bostadsbebyggelse. I närmiljön finns det få parker (se Figur 25) och stora delar av markytan är dessutom hårdgjord på grund av de högtrafikerade bilvägarna som omgärdar parken. Större grönområden ligger främst i utkanterna av staden vilket gör att de gröna rummen som finns inne i staden blir mer värdefulla för människan att bevara och nyttja.

FIGUR 25 // Kartan markerar Fyrisparkens placering samt de park- och naturområden som finns i Uppsala stad. Här synliggörs att stora delar av stadens grönområden ligger i utkanterna och att det finns få parker i de centrala delarna av staden. Karta © Uppsala kommun 2012.

PLATSEN IDAG

Fyrisparken består idag av ett grönområde med ett asfalterat gång- och cykelstråk som går längs med Fyrisån (se *Figur 26*). Vegetationen domineras av klippta gräsmattor med gamla lövträd av arterna lönn, al, pil, björk, kastanj och lind vilket skapar stora oprogrammerade ytor (se *Figur 27*). Utöver de stora lövträden växer även kulturväxter i form av äldre äppelträd och syrener inom området. I den södra delen av Fyrisparken finns därtill perennplanteringar och längs med delar av strandkanten växer vass.

Kontakten till Fyrisån bidrar till områdets karaktär men det finns få inbjudande platser att stanna upp på. Det gör att platsen idag upplevs ganska anonym och uttryckslös, vilket även beror på de två grusade parkeringsytorna som tar upp stora delar av parkens yta (se *Figur 28*). Utmed gång- och cykelstråket finns det sittbänkar med utblick över ån, men dessa sociala mötesplatser är få och inte avsedda för större sällskap (se *Figur 30*). I den norra delen av parken ligger en undanskymd, äldre brygga som skapar viss kontakt till vattnet (se *Figur 29*) och intill Fyrisån finns även en stentrappa som tillgängliggör vattnet (se *Figur 31*). Saknaden av inbjudande element hos båda dessa platser gör dock att båda känns bortglömda.

FIGUR 27 // Bilden visar de klippta gräsmattorna tillsammans med de utspridda lövträden som skapar stora, öppna ytor.

FIGUR 28 // Parkeringsytorna tar idag stor plats i Fyrisparken vilket gör att parken upplevs anonym. I bakgrunden syns även de höga, intilliggande bostadshusen.

Fyrisåns öppna karaktär bildar ett gemensamt rum där den östra och västra sidan knyts samman (se *Figur 33*). På andra sidan ån, öster om Fyrisparken, finns tre bryggor som skapar vattenkontakt och är en attraktiv social plats för människor i området (se *Figur 32*). Dessa är belägna utanför vårt arbetsområde men påverkar parken då de syns från södra delen av parken.

I anslutning till projektområdet är bostadshusen fem till sju våningar höga och dessutom sker en förtätning i form av ett bostadskomplex med åtta våningar, vilket belyser att det kommer bli ökad närvaro av människor i det närmaste närområdet. De främsta brukargrupperna av grönstråket idag är förbipasserande, hundrastare och vardagsmotionärer.

Uppsala stad ingår i växtzon 3 enligt Riksförbundet Svensk Trädgård (u.å.). I gestaltungsfrågan valdes därför arter som är härdiga och anpassade för växtzon 3.

FIGUR 26 // Illustration som visar hur platsen ser ut idag. Karta i skala 1:3000 (A3). Kartdata © OpenStreetMap

- TRÄD
- BÄNK
- STENTRAPPA
- DISTRIBUTIONSBYGGNAD
- BRYGGA
- P PARKERING
- NYBYGGNATION AV BOSTÄDER

FIGUR 29 // En äldre brygga som skapar viss vattenkontakt i norra delen av parken.

FIGUR 32 // En av de tre bryggorna som finns på andra sidan ån av Fyrisparken. Bryggan skapar en plats för vattenkontakt och gemenskap.

FIGUR 30 // Sittbänkar längs GC-vägen i södra delen av parken med omkringliggande perennplantering och utblick över ån.

FIGUR 31 // Bild som visar stentrappan och dess relation till Eddaspången samt Fyrisån från andra sidan ån. Ovanför trappan finns även två sittbänkar.

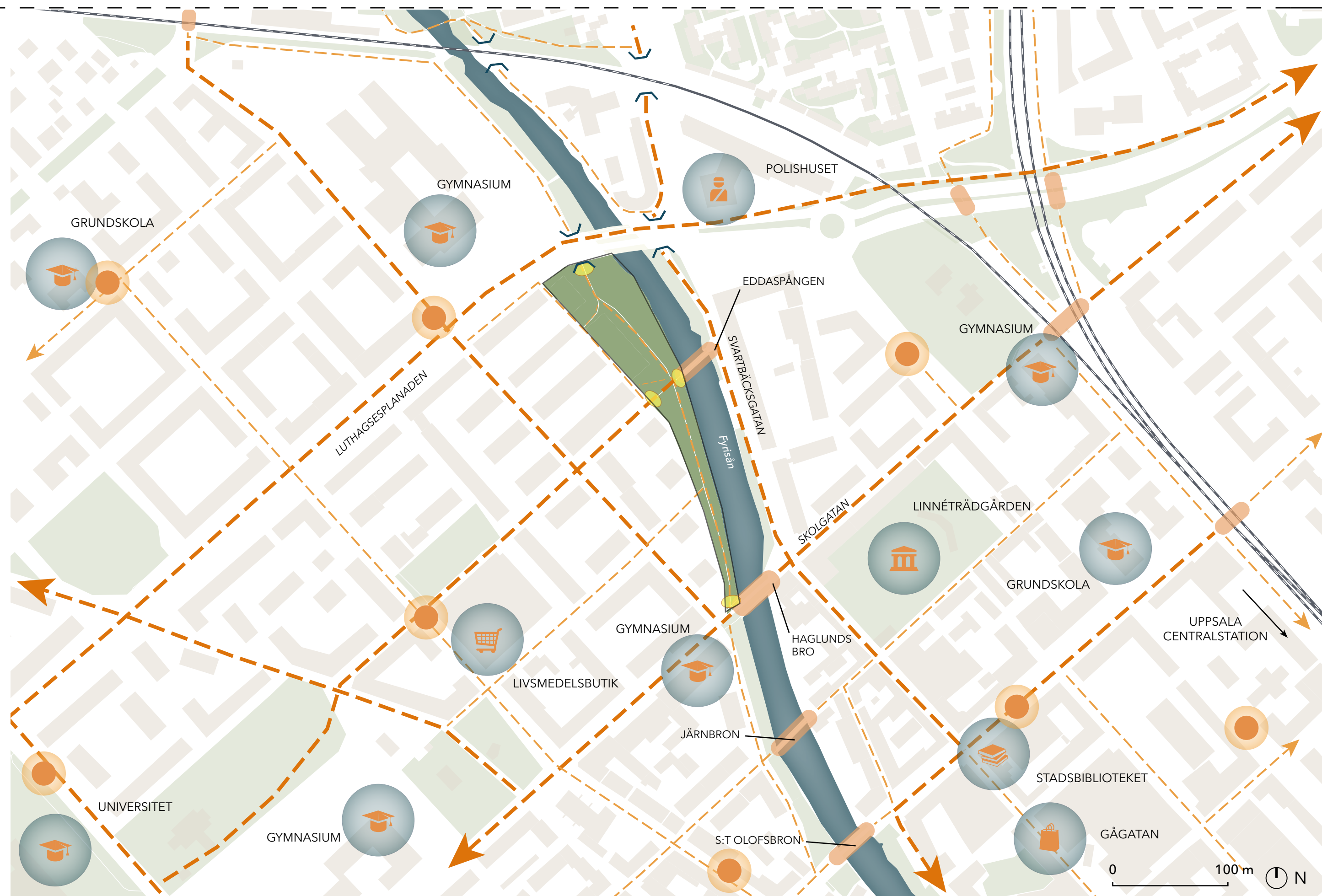
FIGUR 33 // Bilden visar Fyrisåns öppna karaktär från Eddaspången och hur den östra sidan av ån även påverkar upplevelsen av Fyrisparken.

RÖRELSESTRÅK OCH NODER

Inom Fyrisparken går flera gång- och cykelstråk som är en del av ett nätverk av transportvägar för fotgängare och cyklister, se *Figur 34*. Eddaspången och Haglundsbro är två viktiga passager för människor som kopplar samman östra och västra sidan av Fyrisån. Eddaspången är en gång- och cykelbro medan Haglundsbro är en transportväg för såväl bilister som cyklister och fotgängare. I nord-sydlig riktning går ett gång- och cykelstråk som i den norra delen ansluter till en tunnel under Luthagsesplanaden.

Då grönstråket är beläget centralt finns det många noder i närområdet i form av exempelvis skolor, butiker och bibliotek. Därtill finns det flera busshållplatser kring området varav den närmaste är belägen nordväst om parken.

- BUSSHÅLLPLATS
- BROAR
- HUVUDSTRÅK
- SEKUNDÄR STRÅK
- ENTRÉER TILL FYRISPARKEN

FIGUR 34 // Karta som visar rörelsestråk och noder inom samt i närheten av Fyrisparken. Skala 1:3000 (A3). Kartdata © OpenStreetMap

TOPOGRAFI OCH GEOLOGI

Området domineras av postglacial lera (SGU u.å.) och har en flack topografi. De få höjdskillnaderna som finns på platsen återfinns främst längs Fyrisparkens östra sida där området möter vattenkanten (se Figur 35). Här uppstår en sluttning som går från 7 möh till 6 möh. Längs båda sidorna av gång- och cykelbanans tunnel under Luthagsbron i norra entrén av området uppstår även en lätt sluttning med en höjdskillnad på 1 meter.

FIGUR 35 // Illustrationen framhäver att Fyrisparken generellt har en flack terräng, men att de främsta topografiska skillnaderna återfinns i sluttningen ner mot vattnet och vid tunneln under Luthagsplanaden. Ekvadistansen mellan höjdkurvorna är 0,5 meter.
Karta i skala 1:3000 (A3). Kartdata © OpenStreetMap

BARRIÄRER

Ån utgör en dominerande fysisk barriär på platsen tillsammans med de större bilvägarna, Luthagsesplanaden och Skolgatan (se Figur 36). Övriga bilvägar i området bedöms som mindre barriärer. Broar och tunnlar bidrar till att minska barriäreffekterna kring arbetsområdet där Eddaspången, Haglunds bron och tunneln under Luthagsesplanaden är de mest betydande elementen för rörelse kring Fyrisparken.

FIGUR 36 // Illustration som visar barriärerna i området. Karta i skala 1:3000 (A3). Kartdata © OpenStreetMap

- DOMINERANDE BARRIÄR
- MINDRE BARRIÄR
- BRO

LOKALKLIMAT

Bostadshusen väster om parken samt äldre träd är de främsta element som skapar skugga inom området (se Figur 37). Solbelysta platser under större delar av dygnet återfinns framför allt i de södra och centrala delarna av parken.

De trafikerade vägarna Luthagsesplanaden och Skolgatan bidrar till buller i parkens norra och södra delar. Parken är lägre i förhållande till vägarna och dessa nivåskillnader bidrar till en viss visuell distans.

FIGUR 37 // Illustration som visar lokalklimatet i form av skuggor och buller inom området. Den gula linjen illustrerar solens färdriktning och visar skuggornas omfattning på eftermiddagen.
Karta i skala 1:3000 (A3). Kartdata © OpenStreetMap

- SKUGGA
- BULLER

UTBLICKAR

Längs hela grönstråket finns flera utblickar som präglar platsen. Framförallt är utblickarna över Fyrisån och bryggorna på andra sidan ån (se Figur 38) ständigt närvarande längs den östra sidan av parken. Utöver ån finns det flera landmärken inom och i närheten av Fyrisparken i form av Eddaspången, Haglunds bron och Domkyrkan. Broarnas unika design samt Domkyrkotornen som skymtar mellan trädskronorna i sydlig färdriktning skapar estetiskt tilltalande utblickar (se Figur 39- 41).

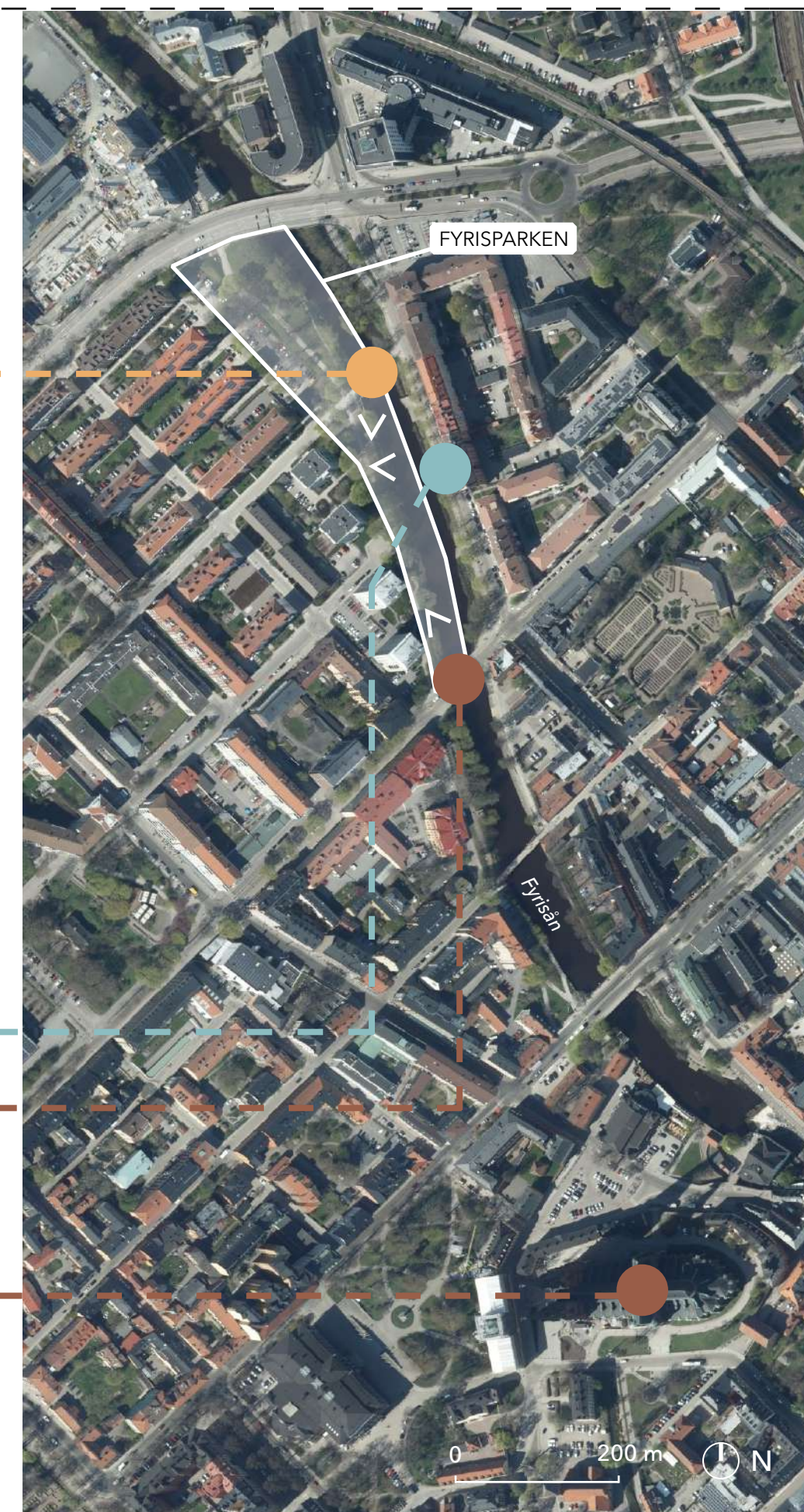
FIGUR 39 // Utblickarna över Fyrisån och bryggorna på andra sidan ån är påtaglig längs parkens östra sida.

FIGUR 41 // Haglundsbron är ett annat landmärke i södra delen av parken som tillsammans med de högsta domkyrkotornen utgör väsentliga utblickar för platsen.

FIGUR 40 // Bron Eddaspången är ett av landmärkena i parken som med dess unika design skapar en tilltalande utblick.

FIGUR 38 // Karta som visar positionering för utblick (vit vinkel) och utblickarnas fokuspunkter (orange, blå och gul cirkel); det vill säga Eddaspången, Fyrisån med bryggor och Haglundsbron med Domkyrkotornen i bakgrunden.
Skala 1:4000 (A3).
Ortofoto © Lantmäteriet

UPPLEVELSEKVALITETER I FYRISPARKEN

I följande stycken analyseras upplevelsen av platsen utifrån Stoltz och Grahn's (2021) konceptuella modell för upplevelsekvalliteter. Skalorna illustrerar hur de motsatta kvaliteterna relaterar till varandra i form av axlar. Punkterna under respektive axel motiverar placeringen av markeringen och konkretiserar vilka aspekter av kvaliteterna vi har observerat.

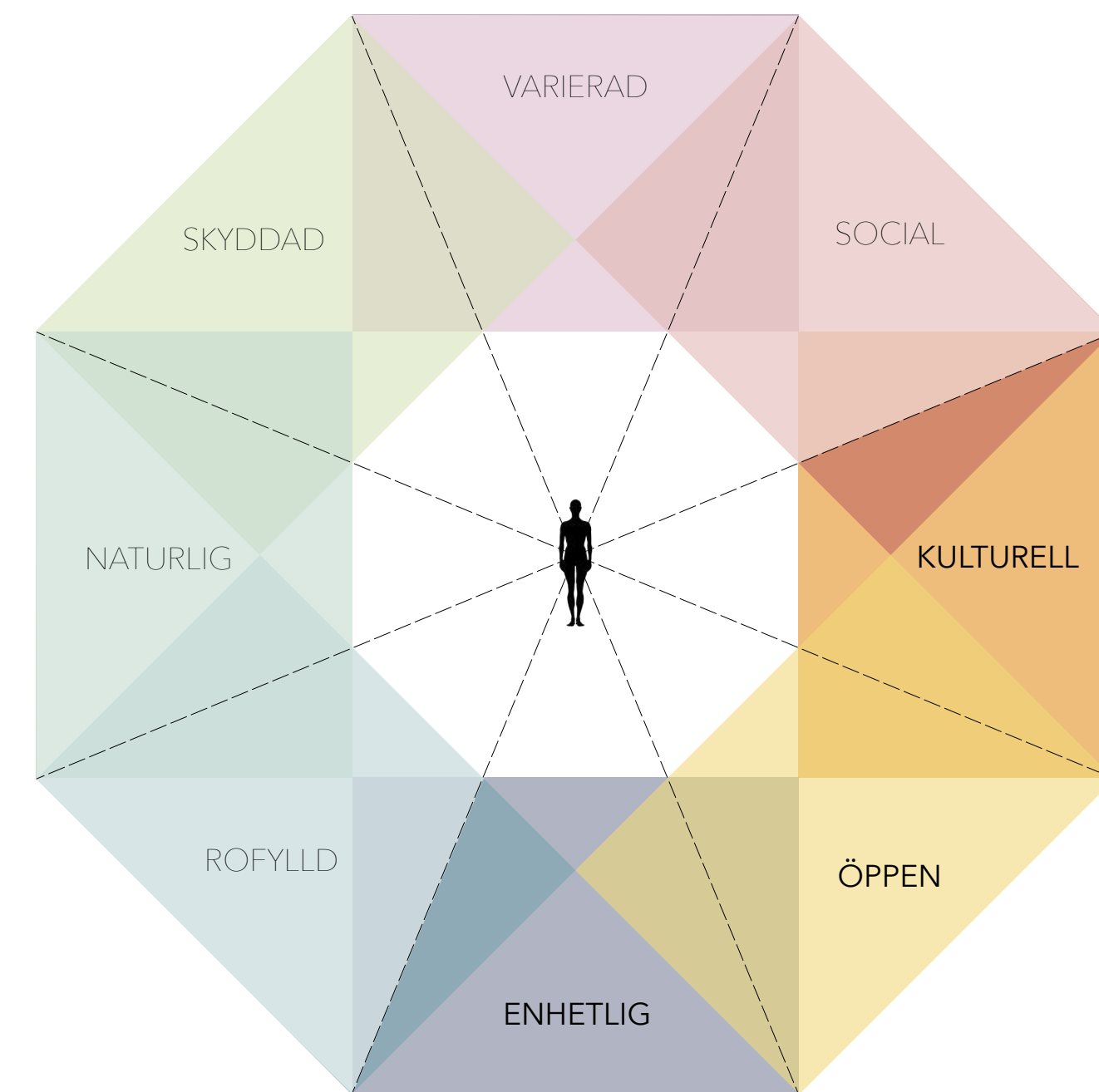

SAMMANFATTNING AV ANALYS

Fyrisparken har idag förhållandevis höga *kulturella*, *öppna* och *enhetliga* upplevelsekvalliteter på grund av framförallt vegetationen på platsen (se Figur 42). Det innebär att kvalliteter som *naturlig*, *varierad* och *skyddad* generellt sett är låga. På axeln *Rofylld - Social* är området något mer social då ljud från bilvägar och rörelse från människorna som passerar genom parken är påtagliga. Trots det centrala läget med många människor i rörelse finns det få platser för sociala aktiviteter. Därmed anser vi att det finns en potential att utveckla den sociala upplevelsekvalliteten i Fyrisparken. Enligt Stoltz och Grahn (2021) kan närliggande kvalliteter stärka varandra, vilket bidrog till att vi även valde att fokusera på kvalliteterna *varierad* och *kulturell* i utformningen av platsen.

OBSERVATIONER AV MÄNNISKOR

- Populärt att mata änder vid Eddaspången
- Cyklisterna som cyklar igenom området
- En man som stretchade på gräsytan
- Många promenärer med sina hundar
- Människor som promenärer igenom
- Ungdomar som passerar genom parken

FIGUR 42 // Illustrationen framhäver att de kulturella, öppna och enhetliga upplevelsekvalliteterna är relativt höga i Fyrisparken. Modellen är baserad på Stoltz och Grahn (2021).

REFERENSprojekt

BROPARKEN I VALLASTADEN, LINKÖPING

Studien av Broparken i Vallastaden genomfördes den 23 februari 2024 med syftet att ge inspiration och kunskap om hur man kan gestalta sociala ytor intill ett vattendrag för att skapa en levande stadsdelspark. Broparken, med en storlek på 2 hektar, är ritad av White Arkitekter (u.å.) och anlades år 2016.

I Broparken har de arbetat med att skapa attraktiva sociala ytor som integreras med ett vattendrag som är viktig för stadsdelens dagvattenhantering (White Arkitekter u.å.). Även den ekologiska aspekten har varit en central del i projektet där de skapat ett ekologiskt system där vatten och landlevande djur främjas (ibid.).

Broparken består av ett grönstråk med ett vattendrag som går i öst-västlig riktning genom Vallastadens centrala delar. Grönstråket sluttar lätt ner mot vattendraget som har en naturlig karaktär med stenar, äng samt vattenälskande växter såsom pil, al och vass (se Figur 50). Vattenkontakt skapas via de rektangulära träbryggorna med sittgradänger (se Figur 47) som är återkommande element längs hela parken. Vattendraget ger även möjlighet för vattenkontakt då slänterna har en relativt flack lutning och det finns spångar som lockar besökare ner mot vattnet. Därtill går en smal stig längs med vattendragets båda sidor som möjliggör promenad i den vegetationsrika slänten, se Figur 44. Stora delar av markmaterialen i Broparken består av stensmjöl och trä, se Figur 43.

En koppling mellan den norra och södra delen av Vallastaden skapas av de broar som överbryggar vattendraget. Dessa broar har alla en unik design som bildar landmärken och bidrar till variation i parken, se Figur 49.

Längs parkens norra långsida går en integrerad trafikyta som erbjuder flera torgytor, sittmöjligheter, konstinslag (se Figur 46), gatuträd och cykelställ. I denna del dominerar markmaterialet av hårdgjorda ytor med plattläggning i olika färger och mönster som möter byggnadsfasadernas variation, se Figur 48. I direkt anslutning till stora delar av grönstråkets norra sida finns dessutom en något nedsänkt

gångväg med flertalet sittbänkar och anslutande ramper samt trappor som leder besökaren ner till träbryggorna (se Figur 45).

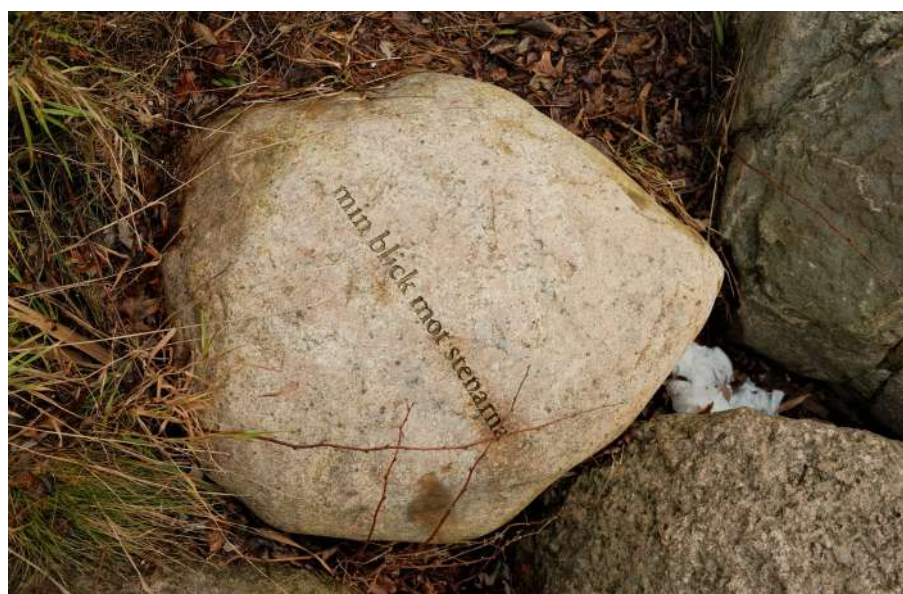
FIGUR 43 // Bild som visar mötet mellan stensmjöl och trä som är vanligt förekommande i parken.

FIGUR 45 // Bilden visar hur gångvägen ansluter till träbryggorna genom trappor och ramper. Här finns även mer traditionella sittbänkar utöver bryggornas sittgradänger.

FIGUR 44 // Den smala stigen som slingrar sig i slänten gör att besökaren kan gå precis jämsides med vegetationen och vattnet.

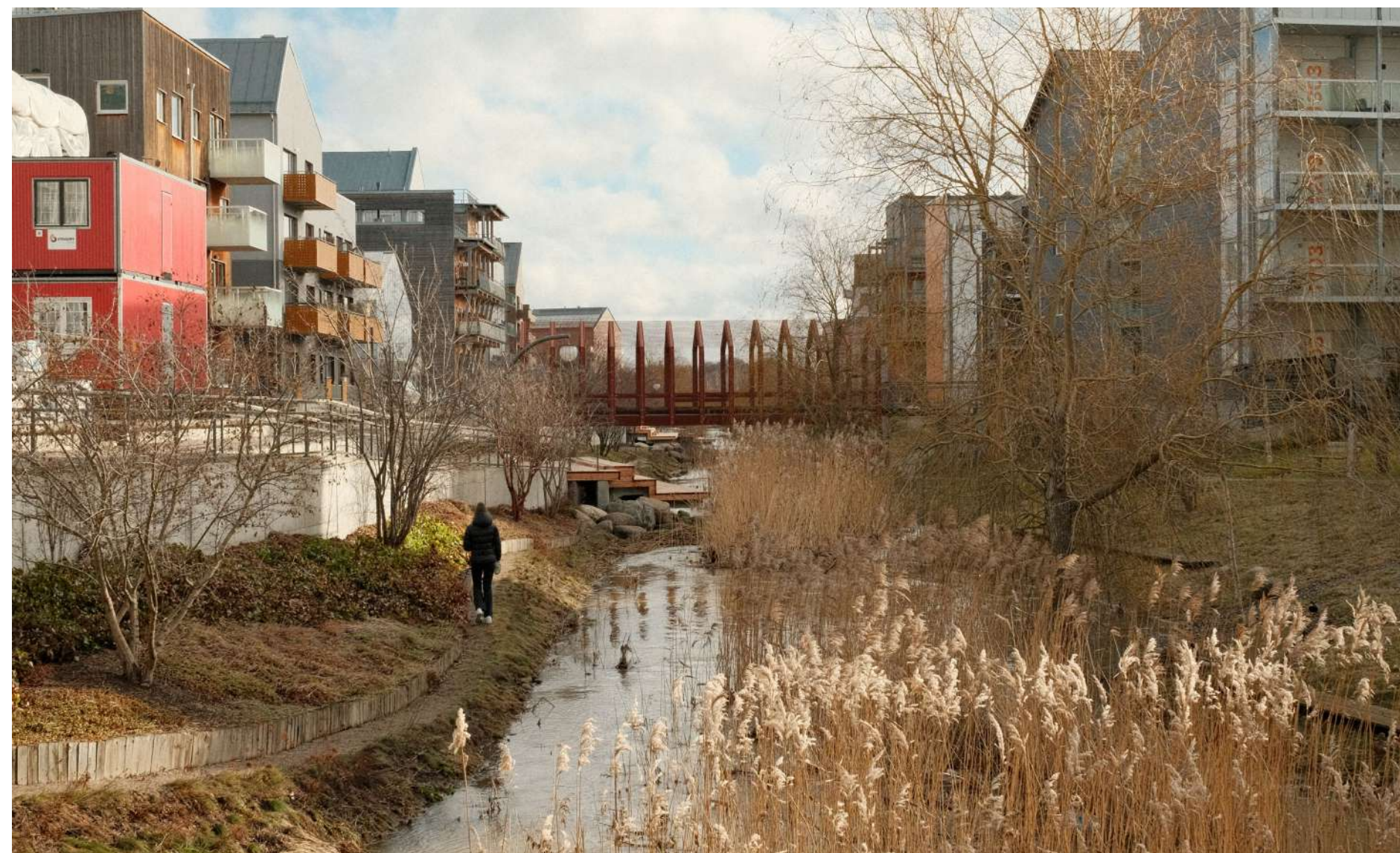
FIGUR 46 // Sten med en text inristad är ett av flera konstinslag i parken.

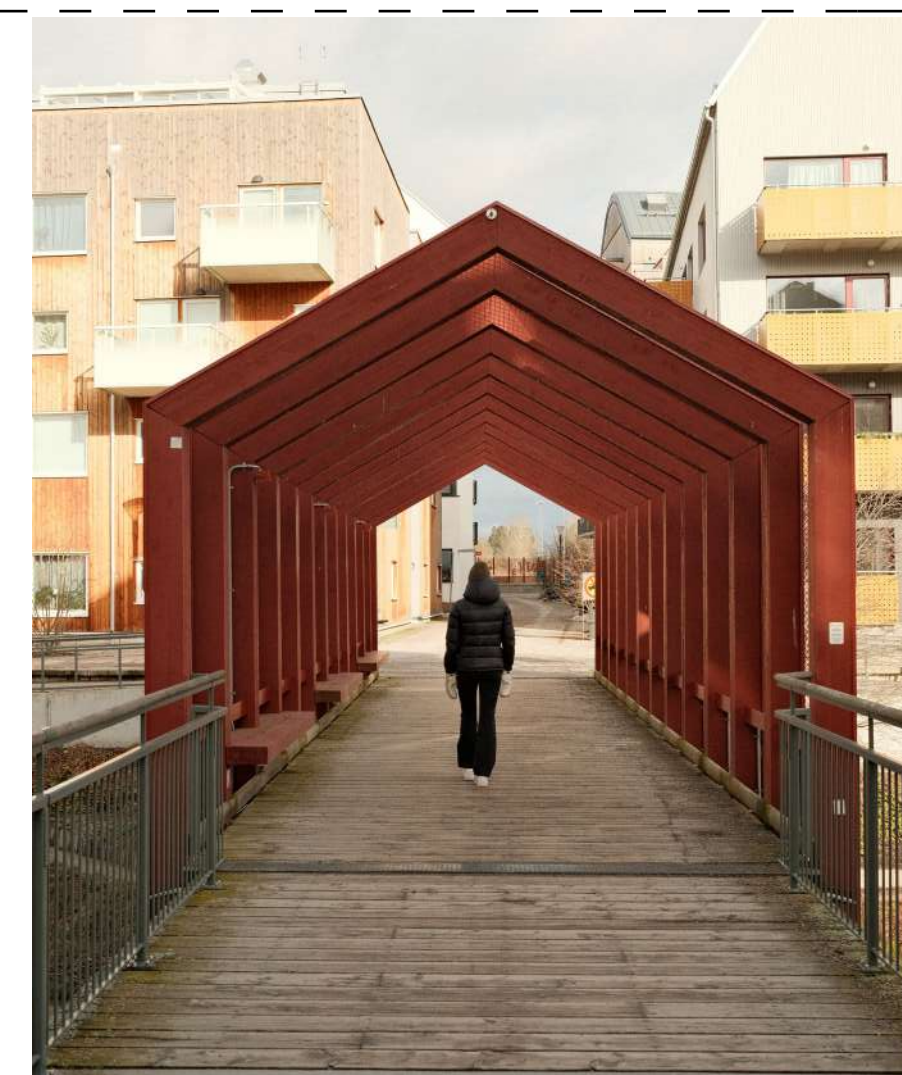
FIGUR 47 // De rektangulära bryggorna med sittgradänger är återkommande element i Broparken.

FIGUR 48 // Plattläggningen är variationsrik både i färger och mönster.

FIGUR 50 // Bilden visar hur grönstråket sluttar ner mot vattendraget. I och längs vattendraget finns flera naturliga element såsom vass, stenar och vattenälskande växter som är vanligt förekommande i denna typ av miljö.

FIGUR 49 // Tartubron är en av broarna som sammanlänkar norra och södra sidan av Vallastaden. Den bildar ett tydligt landmärke i området.

BROPARKEN INSPIRERADE VÅR GESTALTNING AV FYRISPARKEN GÄLLANDE

- Träbryggornas funktion, storlek och utformning
- Naturinslag i form av stenar, gräs, buskar och äng
- Val av växtarter i form av exempelvis al och vass
- Identitetsskapande element som texter på stenar och den röda bron
- Tillgänglighet till bryggorna

UPPLEVELSEKVALITETER I BROPARKEN

NATURLIG

KULTURELL

NATURLIG // KULTURELL

- Tartubron med sin röda färg och unika design skapar ett kulturellt landmärke
- Blandning mellan inhemska och exotiska växtarter bidrar både med en naturlig och kulturell känsla
- Finns flera konstinslag och designade element som ger ett kulturellt uttryck, exempelvis texter på stenar
- Stenar, död ved och växtlighet intill vattendraget bidrar med en naturlig karaktär
- Belysning, soptunnor, cykelställ, trappor och ramper vittnar om mänsklig närvaro och bidrar till att parken upplevs mer kulturell

SKYDDAD

ÖPPEN

SKYDDAD // ÖPPEN

- Långa siktlinjer då parken följer en riktlinje och har små topografiska skillnader
- Stora delar av grönstråket är nedsänkt vilket gör området överblickbart
- Vegetationen som finns skapar rumslighet som bryter ner skalan på platsen och minskar den öppna känslan
- Få stora träd och planteringsytor med låg vegetation minskar det visuella skyddet
- Slänterna ner mot vattendraget bidrar med en omslutande känsla

ENHETLIG

VARIERAD

ENHETLIG // VARIERAD

- Markbeläggning varierar i färg, form, mönster och material
- Platsbyggnader samt möblering varierar i olika storlekar och former
- Stor variation av växtarter inom parkstråket
- Gång- och cykelbroarna har olika design vilket skapar en variation
- Fasaderna intill parken är komplexa i färg, form och material vilket bidrar till en variation i upplevelsen av platsen
- Stenar, träbryggor och gångstigar är genomgående element som återkommer i parken vilket ger en enhetlig karaktär

ROFYLLD

SOCIAL

ROFYLLD // SOCIAL

- Många sittmöjligheter längs hela grönstråket
- Träbryggor som fungerar som tydliga mötesplatser
- Angränsande höga byggnader bidrar till mänsklig närvaro och rörelse
- Torgytor med lekutrustning och sittplatser samt intilliggande restauranger
- Rörelsestråk som passerar de olika platsbyggnaderna vilket gör dem mindre privata
- Naturlig vegetation och vattendraget inger en rofylld upplevelse

SAMMANFATTNING AV ANALYS

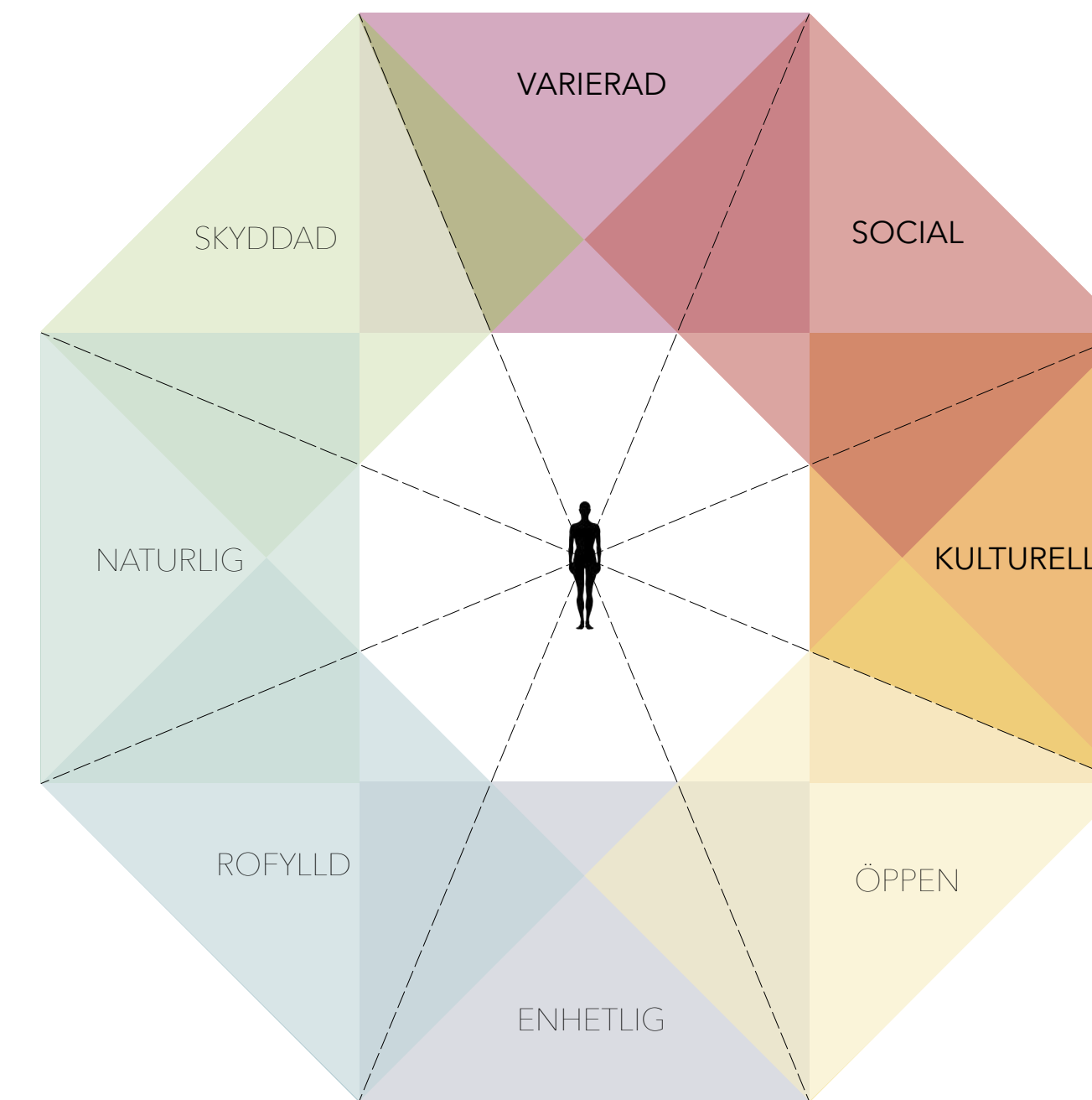
Vår bedömning av Broparken visar att de *sociala*, *kulturella* och *varierade* kvaliteterna på platsen är framträdande (se Figur 51). Träbryggorna, rörelsestråken och de många sittmöjligheter skapar en social miljö med plats för människan. Broparken har även höga *kulturella* och *varierade* upplevelsekvaliteter på grund av platsens tydliga spår av mänsklig närvaro och den stora variation av färger, karaktärer och former.

Då Broparken är något nedsänkt och löper i väst-östlig riktning skapas tydliga siktlinjer samt en överblickbarhet som gör att platsen upplevs öppen samtidigt som vegetationen bidrar med skyddande inslag. Det visar att Broparken både har en öppen och skyddad karaktär sett till olika skalor och perspektiv.

JÄMFÖRELSE MELLAN BROPARKENS OCH FYRISPARKENS UPPLEVELSEKVALITETER

Broparken har både höga *sociala* och *varierade* upplevelseaktiviteter, vilket skiljer sig från Fyrisparkens befintliga kvaliteter. Därmed kan Fyrisparken inspireras av Broparkens många sittmöjligheter och skapa en större variation av element på platsen. Eftersom Fyrisparken idag är en anonym plats där det finns få ställen att stanna upp är dessa tillägg väsentliga för att skapa en social miljö med stark identitet. Det bidrar i sin tur till att den *kulturella* kvaliteten, som redan är hög i både Fyrisparken och Broparken, förstärks ytterligare.

I Broparken finns även en variation av öppna och slutna rum medan Fyrisparken framförallt har en öppen karaktär. Att skapa fler slutna rum i Fyrisparken kan förstärka variationen på platsen och bidra till parkens rumsliga upplevelse.

FIGUR 51 // Illustrationen framhäver de upplevelsekvaliteter som är dominerande i Broparken - närmare bestämt varierad, social och kulturell. Modellen är baserad på Stoltz och Grahn (2021).

GESTALTNINGSFÖRSLAG

I kommande kapitel presenteras gestaltungsforlaget for Fyrisparken med hjalp av bade illustrationer och text. Inledningsvis redovisas programpunkter, gestaltungsprogram, koncept och formsprak. Darefter illustreras gestaltungsforlaget via en overgripande illustrationsplan. Med hjalp av inzoomningar, sektioner och perspektiv fordjupas forslagens ingaende delar.

PROGRAMPUNKTER

Nedan foljer en presentation av de sex programpunkter (se Figur 52-57) som legat till grund for gestaltungsforlaget. Programpunkterna grundar sig i forstudien da de baseras pa litteraturoversikten, platsanalysen, teorin PSD och referensprojektet Broparken. Dessa punkter gar aven att utlasa i gestaltungsprogrammet (se Figur 58).

SOCIALT

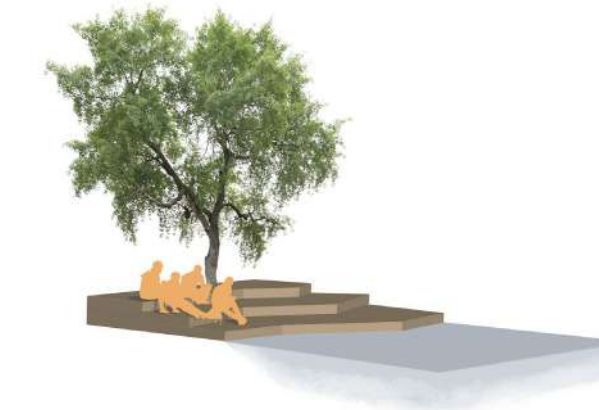
Erbjuda varierade rum med plats for manniskor att motas, leka och vara sociala

FIGUR 52 // Illustrationen visar den sociala vattenleken och sittplatser for store sallskap.

VATTEN

Skapa ytterligare vattenkontakt for manniskor i form av att se, kanna, hora och leka med vatten

FIGUR 53 // Bryggornas nedtrappning gor att manniskor kommer nära vattnet.

AKTIVITET

Skapa ytor som bjuder in till lek, rorelse och fysisk aktivitet

FIGUR 54 // Illustrationen framhaver mojligheten till lopning och styrketraning bland trad.

IDENTITET

Forstarke platsens identitet och kulturella aspekter

FIGUR 55 // Fyrisparkens identitet starks med hjalp av entréskyltar och befintliga trad som bevaras.

RÖRELSE

Erbjuda olika strak med varierad hastighet. Besokare kan valja att passera snabbt via cykelstrak eller strosa runt pa mindre strak och bryggor

FIGUR 56 // Bade cyklisterna och hundagarna har mojlighet att ta sig runt i Fyrisparken med onskad hastighet.

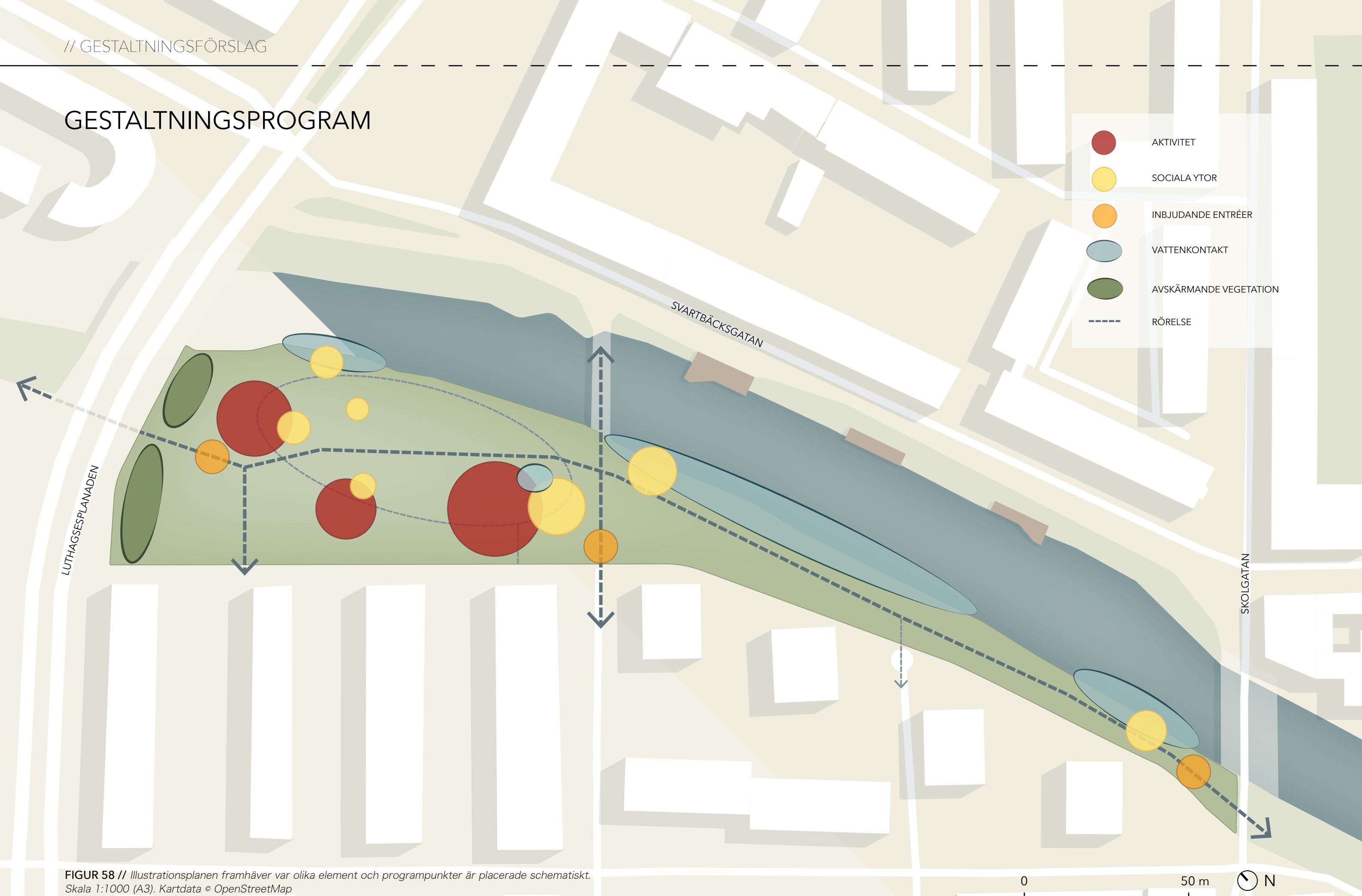
VEGETATION

Bevara vardefulla trad, oka variation av vaxter och skapa bade skyddade och oppna rum med hjalp av vegetation

FIGUR 57 // Aldre trad i grasmatta bevaras och store planteringsytor med bland annat gras och stenar laggs till.

GESTALTNINGSPROGRAM

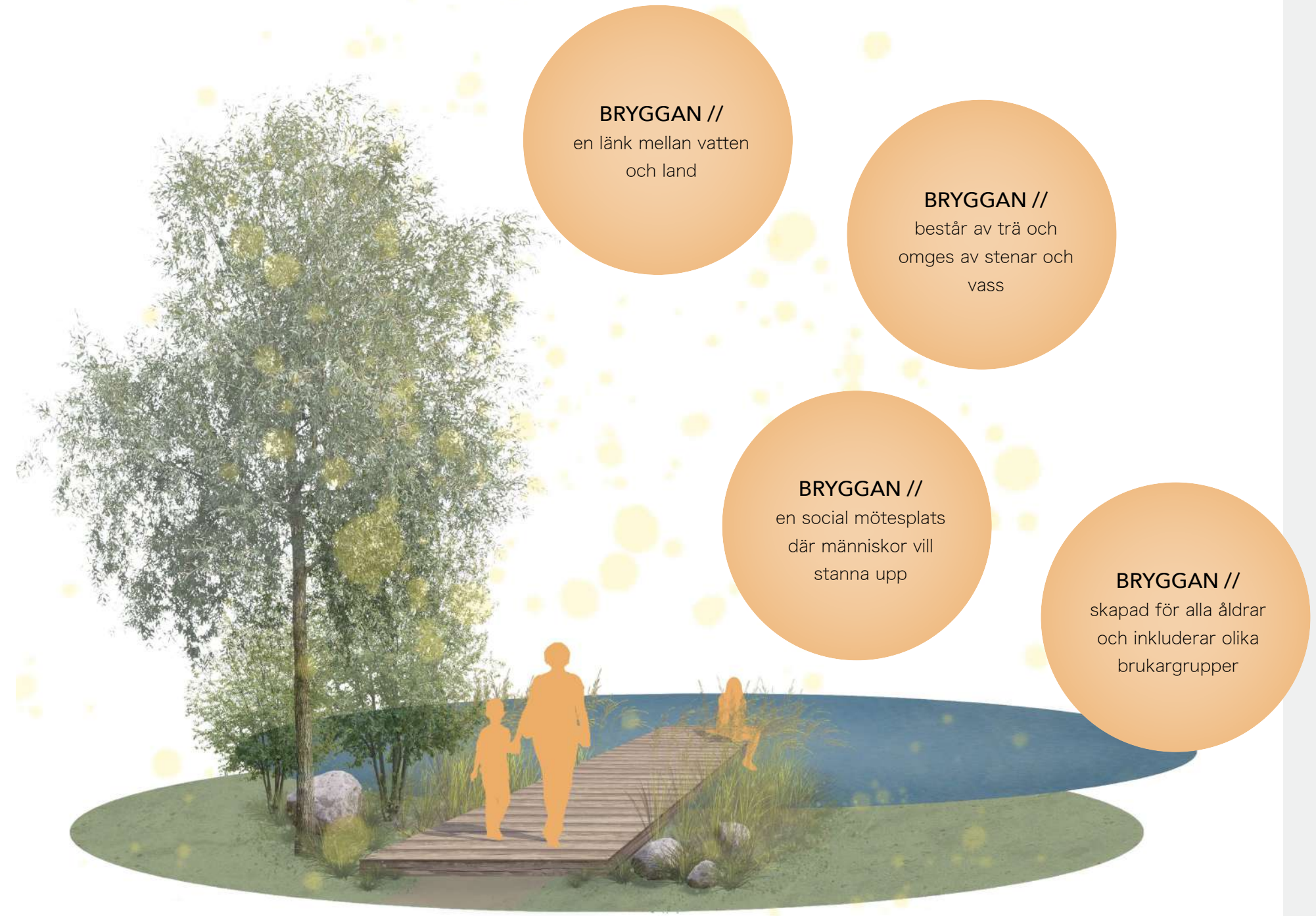
FIGUR 58 // Illustrationsplanen framhäver var olika element och programpunkter är placerade schematiskt. Skala 1:1000 (A3). Kartdata © OpenStreetMap

BRYGGAN //

KONCEPT BRYGGAN //

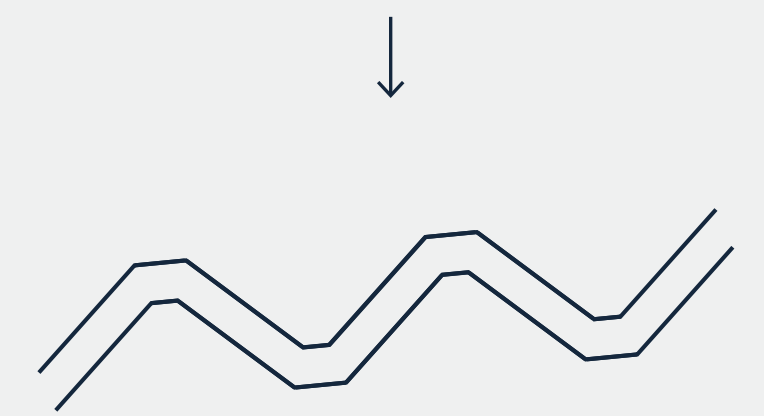
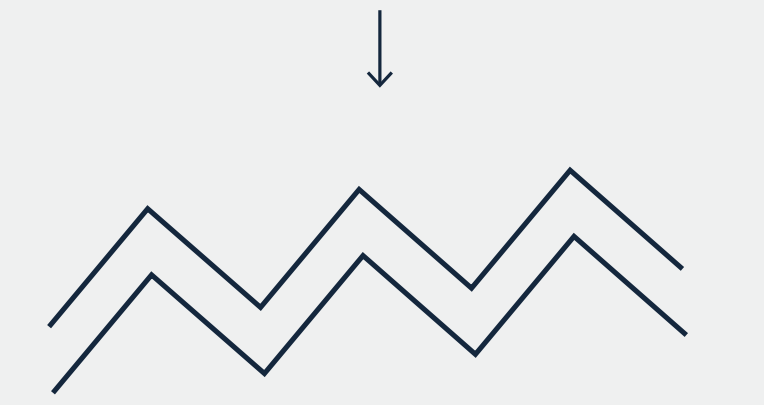
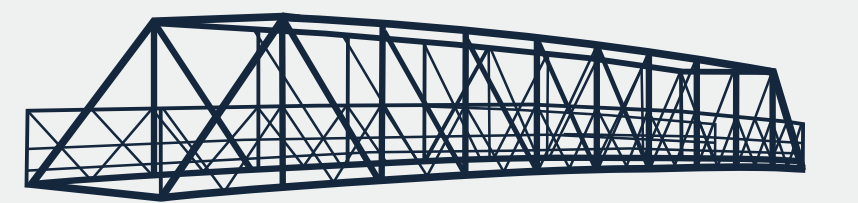
Gestaltningen av Fyrisparken har baserats på konceptet *Bryggan //*, se *Figur 59*.

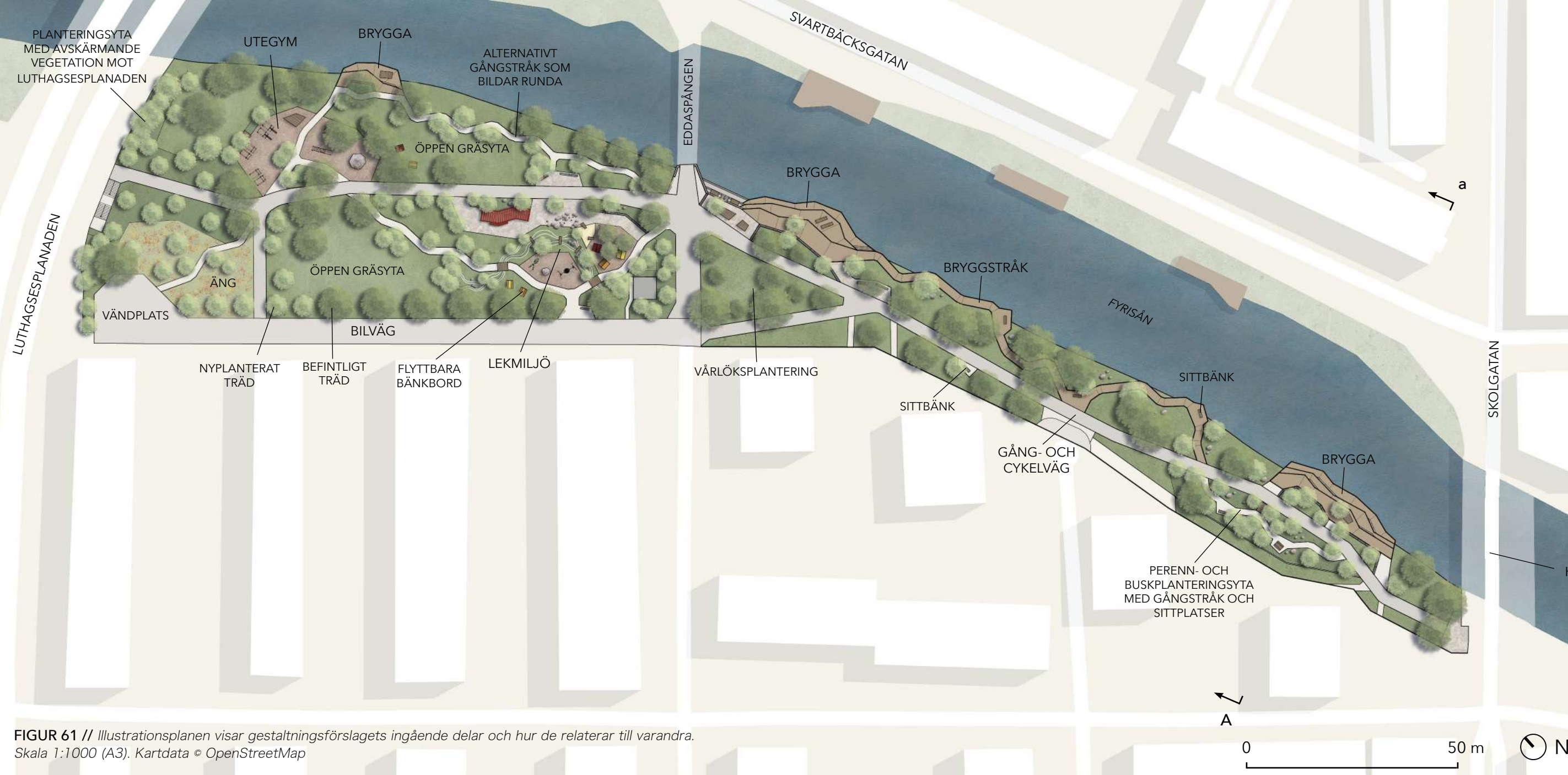
FIGUR 59 // Konceptbild som visar hur bryggan fungerar som en social plats för alla åldrar och hur den länkar samman vatten med land.

FORMSPRÅK

Gestaltningens formspråk är inspirerat av Eddaspångens karakteristiska design. Linjeföreningen har utvecklats under gestaltningens gång där både bredden och vinklarna på exempelvis gångvägar och bryggor har justerats med tiden, se *Figur 60*. De sneda och raka linjerna är återkommande och bidrar till en helhet på platsen. Likheterna mellan formspråket och Eddaspången kopplar samman den nya gestaltningen med platsens kulturella arv.

FIGUR 60 // Eddaspångens fackverk har varit en inspiration till det nya formspråket i Fyrisparken.

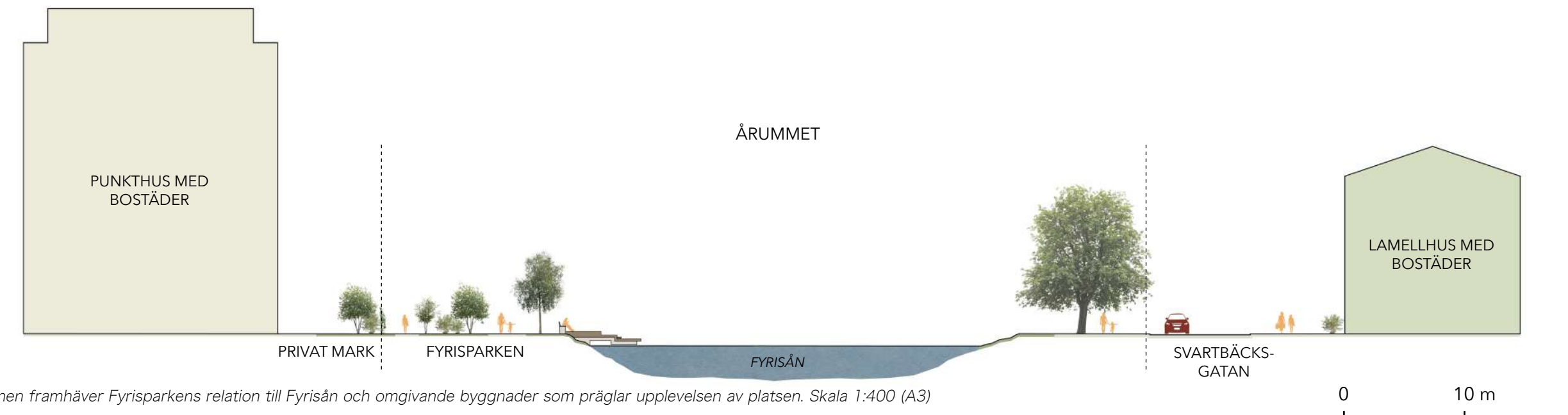
FIGUR 61 // Illustrationsplanen visar gestaltungsforlagets ingående delar och hur de relaterar till varandra. Skala 1:1000 (A3). Kartdata © OpenStreetMap

STRÅK OCH RÖRELSE

- Gång- och cykelväg (se Figur 61) för snabb transport genom parken → får uppleva grönska och visuell vattenkontakt
- Alternativa gång- och bryggstråk för fotgängare → kommer nära vattnet
- I norra delen av parken bildar gångstråket en runda → skapar ett flöde som gör att besökare kan gå en sammanhängande runda i parken

VEGETATION

- I gräsmatta planteras inhemska träarter som finns på platsen idag ex. al, björk, lind → bibehåller platsens karaktär
- I större planteringsytor väljs fler exotiska växtarter i form av exempelvis olika perenner och flerstammiga buskträd → bidrar till upplevelsevärden och skapar mer avskilda rum
- Större planteringsyta med avskärmning mot Luthagsplanaden → ger visuell avskärmning mot Luthagsplanaden
- Specifika ytor med ängsväxter
- Specifika ytor med lökplanteringar
- Videbuskage i anslutning till lekmiljön → en plantering som tål att lekas i
- Vegetation i större planteringar skapar slutna rum som kontrasterar till den öppna karaktär som finns intill ån och vid de flacka gräsmattorna

FIGUR 62 // Sektionen framhåller Fyrisparkens relation till Fyrisån och omgivande byggnader som präglar upplevelsen av platsen. Skala 1:400 (A3)

SOCIALA YTOR

- Bryggorna utgör lugnare miljöer där det finns stora ytor att umgås på med god visuell vattenkontakt
- Längs bryggstråket skapas platsbildningar med sittbänkar
- Utegyt och lekmiljö bjuder in till sociala interaktioner för såväl barn som vuxna
- Flyttbara bänkbord på gräsmattan → skapar enkla platser för umgänge, bjuder in till att slå sig ner med en filt under träden eller i solen
- Bänkar längs med gång- och cykelväg → möjlighet att se människor som passerar → passivt sociala platser

MATERIAL

- TRÄ** // bryggor, sittbänkar, bänkbord, utrustning i utegym och på lekplats
- BETONG** // murar som bildar sammanhängande sittytter
- STEN** // i och i anslutning till lekdike, vattenlek, planteringar och strandkant
- STENPLATTOR** // markmaterial i delar av lekmiljö och vid platsbildningar
- STENMJÖL** // de mindre gångstråken
- TRÄFLIS** // markmaterial och fallskydd under utegym och delar av lekmiljön
- ASFALT** // befintligt gång- och cykelstråk → effektiv transport

AKTIVITET

- Fyrisparken erbjuder aktiviteter för olika brukargrupper
- Lekmiljön och utegymmet → aktiva ytor för alla åldrar
- Äppelträd bevaras i lekmiljön → klättermöjligheter
- Öppna och oprogrammerade gräsytor för spontanidrott

IDENTITET

- Formspråket → ger platsen en starkt identitet
- Entréerna markeras med skyltar → förstärker platsens identitet, betonar namnet Fyrisparken och tydliggör parkens utbredning
- Funktionen av de nya mötesplatserna och rekreativiteterna liknar de områden som finns och planeras att utvecklas längs Södra Åstråket → karaktären längs med Fyrisån blir mer sammanhållen
- Gestaltningen är anpassad så att gamla träd bevaras → trädens affektionsvärde, de kulturella trädraderna och den äldre karaktären bibehålls
- Fyrisparkens gestaltning är anpassad till Fyrisåns skala och intilliggande byggnader (se Figur 62) → Årummets identitet bevaras

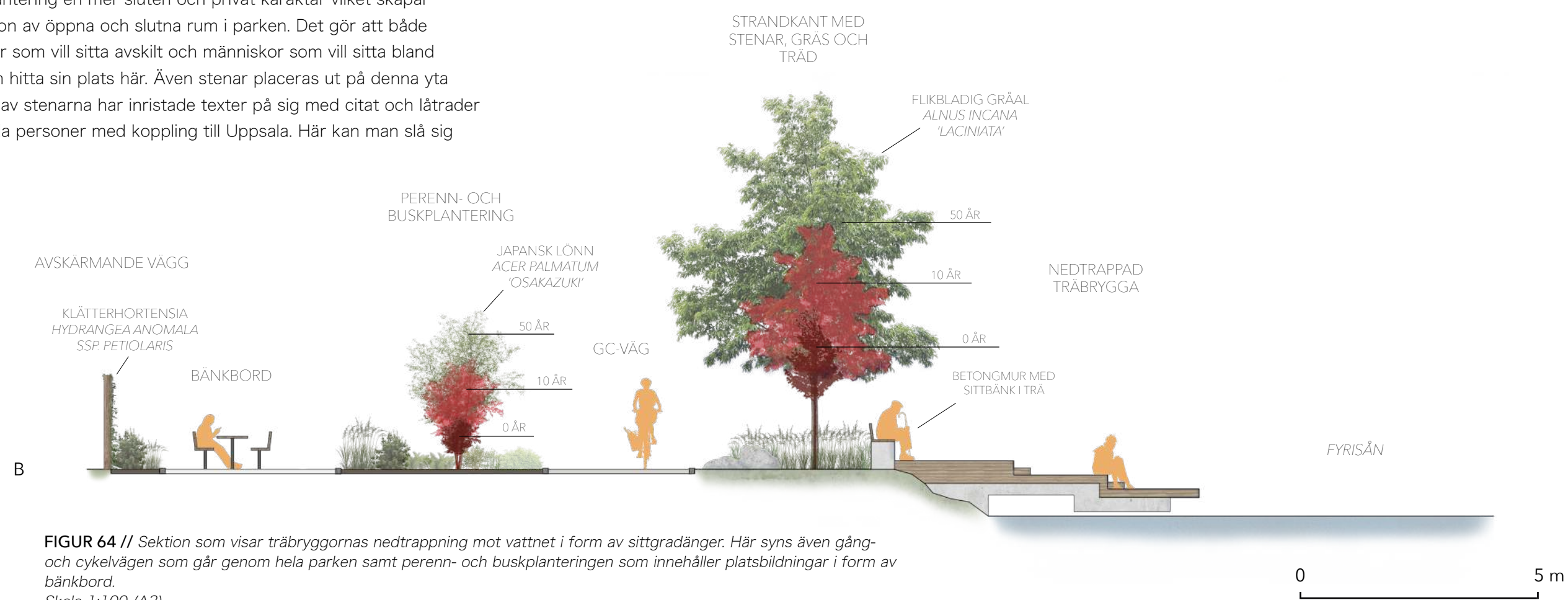
SÖDRA PARKEN

I den södra delen av Fyrisparken (se Figur 63) finns en större brygga med utsikt mot Haglunds bron. Här finns entréer till bryggan som leder besökaren ut till bryggan från gång- och cykelvägen där siktlinjerna först ute på bryggan öppnar upp sig mot vattnet och resten av omgivningen. Bryggan har en nedtrappning där de tre olika nivåerna skapar distans till gång- och cykelvägen och en närmare kontakt till vattnet (se Figur 64). Här finns plats för större grupper att hänga och umgås.

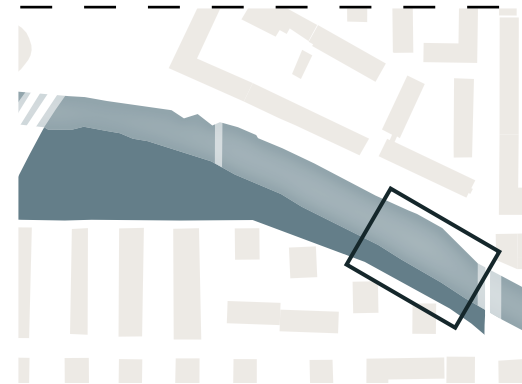
Det finns även perenn- och buskplanteringar som formar skyddade rum för gångstråket och sittplatserna i denna del. I planteringsytan blandas gräs och perenner med sirliga, flerstammiga buskträd så att det bildas en genomsiktighet till den asfalterade gång- och cykelvägen. Till skillnad från bryggornas öppna karaktär så bildar denna plantering en mer sluten och privat karaktär vilket skapar en variation av öppna och slutna rum i parken. Det gör att både människor som vill sitta avskilt och människor som vill sitta bland andra kan hitta sin plats här. Även stenar placeras ut på denna yta där vissa av stenarna har inristade texter på sig med citat och låtrader från kända personer med koppling till Uppsala. Här kan man slå sig

ner för att exempelvis äta sin lunch i lugn och ro eller ta en paus under promenaden. En trävägg med klättrväxter avskärmar mot den intilliggande bostadsgården i väst.

I den södra delen av parken startar även ett bryggstråk som sedan ansluter till den centrala bryggan. Bryggstråket har vissa utbreddade partier som bildar platsbildningar med sittbänkar i riktning mot Haglunds bron vilket skapar tilltalande utblickar över Fyrisån (se Figur 65). Längs med delar av bryggstråket finns handledare för att skapa en trygg känsla. Dessa är placerade på sidan närmast strandkanten för att ha fortsatt god utsikt mot vattnet. Bryggstråket slingrar sig fram mellan befintliga träd och dess hängande grenverk samtidigt som att strandkanten förstärks med stenar och gräs.

FIGUR 64 // Sektion som visar träbryggornas nedtrappning mot vattnet i form av sittgradänger. Här syns även gång- och cykelvägen som går genom hela parken samt perenn- och buskplanteringen som innehåller platsbildningar i form av bänkbord. Skala 1:100 (A3).

FIGUR 63 // Illustrationen visar var inzoomningen av södra parken är placerad. Kartdata © OpenStreetMap

FIGUR 65 // Inzoomningen framhäver träbryggans utformning i den södra delen av parken. Skala 1:200 (A3)

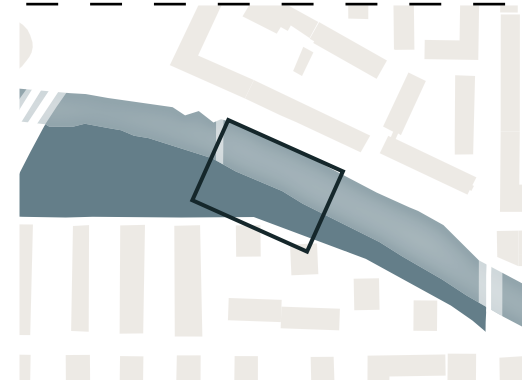
CENTRALA BRYGGAN

Den centrala bryggan är belägen i kärnan av Fyrisparken (se Figur 66) och även den skapar en social och vattennära mötesplats. Bryggstråket från den södra delen av parken ansluter till den centrala bryggan och skapar ett sammanhängande bryggssystem (se Figur 68). Även här kan man se hur entréerna till bryggan, som kopplar samman bryggan med gång- och cykelvägen, ska skapa ett sug ut mot vattnet. Den befintliga stentrappan är upprustad och integrerad med det nya bryggssystemet.

Här finns många möjliga sittplatser att stanna upp på och njuta av utblickarna över Fyrisån samt Eddaspången (se Figur 67). Nya sittplatser skapas i stentrappan i form av träribbor som monteras ovanpå stenblocken. Även muren i anslutning till bryggan har integrerade sittplatser i trä. Utöver sittgradängerna som bildas av den nedtrappade bryggan finns två större bänkar som går att sitta, ligga eller stå på. Mellan stentrappan och cykelstråket finns även två större trämoduler som skapar sittmöjligheter i både östlig och västlig riktning vilket gör att det både finns möjlighet att blicka ut mot vattnet och att njuta av eftermiddagssolen.

De äldre lövträden som har bevarats skapar ett skyddande tak i parken som under dagen ger förflyttande skuggplatser för besökaren. I gräsmattan under de stora befintliga träden planteras tusentals vårlökar för att skapa ett hav av färger på våren.

FIGUR 67 // Perspektivbild som visar den centrala bryggan från andra sidan ån. Här finns många olika sittmöjligheter med nära kontakt till vattnet samt en passerande gång- och cykelväg som går bland träden. Trädkronorna skapar även en tydlig rumslighet i form av ett tak på platsen.

FIGUR 66 // Illustrationen visar var inzoomningen av centrala bryggan är placerad. Kartdata © OpenStreetMap

FIGUR 68 // Inzoomningen illustrerar den centrala bryggans karakteristiska design samt de många sittmöjligheter som finns. Skala 1:200 (A3)

LEKMILJÖN

Den varierande lekmiljön i mitten av parken (se *Figur 70*) erbjuder aktivitet och lek för barn i olika åldrar. Här finns möjlighet att leka och plaska med vatten, gunga i kompisgungan, klättra på klätterstenen och leka i sanden (se *Figur 72*).

Lekdiket slingrar sig mellan de olika lekelementen och skapar dynamik med sin topografiska variation. För att ta sig över diket finns det små broar eller stenar att hoppa på (se *Figur 71*). Växter samt stenar är även utplacerade för att skapa rum och ge naturinslag till lekmiljön. Löst material finns tillgängligt i form av videgrenar, vatten, stenar, träflis och bakbar sand. Därtill finns en lekand med små andungar som går att interagera med och knyter an till de många änder som finns i Fyrisparken idag.

Det finns även tre små trähus som är placerade vid de befintliga äppelträden på platsen (se *Figur 69*). Äppelträden går att klättra i och de tre små trähusen stimulerar rollek samt skapar mindre rum. I anslutning till husen finns även ett talrör som är kopplad till ett annat talrör intill vattenleken. Dessa uppmuntrar till sociala interaktioner.

I lekmiljön finns det goda sittmöjligheter för större sällskap såsom familjer i både sol och skugga. I pergolan finns bänkbord där man kan slå sig ner i skugga för att ta en fika med familjen. Bänkborden

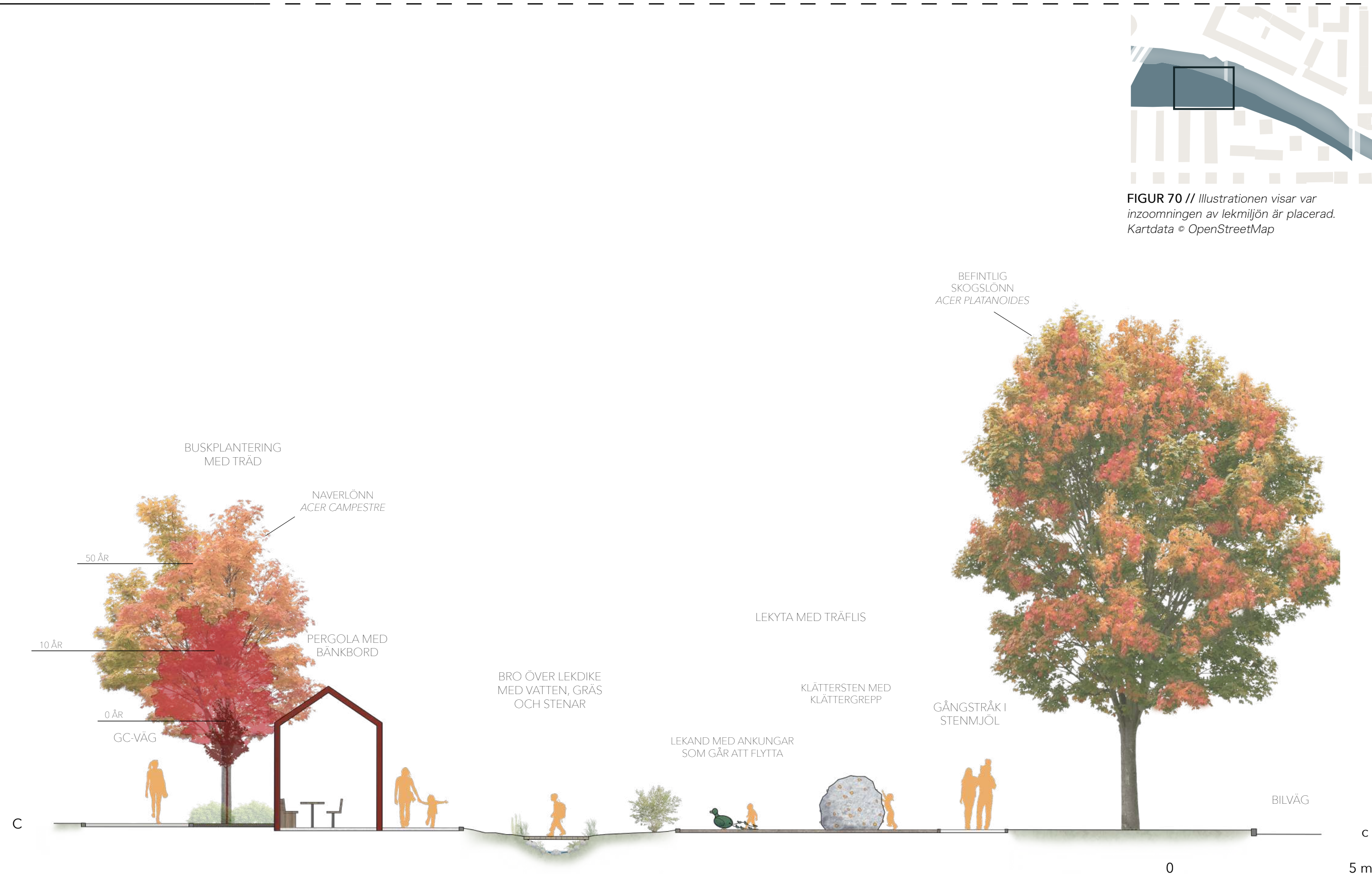
i gräsmattan skapar även möjlighet för en fika i solen medan sittbänkarna längs muren ger bra överblickbarhet över lekmiljön. De utplacerade stenarna skapar även passiva sittmöjligheter för föräldrar som behöver vara nära sitt barn.

Lekmiljön skärmas av mot gång- och cykelvägen med hjälp av större planteringsytor. Dessa ramar in lekmiljön och hindrar små barn från att springa ut på vägen. Istället öppnar lekmiljön upp mot intilliggande öppna gräsytor som ger möjligheter för rörelse och aktivitet för såväl barn som vuxna.

I denna delen av parken har dessutom ett alternativt gångstråk lagts till som bjuder in besökaren till att både besöka lekmiljön och att gå längs strandkanten vid Fyrisån. Detta gångstråk skapar en kort runda för fotgängare som vill strosa runt i parken. Den sicksackade linjeföringen av stråket som rundar träd och buskar - och vars formspråk grundar sig i Eddaspångens fackverkskonstruktion - gör att besökaren får olika siktlinjer i både riktning och avstånd längs denna promenad. Det skapar i sin tur en läsbarhet men även en mystik på platsen där besökarens nyfikenhet för vad som händer runt nästa krök bidrar till naturupplevelser.

FIGUR 69 // Perspektivbild som illustrerar olika element i lekmiljön; exempelvis vattenleken, lekdiket, sandlådan och lekhusen i relation till äppelträden.

FIGUR 70 // Illustrationen visar var inzoomningen av lekmiljön är placerad. Kartdata © OpenStreetMap

FIGUR 71 // Sektion över lekmiljön som visar hur lekutrustning och sittmöjligheter i pergolan interagerar med lekdiket och vattenleken. Sektionen visar även hur platsen skulle upplevas under hösten. Skala 1:100 (A3).

FIGUR 72 // Inzoomningen visar lekmiljöns ingående delar; bland annat den röda pergolan, det slingrande lekdiket och småhusens placering i relation till de befintliga äppelträden. Skala 1:200 (A3).

DISKUSSION

I kommande kapitel diskuteras arbetets resultat i relation till upplevelsekvaiteter, referensprojektet Brosparken och samtidens utmaningar. Vi lyfter även fram några reflektioner angående val under gestaltningsprocessen. Därtill diskuteras metodvalet och förslag på framtida forskning presenteras.

RESULTATDISKUSSION

Arbetet syftade till att generera ett gestaltningsförslag som främjar rekreativa värden för ett vatten- och stadsnära grönstråk. Målet med förslaget var att exemplifiera hur Fyrisparken kan utvecklas och förstärka upplevelsekvaiteter genom en karaktäristisk utformning, vilket i sin tur ska synliggöra platsens utvecklingspotential vid eventuell framtida omgestaltung av området.

UPPLEVSEKVALITETER I FYRISPARKEN

Vårt gestaltningsförslag fokuserade på att stärka de *sociala*, *varierade* och *kulturella* upplevelsekvaiteterna i Fyrisparken med motiveringen att de var lämpliga att utveckla utifrån platsens centrala läge och kulturella sammanhang. Därtill bevarades även den befintliga öppna karaktären som finns i parken samtidigt som att skyddade rum lades till genom tillförande av växtlighet och rumsskapande element. De *öppna* och *skyddade* kvaiteterna adderades inte aktivt men var ett resultat av att skapa varierade rumsligheter på platsen och samtidigt bevara den kulturella karaktären med öppen gräsmatta och gamla träd. Därmed kan vi konstatera att även upplevelsekvaiteter som vi inte fokuserat på delvis har förstärkts i förslaget (se *Figur 73*).

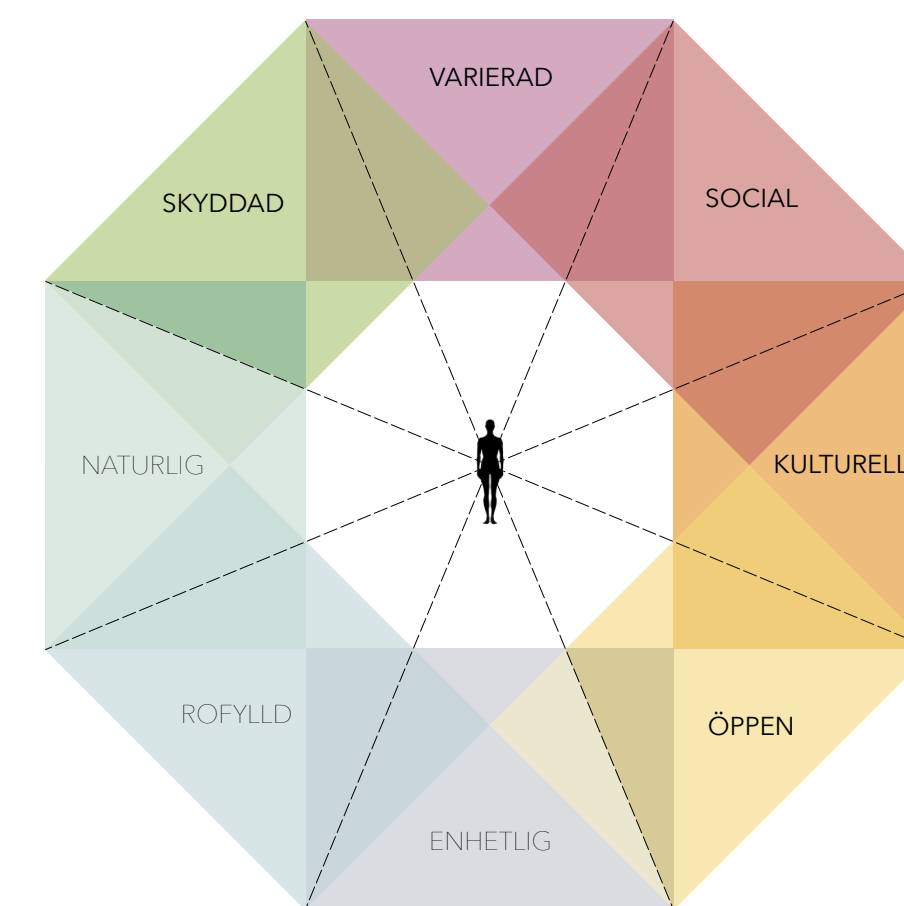
Stoltz och Grahn (2021) avråder däremot att integrera två motsvarande kvaiteter med varandra på samma plats. Enligt Stoltz och Grahn (2021) modell interagerar åtta kvaiteter med varandra via fyra axlar. En av dessa axlar är *öppen* - *skyddad* som representerar motsvarande kvaiteter vilket innebär att dessa kvaiteter är svåra att kombinera i samma miljö. Utifrån ett cirkulärt diagram förklarar Stoltz och Grahn (2021) att starka upplevelser som främjar människors välbefinnande skapas i miljöer där tre till fyra kvaiteter samverkar tillsammans och befinner sig nära varandra i cirkeln.

Dock anser vi att just kvaiteterna *öppen* och *skyddad* är två aspekter som med fördel integreras med varandra med hänsyn till den litteratur vi har läst. Kaplan och Kaplan (1989) beskriver exempelvis att det är variationen av öppna och slutna rum som skapar naturupplevelser

genom en upplevd läsbarhet och mystik på platsen. Även Appleton (1975) menar att det är variationen av öppna och slutna rum som är den mest uppskattade platsen i landskapet för människan. Detta tyder på att det finns ett behov av att stärka båda kvaiteter för att skapa goda utomhusmiljöer för människor vilket står i kontrast till vad Stoltz och Grahn (2021) anser är eftersträvänsvärt för att skapa goda utomhusmiljöer.

En alternativ strategi i Fyrisparken hade kunnat vara att satsa på de motsatta kvaiteterna till *sociala*, *varierade* och *kulturella* - det vill säga att istället förstärka de *rofyllda*, *enhetliga* och *naturliga* - med motiveringen att det idag finns en hög stress i samhället. Enligt Stoltz och Grahn (2021) är dessa tre kvaiteter speciellt viktiga för människor med hög stress vilket kan ses som ett argument för att stärka dessa tre kvaiteter. Vi tror att denna strategi hade varit givande att utforska vidare, men det hade varit en stor utmaning att uppfylla de *rofyllda* och *naturliga* kvaiteterna i Fyrisparken med tanke på bullernivån från omkringliggande vägar och stadspulsens närvaro.

Även om vår gestaltning inte fokuserade på de *naturliga*, *rofyllda* och *enhetliga* kvaiteterna tror vi att människor ändå kan uppleva de tre kvaiteterna i Fyrisparken i relation till den omgivande stadsmiljön. Närvaron av gamla träd och vatten skapar en kontrast till de hårdgjorda ytor och byggnader som omger platsen vilket gör att Fyrisparken kan uppfattas som *naturlig*, *rofylld* och *enhetlig* i jämförelse med stadens övriga informationsrika strukturer. Trots att vi inte fokuserade på kvaiteterna *naturlig* och *rofylld* stärktes dessa upplevelsekvaiteter till viss del med hjälp av gestaltningsförslaget eftersom det innefattade att kontakten till vattnet främjades och bevarandet av gamla samt tilläggen av nya träd bidrog till högre affektionsvärden.

FIGUR 73 // Illustrationen framhäver vilka upplevelsekvaiteter som är dominerande i gestaltningsförslaget - närmare bestämt varierad, social och kulturell. Därtill är kvaiteterna öppen och slutna markerade eftersom även dessa uppfylls i gestaltningsförslaget. Modellen är baserad på Stoltz och Grahn (2021).

BROPARKEN SOM REFERENSPROJEKT

Broparken inspirerade vårt gestaltningsförslag för Fyrisparken på flera olika sätt då platsen hade höga värden av samtliga tre kvaliteter som vi ville förstärka i Fyrisparken. De många sittplatserna och de återkommande bryggorna längs Fyrisån i gestaltningsförslaget var element som vi inspirerades av i Broparken då dessa gav området höga sociala värden. Broparken hade även höga *kulturella* och *varierade* upplevelsekvalliteter genom platsens tydliga spår av mänsklig närvaro, i form av identitetsskapande element såsom färgglada landmärken samt tillgänglighetsanpassade lösningar, vilket vi också tog inspiration från.

Däremot så valde vi att göra Fyrisparken något mindre varierad än Broparken eftersom det hade kunnat ha en negativ påverkan på den historiska kontexten vid Fyrisparken. Vi upplevde att Broparken är ganska extrem när det kommer till upplevelsekvalliteten *varierad* med tanke på broarnas olika utseenden, de varierade markmaterialen och varierade husfasaderna. Det fick oss att uppfatta platsen som brokig, vilket gör det svårt att definiera parkens karaktär. I utformningen av Fyrisparken ville vi därför skapa en balanserad variation som i sin tur gjorde att det nya formspråket, bryggornas utformning och de gamla trädens kulturella arv blev framträdande karaktärer.

Med hänsyn till de nya funktionerna som lagts till i gestaltningsförslaget i Fyrisparken går det att påstå att vi hade kunnat ha fler referensprojekt för att få fler perspektiv och inspiration till den nya gestaltningen. Även om Broparken är ett bra exempel på hur man kan infoga sociala värden och gestalta kring ett vattendrag i urban miljö så hade det exempelvis kunnat vara relevant för oss att även ha referensprojekt som innehåller större lektyor samt ett utegym. Genom erfarenheter från utbildningen och spontana observationer av platser så har det dock ändå varit möjligt att gestalta både en lekmiljö och ett utegym i Fyrisparken utan att analysera referensprojekt som innehåller dessa delar.

VAL UNDER GESTALTNINGSPROCESSEN

Under gestaltningsprocessen skissade vi på många olika lösningar och diskuterade hur dessa skulle påverka både funktionen och upplevelsen av Fyrisparken. Utgångspunkten var att tänka ur olika målgruppers perspektiv för att skapa en park som kan uppskattas av många människor.

De nya funktioner och element som lagts till i Fyrisparken har valts ut utifrån att samtliga sex personporträtt i timskissen ska kunna använda platsen och därmed uppfylla olika behov som finns för människor som bor i området. Några exempel på detta är att vi har valt att tillgängliggöra stora delar av området så att även människor med rullator eller barnvagn kan ta sig fram och ta del av de nya platsbildningarna. Vi har även skapat lekmöjligheter för barn och mötesplatser för större sällskap genom de nedtrappade bryggorna där bland annat ungdomar kan hänga samt umgås. Personporträtten är dock endast ett urval av människor som kan tänkas använda Fyrisparken. Det finns fler målgrupper som vi inte har tagit hänsyn till, som exempelvis synskadade, vilket gör att parken inte är anpassad till vissa användare och därmed inte uppfyller alla människors behov.

Dragningen av gång- och cykelvägen var en av flera aspekter som vi diskuterade under gestaltningsprocessen. I ett tidigt skede hade vi idén att ändra dragningen av gång- och cykelstråket för att minska cykeltrafiken i de centrala delarna av parken och på så vis ändra om i hierarkin av trafiken så att fotgängare prioriterades högre än cyklister. Tillslut kom vi trots det fram till att stora delar av den befintliga dragningen var önskvärd att behålla då detta medförde att många befintliga träd kunde bevaras samtidigt som rörelsen genom parken kunde bibehållas. Vi ansåg även att gång- och cykelvägens placering idag är central för dess funktion som passage i förhållande till hur resterande rörelsestråk och noder är placerade, vilket ger ytterligare belägg för att en förändring hade försvårat framkomligheten på platsen till väsentliga målpunkter i närområdet.

En betydelsefull utgångspunkt i skissarbetet var att bevara så många av de befintliga träden som möjligt då dessa har ett högt värde både kulturhistoriskt och upplevelsemässigt. Trädraderna med äldre träd visar på att detta är något som funnits på platsen under lång tid och enligt Jarle Sorte (2005) så innehåller äldre träd både ett affektionsvärde och en inneboende kraftfullhet som skapar upplevelsevärden. Nya vistelseytor placerades och utformades därmed på ett sätt som gjorde att så många befintliga träd som möjligt kunde bevaras. Exempelvis så fick bryggstråket slingra sig fram mellan träden på ett sätt som möjliggör passage samtidigt som att trädens hängande grenverk formar rum för besökaren att ta sig igenom.

Även utformningen av lekmiljön har anpassats efter träden. Äppelträden bevarades och infogades som en naturlig del av lekytan då de erbjuder kvaliteter som både klätterträd och skydd från solen genom trädkronornas skuggning. Trädens placering har därför fått innebära vissa kompromisser för utformningen av Fyrisparken för att i sin tur skapa upplevelsekvalliteter längs grönstråket.

Både exemplet med bryggstråket och lekmiljön visar på hur upplevelsekvalliteter går att skapa genom att se befintliga träd som möjligheter att tillföra något på platsen snarare än begränsningar där träd är något som står i vägen. Detta tankesätt medför inte bara att ta tillvara på befintliga träd och grönska som ger upplevelsekvalliteter, utan även att vegetation kan bära på kostnadseffektiva, naturliga funktioner som är eftersträvansvärda att bevara. Därför är det viktigt att se potentialen hos redan befintliga träd och väva in dem i gestaltningen på ett sätt som förstärker förslaget.

I valet av formspråk var målet att skapa en tydligt framträdande design som ger platsen en stark karaktär. Detta var utgångspunkten då platsen idag har en anonymitet som hämmar dess potential

att nyttjas aktivt av människor i centrala Uppsala. Formspråket i gestaltningsförslaget har en tydlig karaktär genom de nya kantiga gångstråken och bryggorna, vilket är positivt för att skapa en identitet till platsen samtidigt som det bidrar till en variation och småskalighet. Dock kan formspråket även upplevas främmande då det står i kontrast till det övriga formspråket inom Årummet som går igenom centrala Uppsala. Men med tanke på att formspråket har sin grund i Eddaspången och att platsen idag saknar identitetsskapande element, anser vi att det är ett sätt att betona Fyrisparkens värde och att ge platsen ett nytt historiskt lager.

Formspråket var inledningsvis inspirerat av Eddaspångens karakteristiska design med sin fakverkskonstruktion. I de tidiga skisserna tog vi fasta på de raka och snedställda linjerna i framförallt utformningen av vägarna. Formspråket utvecklades sedan successivt och anpassades efter förutsättningarna som fanns på platsen samt de nya funktionerna som lagts till. Linjeföringen anpassades något men de raka och snedställda linjerna präglade vår slutgiltiga gestaltning.

FYRISPARKEN I RELATION TILL SAMTIDENS UTMANINGAR OCH MÅLSÄTTNINGAR

Tillgången till gröna, sociala mötesplatser samtidigt som det sker en förtätning av staden är en av många utmaningar som framtiden står inför. Fyrisparkens centrala läge i staden bidrar till att problematiken kring förtätning och tillgång till utomhusmiljöer som främjar lek, fysisk aktivitet och rekreation är central att behandla. Den pågående förtätningen i Uppsala bidrar till att det ställs högre krav på de befintliga grönytorna i staden och ytorna behöver därför nyttjas på ett sätt som främjar folkhälsan samt människans behov. Om Fyrisparken istället hade varit belägen i utkanten av staden hade det varit mer relevant att lägga fokus på andra värden som exempelvis biologisk mångfald. Därmed är det väsentligt att ta hänsyn till var platsen ligger i förhållande till sin omgivning för att motivera sina gestaltningsval och uppfylla de behov som finns i området.

Till följd av Fyrisparkens placering har gestaltningsförslaget tagit hänsyn till både Årummets karaktär och Uppsala kommuns (2016) målsättningar för Åstråket. Bryggorna och de anlagda promenadstråken som skapar sociala, rekreativa och identitetsskapande värden i Årummet samt särskiljer området från resten av staden enligt Uppsala kommun (2013) är den strategi som vi använde oss av även i Fyrisparken. Genom de nya bryggorna och den ökade vattenkontakten så skapade vi en förlängning av Årummet även längs den västra sidan av Fyrisån. Utformningen av Fyrisparken överensstämmer dessutom med Uppsala kommuns (2022b) målsättning längs Åstråket i stort som är att skapa plats för rörelse, vattenkontakt och utevistelser.

Därmed är vår avsikt att detta arbete kan inspirera och lyfta Fyrisparkens potential att bli en ny social och rekreativ stadsdelspark i Uppsala som går i linje med Uppsala kommuns målsättningar. Både förstudien och gestaltningsförslaget kan inspirera andra inom vår profession till hur en omgestaltning av Fyrisparken, eller liknande platser, kan genomföras med PSD i fokus. I våra allt tätare städer behöver vi bevara och utveckla områden med utvecklingspotential och se dem som en resurs för att stärka människors välmående och möta olika brukargrupperns behov, såväl gamla som unga.

METODDISKUSSION

RESEARCH BY DESIGN SOM VÄGLEDANDE PROCESS

Under utbildningen på landskapsarkitektprogrammet har vi under flera kurser lärt oss att arbeta utifrån en efterforskande, en gestaltande samt en redovisande del vilket i stora drag liknar de tre faserna från Roggemas (2017) föreslagna arbetsprocess, Research by design. Därmed kändes denna arbetsprocess både välbekant och lämplig att använda i detta arbete då vår frågeställning var ett komplext problem som endast kunde lösas genom en gestaltning.

Vi upplevde däremot att det emellertid var svårt att inledningsvis följa arbetsprocessen enligt de tre faser som Roggema (2017) presenterar. Även om Roggema (2017) förklarar att faserna inte är helt linjära så upplevde vi processen som mer styrd än hur vi arbetade. Ett exempel som tydliggör problematiken är att Roggema (2017) betonar att det är genom analysen av platsen i förstudien som man får reda på vilka våra ingående huvudämnen ska vara och identifierar det komplexa problemet. Vi upplevde däremot att det var kombinationen av platsanalys och skissandet i gestaltningsprocessen som identifierade vårt problem samt vilken information som vi behövde för att hitta en lösning på problemet. Det gör att det går att hävda att denna arbetsprocess inte helt representerar hur det fungerade för oss i verkligheten och att det troligtvis hade varit givande att utforska andra potentiella arbetsprocesser.

En möjlig anledning till att det tidigare under utbildningen har fungerat väl att arbeta likt Roggemas tre faser tror vi är att det komplexa problemet redan har varit definierat innan vi påbörjat arbetet i uppgiftsbeskrivningen. Under detta arbete har vi däremot själva valt ämne och definierat det komplexa problemet på egen hand. Det bidrog till att den efterforskande och den gestaltande fasen drevs parallellt med varandra och påverkade vilken riktning arbetet tog.

TILLÄMPNING AV PSD

Vår tillämpning av Stoltzs och Grahns (2021) modell i form av skalor utifrån de fyra axlarna med upplevelsekvantiteter visar hur man kan vidareutveckla den cirkulära modellen för att analysera en plats. Skalorna skapar en visuell tydlighet och enkelhet att bedöma vilka kvaliteter en plats har samt en förståelse över vilka kvaliteter som är lämpliga att förstärka. Skalorna måste dock presenteras tillsammans med cirkelmodellen då relationerna mellan närliggande kvaliteter försvinner vid tillämpningen av skalorna. Denna tolkning av modellerna är något som andra inom vår profession kan inspireras av då det är en vidareutveckling av Stoltz och Grahns (2021) cirkulära illustration som kan användas på ett effektivt sätt när upplevelsekvantiteter ska bedömas och presenteras.

Däremot upplevde vi att det i vissa lägen var utmanande att precisera vilken kvalitet som var starkast och var på skalan markeringen skulle hamna. Exempelvis så innefattar vårt referensprojekt, Broparken, en kombination av öppna och skyddade element där parkens omgivande miljö även påverkade upplevelsen. Frågor som vi då funderade över var; hur stor del bör närliggande miljö spela in i bedömningen och var på skalan hamnar markeringen då? I detta fall gjorde vi bedömningen att placera markeringen centralt för att båda upplevelsekvantiteter uppfylldes.

Det var även klurigt att avgöra vad som gör en plats *enhetlig* eller *varierad*. I Broparken finns bland annat flera variationsrika element och rum, men är platsen fortfarande *varierad* även om dessa är återkommande och formspråket skapar en tydlig helhet? Osäkerheten kring hur man ska tolka dessa begrepp visar därmed att det finns en viss utmaning att tillämpa modellen för att analysera upplevelsekvantiteter på olika platser.

Sammanfattningsvis ger skalan främst en uppfattning av hur en plats upplevs och framhäver upplevelsekvantiteterna på ett sätt som är lätt att ta till sig. Det krävs dock en medvetenhet om begreppens komplexitet och att bedömningen inte är lika självklar som de enkla skalorna kan inge känslan av. Men så länge det finns en förståelse för komplexiteten är skalorna ett effektivt hjälpmedel i såväl arbetsprocessen som vid presentationen av upplevelsekvantiteter.

FRAMTIDA FORSKNING

ROFYLLDA, ENHETLIGA OCH NATURLIGA UPPELVESEKVALITETER I FYRISPARKEN

Vår gestaltning fokuserade på att stärka de *sociala, varierade* och *kulturella* upplevelsekvantiteterna i Fyrisparken, men en möjlig utveckling av vårt arbete är att undersöka motsatsen - att stärka de *rofyllda, enhetliga* och *naturliga* upplevelsekvantiteterna. Då dessa upplevelsekvantiteter står i konflikt med den urbana miljö som Fyrisparken är belägen i skulle detta vara givande att utreda ur ett forskningsperspektiv.

Frågor som kan undersökas vidare:

- Hur kan *rofyllda, enhetliga* och *naturliga* upplevelsekvantiteter integreras i en urban miljö som Fyrisparken?
- Är det möjligt att skapa dessa upplevelsekvantiteter i en miljö som präglas av trafikbuller, rörelse och hög närvaro av människor? Vilka konsekvenser skulle det få?
- Finns det någon aspekt man är tvungen att kompromissa med då miljön och upplevelsekvantiteterna inte är i samklang?

FYRISPARKEN I RELATION TILL SAMTIDENS UTMANINGAR

Detta arbete fokuserade på att stärka rekreativa värden för människan men för att skapa hållbara utomhusmiljöer behöver även andra aspekter beaktas. Därmed är det relevant att analysera och vidareutveckla resultatet för att säkerställa att förslaget kan möta flera av vår samtids stora utmaningar såsom klimatförändringar, minskad biologisk mångfald och habitatförlust.

Frågor som kan undersökas vidare:

- På vilket sätt kan en omgestaltning av Fyrisparken anpassas till nutida utmaningar som exempelvis klimatförändringar och minskad biologisk mångfald?

VIDAREUTVECKLING AV PSD SOM ANALYSVERKTYG

I dagsläget är PSD-modellen av Stoltz och Grahn (2021) främst en modell med avsikten att förstå och tolka upplevelsekvantiteter i utomhusmiljöer. Det är en ny modell som vi i detta arbete har tolkat och nyttjat, men även delvis utvecklat till ett analysverktyg. Dock skulle vår tolkning av PSD som analysverktyg behöva appliceras på fler objekt för att kartlägga brister som sedan kan förbättras. Följaktligen finns det vissa svårigheter som med fördel skulle kunna utvecklas ytterligare för att förbättra modellen.

Frågor som kan undersökas vidare:

- Hur kan PSD vidareutvecklas så att den fungerar som ett mer preciserat analysverktyg med färre felmarginaler vid gestaltning av utomhusmiljöer?
- Hur kan upplevelsekvantiteterna *öppen* och *skyddad* integreras i PSD-modellen på ett sätt som visar att dessa kvaliteter med fördel kan förstärkas i samma gestaltning - trots att de är motsatta?

REFERENSER

SKRIFTLIGA REFERENSER

Appleton, J. (1975). *The experience of landscape*. London: Wiley.

Axelsson-Lindgren, C. (1990). *Upplevda skillnader mellan skogsbestånd - rekreations- och planeringsaspekter*. Stad & Land 87. Sveriges lantbruksuniversitet.

Berghauer Pont, M. Y., Perg, P. G., Haupt, P. A. & Heyman, A. (2020). *A systematic review of the scientifically demonstrated effects of densification*. IOP Publishing. 588. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/588/5/052031>

Bozkurt, M., Woolley, H. & Dempsey, N. (2019). *Children's interactions with water in city centres: a case study from Sheffield, UK*. Landscape Research, 44 (6), 671–687. <https://doi.org/10.1080/01426397.2018.1518518>

Brunelle, S., Herrington, S., Coghlan, R. & Brussoni, M. (2016). Play Worth Remembering: Are Playgrounds Too Safe? *Children, Youth and Environments*, 26 (1), 17–36. <https://doi.org/10.7721/chilyoutenvi.26.1.0017>

Cranney, L., Phongsavan, P., Kariuki, M., Stride, V., Scott, A., Hua, M. & Bauman, A. (2016). Impact of an outdoor gym on park users' physical activity: A natural experiment. *Health & Place*, 37, 26–34. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2015.11.002>

Fjørtoft, I. (2001). The Natural Environment as a Playground for Children: The Impact of Outdoor Play Activities in Pre-Primary School Children. *Early Childhood Education Journal*, 29 (2), 111–117. <https://doi.org/10.1023/A:1012576913074>

Flannigan, C. & Dietze, B. (2017). Children, Outdoor Play, and Loose Parts. *Journal of Childhood Studies*, 53–60. <https://doi.org/10.18357/jcs.v42i4.18103>

Gehl, J. (2010). *Cities for People*. Island Press.

Grahn, P. & Stigsdotter, U.A. (2003). Landscape planning and stress. *Urban Forestry and Urban Greening*, 2 (1), 1–18. <https://doi.org/10.1078/1618-8667-00019>

Haaland, C. & van den Bosch, C.K. (2015). Challenges and strategies for urban green-space planning in cities undergoing densification: A review. *Urban Forestry & Urban Greening*, 14 (4), 760–771. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2015.07.009>

Han, B., Cohen, D. & McKenzie, T.L. (2013). Quantifying the contribution of neighborhood parks to physical activity. *Preventive Medicine*, 57 (5), 483–487. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2013.06.021>

Jarle Sorte, G. (2005). Parken för Homo Urbanis - stadsmänniskan. I: Johansson, M. & Küller, M. *Svensk miljöpsykologi*. Studentlitteratur AB. 227-244.

Johansson, M. (2005). Miljöutbildning bland barn och ungdomar. En väg till ökat miljöengagemang? I: Johansson, M. & Küller, M. *Svensk miljöpsykologi*. Studentlitteratur AB.

Kaplan, R. & Kaplan, S. (1989). *The Experience of Nature: A Physiological Perspective*. New York: Cambridge University Press.

Kardell, L., Hultman, S. G., Johansson, M. L. & Svedin, P. O. (1977). *Konsekvenser för det rörliga friluftslivet av helträdsutnyttjande. Några attitydtester*. Avdelningen för landskapsvård. (7). Skogshögskolan.

Kjellberg, J. (2006). Fyrisån och Uppsalas årum - en historisk överblick. I: Liby, H. (red.) *Uppland 2006*. Upplands Fornminnesförenings Förlag. 53-67. [https://arsbokenuppland.se/arsbocker/2000_tal/2006%20\(053-067\)%20Fyris%C3%A5n%20och%20Uppsalas%20%C3%A5rum%20-%20Joakim%20Kjellberg.pdf](https://arsbokenuppland.se/arsbocker/2000_tal/2006%20(053-067)%20Fyris%C3%A5n%20och%20Uppsalas%20%C3%A5rum%20-%20Joakim%20Kjellberg.pdf)

Küller, R. (1972). *A semantic model for describing perceived environment*. National Swedish Institute for Building Research.

Levy-Leboyer, C. & Ratiu, E. (1993). The need for space and residential satisfaction. *Architecture and Behavior*. 9, 475-490.

Milteer, R.M., Ginsburg, K.R., Council On Communications And Media, & Committee On Psychosocial Aspects Of Child And Family Health (2012). The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bond: focus on children in poverty. *Pediatrics*, 129 (1), e204-213. <https://doi.org/10.1542/peds.2011-2953>

Paquet, C., Orschulok, T.P., Coffee, N.T., Howard, N.J., Hugo, G., Taylor, A.W., Adams, R.J. & Daniel, M. (2013). Are accessibility and characteristics of public open spaces associated with a better cardiometabolic health? *Landscape and Urban Planning*, 118, 70–78. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2012.11.011>

Peters, K., Elands, B. & Buijs, A. (2010). Social interactions in urban parks: Stimulating social cohesion? *Urban Forestry & Urban Greening*, 9 (2), 93–100. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2009.11.003>

Refshauge, A.D., Stigsdotter, U.K., Lamm, B. & Thorleifsdottir, K. (2015). Evidence-Based Playground Design: Lessons Learned from Theory to Practice. *Landscape Research*, 40 (2), 226–246. <https://doi.org/10.1080/01426397.2013.824073>

Richardson, E.A., Pearce, J., Mitchell, R. & Kingham, S. (2013). Role of physical activity in the relationship between urban green space and health. *Public Health*, 127 (4), 318–324. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2013.01.004>

Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister (2018). *Fornsök: RÅA-nummer Uppsala 504:1. Uppsala socken, Uppsala län*. L1941:2528. [Kartografiskt material] <https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/1a0a1101-f500-49bf-a32d-93933d741c43> [2024-03-27]

Riksförbundet Svensk Trädgård (u.å.). *Zonkartan*. [Kartografiskt material] <https://zonkartan.se/> [2024-03-01]

Roggema, R. (2017). Research by Design: Proposition for a Methodological Approach. *Urban Science*, 1 (1), 2. <https://doi.org/10.3390/urbansci1010002>

SGU (u.å.). *Kartvisaren Jordarter 1:25000-1:100000. SWEREF 99 TM*. [Kartografiskt material] <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-25-100.html> [2024-03-08]

Statiska centralbyrån (2022). *Befolkningen växer i sju av tio kommuner – men totalökningen är liten*. <https://www.scb.se/pressmeddelande/befolkningen-vaxer-i-sju-av-tio-kommuner--men-totalokningen-ar-liten/> [2024-04-26]

Statiska centralbyrån (2020). *Folkmängd och landareal i tätorter, per tätort. Vart femte år 1960 - 2020*. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_MI_MI0810_MI0810A/LandarealTatortN/table/tableViewLayout1/ [2024-02-05]

Stoltz, J. & Grahn, P. (2021). Perceived sensory dimensions: An evidence-based approach to greenspace aesthetics. *Urban Forestry & Urban Greening*, 59, 126989. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2021.126989>

Ulrich, R.S. (1981). Natural Versus Urban Scenes: Some Psychophysiological Effects. *Environment and Behavior*, 13 (5), 523–556. <https://doi.org/10.1177/0013916581135001>

Uppsala kommun (2024). *Kvarteret Vapenhuset*. <https://bygg.uppsala.se/planerade-omraden/kvarteret-vapenhuset/> [2024-05-29]

Uppsala kommun (2023). *Befolkningsstatistik*. <https://www.uppsala.se/kommun-och-politik/kartor-och-statistik/befolkningsstatistik/> [2024-02-07]

Uppsala kommun (2022a). *Befolkningsprognos Uppsala kommun 2022-2050*. https://www.uppsala.se/contentassets/f09f9e6b994f41408c66064a2da8470b/befolkningsprognos_uppsala-kommun_2022.pdf

Uppsala kommun (2022b). *Så utvecklas Södra Åstråket*. <https://bygg.uppsala.se/planerade-omraden/sodra-astraket/sa-utvecklas-sodra-astraket/> [2024-02-07]

Uppsala kommun (2020). *Börjetull*. <https://bygg.uppsala.se/planerade-omraden/libroback-husbyborg/borjetull/> [2024-05-29]

Uppsala kommun (2016). *Översiktsplan 2016 för Uppsala kommun, Del A Huvudhandling*. <https://www.uppsala.se/contentassets/7d682210066f491ba5236651b03f253e/op-2016-del-a-huvudhandling2.pdf>

Uppsala kommun (2013). *Uppsala stadsmiljö. Riktlinjer för Uppsalas stadsmiljö*. <https://www.uppsala.se/contentassets/31fa6d53d5b14386a893f679e59515cb/uppsalas-stadsmiljo-riktlinjer-20140303.pdf>

Uppsala kommun (u.å.). *Uppsala växer*. <https://bygg.uppsala.se/samhallsbyggnad-utveckling/uppsala-vaxer/> [2024-02-07]

Völker, S. & Kistemann, T. (2015). Developing the urban blue: Comparative health responses to blue and green urban open spaces in Germany. *Health & Place*, 35, 196–205. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2014.10.015>

White Arkitekter (u.å.). *Broparken*. <https://whitearkitekter.com/project/broparken/> [2024-02-21]

White, M., Smith, A., Humphryes, K., Pahl, S., Snelling, D. & Depledge, M. (2010). Blue space: The importance of water for preference, affect, and restorativeness ratings of natural and built scenes. *Journal of*

Environmental Psychology. 30 (4), 482-493. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.04.004>

FIGURFÖRTECKNING

Om inget annat anges © Klara Elmlblad och Julia Hultegård (2024), gällande fotografier, illustrationer och bearbetade kartor.

Träden i **FIGUR 52-57, 59, 62, 64, 67, 69 och 71** är hämtade från <https://meye.dk/> [2024-05-08]

FIGUR 14-15, 42, 51 och 73 är baserade på Stoltz, J. & Grahn, P. (2021). *Basic relations between the eight PSDs, understood along four axes of opposing qualities. The closer to each other in the model, the closer associations between qualities.* [Illustration]. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2021.126989> (CC BY 4.0 DEED) [2024-02-08]

FIGUR 19 Sundgren, G. (u.å.). *Fyrisån vid Fyrisgatan, kvarteret Hejdrun, stadsdelen Luthagen, Uppsala.* [Fotografi]. <https://digitaltmuseum.se/011013987116/fyrisan-vid-fyrisgatan-kvarteret-hejdrun-stadsdelen-luthagen-uppsala> (CC BY-NC-ND 4.0) [2024-02-08]

FIGUR 20 Sundgren, G. (u.å.). *Cyklister i Fyrisparken, stadsdelen Luthagen, Uppsala.* [Fotografi]. <https://digitaltmuseum.se/011013987114/cyklister-i-fyrisparken-stadsdelen-luthagen-uppsala> (CC BY-NC-ND 4.0) [2024-02-08]

FIGUR 21 Ehrnvall, T. (1961). *Eddaspången över Fyrisån, Uppsala 1961.* [Fotografi]. <https://digitaltmuseum.se/011014013037/eddaspangen-over-fyrisan-uppsala-1961> (CC BY-NC-ND 4.0) [2024-02-08]

FIGUR 25 Uppsala kommun (2012). *Parkplan för Uppsala stad.* [Kartografiskt material]. 1:60000. <https://www.uppsala.se/contentassets/2747b62b4cb84081bce40fd187866815/parkplan-bakgrundskarta.pdf> [2024-05-27]

FIGUR 2-3, 23-24 och 38 har en bakgrund av ett bearbetat ortofoto av författarna från Lantmäteriet (2024). *Uppsala. SWEREF 99 TM, RH 2000.* Flygbild [Kartografiskt material]. <https://minkarta.lantmateriet.se/> [2024-02-10]

FIGUR 26, 34-37, 58, 61, 63, 66 och 70 är baserade på kartdata från OpenStreetMap (2024) som är bearbetad av författarna. *Fyrisparken, Uppsala.* Karta [Kartografiskt material]. <https://www.openstreetmap.org/> [2024-02-10]

PUBLICERING OCH ARKIVERING

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

<https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Klara Elmblad · Julia Hultegård

Examensarbete · 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Uppsala 2024